

**Pappilan arki ja aatemaailma pastorin rouva Anni
Sipilän kirjeissä 1919–1936**

Katariina Airas
Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2020
1. tarkastaja Aila Lauha

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Osasto Kirkkohistoria
Tekijä – Författare Katariina Airas		
Työn nimi – Arbetets titel Pappilan arki ja aatemaailma pastorin rouva Anni Sipilän kirjeissä 1919–1936		
Oppiaine – Läroämne Suomen ja Skandinavian kirkkohistoria		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum 9.11.2020	Sivumäärä – Sidoantal 94
<p>Tiivistelmä – Referat</p> <p>Pro gradu –tutkielmassani selvitin, minkälaisen kuvan pastorin rouva Anni Sipilän (1883–1963) vuosina 1919–1936 kirjoittamat kirjeet antoivat hänen arjestaan sekä pappilan aatemaailmasta. Selvitin kirjeiden avulla, minkälaisista tehtävistä hänen elämäntyönsä muodostui, miten hän suhtautui töihinsä sekä minkä kaikista tehtävistään hän koki itselleen tärkeimpänä.</p> <p>Lisäksi perehdyin Anni Sipilän ja hänen miehensä aatemaailmaan sekä sen taustalla oleviin asioihin ja ilmiöihin. Selvitin myös, minkälainen muutos Anni Sipilän ajattelussa ja toiminnassa tapahtui hänen jäätyään leskeksi.</p> <p>Jaoin tutkimukseni temaattisesti. Tutkimukseni ensimmäinen osa käsittelee papin rouvan arkea kodin piirissä, toinen hänen seurakunnallisia tehtäviään ja kolmas pappilan aatemaailmaa sekä Anni Sipilän uskonnollisuutta.</p> <p>Tärkein lähdemateriaalini oli 103 Anni Sipilän sukulaisilleen kirjoittamaa kirjettä. Lisälähteinä käytin hänen muun muassa hänen lastensa epävirallisia muistelmia sekä Anni Sipilän sukulaisten kirjeenvaihtoa.</p> <p>Tutkimuksessani selvisi, että Anni Sipilän työmäärä papin rouvana ja suuren perheen äitinä mittava. Hänen tehtävänään oli vastata lähes omavaraisen pappilan kotitaloudesta, lasten kasvatuksesta ja vaatetuksesta sekä pappilassa jatkuvasti käyneiden vieraiden kestitsemisestä. Lisäksi hän toimi maatilán emäntänä, sillä hänen miehensä tahtoi seurakuntatyönsä ohella myös viljellä pappilan maita. Seurakunnassa Anni Sipilä toimi myös pyhäkoulun opettajana, diakoniatyöntekijänä sekä kanttorina ja kuoronjohtajana. Tärkeimmäksi työkseen hän kuitenkin koki perheen äitinä sekä miehensä tukena toimimisen.</p> <p>Anni Sipilä oli fennomaanisen perinteen kasvatti, joka uskoi yhtenäiseen suomalaiseen kansaan. Hän kannatti aitosuomalaisuutta, raittiutta sekä vastusti kiivaasti kommunismia. Nämä aatteet veivät hänet lopulta Isänmaallisen Kansaliikkeen aktiiviseksi jäseneksi.</p> <p>Anni Sipilän elämänasennetta määritteli syvä uskonnollinen vakaumus, joka oli perua jo hänen lapsuudenkodistaan.</p> <p>•</p>		
Avainsanat – Nyckelord Pappilat, naiset, Suomen kirkkohistoria, aatehistoria, nationalismi		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällysluettelo

Pappilan arki ja aatemaailma pastorin rouva Anni Sipilän kirjeissä 1919–1936	1
1. Johdanto	1
1.1 Tutkimustehtävä	1
1.2 Anni Sipilä 1883–1963	7
1.3 Nilsin ja Kälviän pappilat	13
2. Papinrouvan arkea	16
2.1 Papin vaimo	16
2.2 Perheen äiti	25
2.3 Maatilan emäntä	36
2.4 Raha- ja terveysongelmat	46
3. Toimijana seurakunnassa	56
3.1 Pappilan emäntä	56
3.2 Seurakunnan työntekijä	61
4. Pappilan aatemaailma	64
4.1 Isänmaan asialla	64
4.2 Kodin hengen luoja	77
4.3 Anni Sipilän uskonto	81
5. Johtopäätökset	85
6. Lähde- ja kirjallisuusluettelo	88
Painamattomat lähteet	88
Painetut lähteet	89
Internetlähteet	89
Kirjallisuus	90

1. Johdanto

1.1 Tutkimustehtävä

Perehdyn pro gradu -tutkielmassani isoisäitini Anni Sipilän, o.s. Siirala (Sirelius) (1883–1963) arkeen ja ajatteluun. Anni Sipilä oli papin rouva ja pappilan emäntä, ja tutkimukseni perustuu suurimmaksi osaksi hänen kirjoittamiinsa kirjeisiin. Suomalaista pappilakulttuuria on tutkittu paljon, mutta papin rouvien arkea ja työtehtäviä vähemmän. Hallussani on paljon Anni Sipilän kirjeitä, ja löysin niitä lisää Kansalliskirjaston Siirala-Sipilä-Sirelius -arkistosta. Vanhimmat ovat vuosilta 1906–07 ja uusin vuodelta 1963. Perehdyttyäni kirjeisiin valitsin vuosina 1919–1936 kirjoitetut kirjeet tutkielmani pääasialliseksi lähdeaineistoksi, sillä tältä aikaväliltä lähdeaineistoa on eniten. Noina vuosina Anni Sipilä oli pappilan emäntänä Nilsiässä ja Kälviällä.

Pro gradu -tutkielmassani tutkin Anni Sipilän kirjoittamista kirjeistä välittyvää kuvaa Nilsiä ja Kälviän maalaispappiloiden arjesta vuosina 1920–1936. Tarkastelen Anni Sipilän elämänuraa papin rouvana sekä yksityisessä että julkisessa, seurakunnallisessa roolissa. Tutkimuksessani on kaksi pääkysymystä.

Ensinnäkin minua kiinnostaa, millaisia töitä maalaispappilan emännällä ja perheenäidillä oli, ja mitä niistä hän itse piti tärkeimpänä. Pyrin selvittämään, minkälaisia odotuksia, vaatimuksia ja tavoitteita Anni Sipilä oli asettanut itselleen, ja kokiko hän täyttävänsä ne. Tutkin myös, millaisen kuvan Anni Sipilän kirjeet antavat maalaisseurakunnan papin työstä 1920–1930-luvuilla, ja mitä vaikutuksia papin työllä oli pappilan perhe-elämään.

Toinen pääkysymykseni koskee Anni Sipilän ja hänen perheensä aatemaailmaa. Miten Anni Sipilä suhtautui aikansa politiikkaan, yhteiskunnallisiin asioihin ja tapahtumiin? Anni Sipilä ja hänen miehensä, pastori Hille Sipilä (1881–1932)¹, olivat suomalaisia nationalisteja. He tunsivat henkilökohtaisesti Lapuan liikkeen johtomiehiä, ja Hille Sipilä oli mukana liikkeen toiminnassa sen perustamisesta kuolemaansa asti. Hän oli myös sisällissodan veteraani sekä Keski-Pohjanmaan alueen suojeluskunta-aktiivi.² Perheen kaikki lapset kuuluivat 1930-luvun alussa Isänmaallisen Kansanliikkeen nuoriso-osastoon.³ Pyrin selvittämään, mistä Anni ja Hille Sipilän poliittinen vakaumus kumpusi, ja näkyykö Anni

---

¹ Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1900–1902.

² Keski-Pohjanmaan Vartio 4/1931.

³ Stolt 1993, 350.

Sipilän ajattelussa muutosta poliittisesti aktiivisen aviomiehen kuoleman jälkeen. Lisäksi tarkastelen kirjeistä välittyvää kuvaa Anni Sipilän uskonnollisuudesta ja sen merkityksestä hänen elämässään. Tutkin, miten uskonto ja uskonnollisuus vaikuttivat hänen elämänsä asenteeseensa ja arvoihinsa.

Anni Sipilä ei ollut tunnettu henkilö, vaikka hänellä oli kontakteja moniin aikansa merkkihenkilöihin joko sukulaisuuden tai tuttavuuden kautta. Anni Sipilän elämää koskeva tutkimus on arjen historian tutkimista. Tarkastelun kohteena on suurelle yleisölle tuntemattoman yksilön arki, elinympäristö ja niiden mahdolliset muutokset.⁴ Tällainen mikrohistoriallinen tutkimus ei keskity ilmiöihin, joista voi vetää yleisiä, suuria joukkoja koskevia johtopäätöksiä. Tutkimuksen kautta voi kuitenkin tutkija Anne Ollilan mukaan nostaa menneisyydestä esiin uusia näkökohtia asettamalla tutkimuskohde ikään kuin suurennuslasin alle.⁵

Anni Sipilän kirjeet voi luokitella egodokumenteiksi. Käsitteen on luonut hollantilainen historioitsija Jakob (Jacques) Presser (1899–1970), joka käytti tutkimuksissaan asiakirja-aineiston lisäksi myös ihmisten itsensä tuottamia henkilökohtaisia aineistoja. Egodokumentti tarkoittaa historiallisia lähteitä kuten kirjeitä, päiväkirjoja, muistikirjoja tai muistelmia, joissa ihmiset kertovat ajatuksistaan ja elämästään. Kirjeet ovat egodokumentteina hyödyllisiä mikrohistoriallisen tutkimuksen lähteitä, sillä niiden avulla voi saada tietoa yksittäisen ihmisen elämästä, arjesta ja ajattelutavoista.⁶ Pro gradu -tutkielmani ei pyri luomaan yleiskuvaa suomalaisten maalaispappiloiden elämästä 1920–1930 -luvulla, mutta tarjoaa kuvan yhden maalaispappilan arjesta papin rouvan näkökulmasta. Tätä kautta tutkimus voi monipuolistaa kuvaa pappiloiden arkielämästä.

Tutkijat Anu Lahtinen, Maarit Leskelä-Kärki, Kirsi Vainio-Korhonen sekä Kaisa Vehkalahti kirjoittavat artikkelikokoelman *Kirjeet ja historian tutkimus*⁷ johdantoluvussa *Kirjeiden uusi tuleminen*⁸ siitä, kuinka tärkeää kirjemateriaaleja tutkittaessa on ottaa huomioon kirjeissä piilevät monet erilaiset tulkintamahdollisuudet.⁹ Kirje ei siis ole monologi, vaan osa kirjoittajan ja

---

⁴ Laine 2013, 16.

⁵ Ollila 1998, 11.

⁶ Keravuori 2011, 165–166.

⁷ Leskelä-Kärki et al. 2011.

⁸ Lahtinen et al. 2011, 9.

⁹ Lahtinen et al. 2011, 13.

vastaanottajan välistä dialogia. Tämä erottaa kirjeen egodokumenttina muun muassa päiväkirjoista. Kirjeiden dialogisuudesta huolimatta niitä ei voi verrata suulliseen keskusteluun, sillä niissä käyty vuoropuhelu on jo ajallisista syistä erilaista. Kun välitöntä reaktioita kirjeessä sanotulle asialle ei voi saada, niissä käytetty sävy voi olla esimerkiksi varovaisempaa kuin puhuessa. Toisaalta kirjeissä on mahdollista myös käsitellä aiheita, joista kasvotusten voisi olla vaikeampaa puhua.¹⁰ On kuitenkin todennäköistä, ettei yksityiskirjeissä useimmiten ole käsitelty ehdottoman salaisia asioita, sillä kirje on aina voinut päätyä myös toisten käsiin.¹¹

Kirjeiden uusi tuleminen -luvussa mainitaan myös, että kirjeen sävy ja kerrotut asiat riippuvat paljon kirjeen vastaanottajasta. Kirjeiden kirjoittamista ohjaavat sekä tietoiset että tiedostamattomat tekijät kuten kirjoittajan tunteet ja toiveet. Usein kirjoittaja pyrkii luomaan itsestään tietynlaista kuvaa vastaanottajalle.¹² Anni Sipilä kirjoitti sekä yksityisiä että yleisesti luettavaksi tarkoitettuja kirjeitä. Vastaanottajina olivat hänen vanhempansa, sisaruksensa ja lapsensa. Nämä seikat vaikuttivat kirjeiden sävyyn ja niissä käsiteltyihin asioihin, mikä on tärkeää huomioida kirjeitä tulkitessa.

Uskon saavani kirjeiden avulla kurkistaa siihen, millainen ihminen Anni Sipilä oli ja kuinka hän näki elämänsä, ympärillään olleet ihmiset ja arkensa. Minun on silti pidettävä mielessä, etten voi ottaa kirjeissä esitettyjä asioita puhtaasti tosiasioina.

Tutkimukseni rakentuu temaattisesti. Käydessäni lähdemateriaaliani läpi jaottelin kirjeistä löytyvät pappilan arkea ja aatemaailmaa koskevat kohdat teemoittain, ja analysoin jokaisen teeman erikseen. Tutkimuksen ensimmäinen osa painottuu kuvaamaan pappilan elämää kodin piirissä, toinen osa papin rouvan seurakunnallista roolia ja kolmas osa pappilan aatemaailmaa ja uskonnollisuutta.

Lähdemateriaalissani on 103 kirjettä, jotka koskevat Anni Sipilän elämää Nilsin ja Kälviän pappiloissa vuosina 1919–1936. Valtaosan näistä kirjeistä, 59 kappaletta, Anni Sipilä kirjoitti Helsingissä asuneille vanhemmilleen Toivo ja Eva Sireliukselle sekä heidän kauttaan myös naimattomille sisaruksilleen. 29 kirjettä on osoitettu Anni Sipilän Helsingin esikoispojalle Jorma Sipilälle. Lisäksi aineistooni kuuluu kahdeksan kirjettä, jotka Anni Sipilä on kirjoittanut veljelleen

---

¹⁰ Lahtinen et al. 2011, 20–21.

¹¹ Vehkalahti 2011, 235.

¹² Lahtinen et al. 2011, 20–22.

Martti Siiralalle. Suurin osa Jorma Sipilälle kirjoitetuista kirjeistä on minun hallussani, mutta luovutan ne Kansalliskirjaston Siirala-Sipilä-Sirelius -arkistoon työni valmistuttua.

Lähteisiini kuuluu myös kaksi kirjettä Jorma Sipilältä isoisälleen Toivo Sireliukselle, yksi kirje Pirkko Aallolta (o.s. Sipilä) Toivo Sireliukselle sekä yksi kirje Terhi Turkalta (o.s. Sipilä) ja Anni ja Hille Sipilältä Jorma Sipilälle. Hallussani on myös kolme Anni Sipilän kirjoittamaa kiertokirjettä (joista yhdestä puuttuu viimeiset sivut) eri puolilla Suomea asuneille lapsilleen ja muille sukulaisilleen. Käytän muiden kuin Anni Sipilän kirjoittamia kirjeitä lisävalaistuksena pappilan arjen kuvaamisessa.

Näiden 103 kirjeen lisäksi Siirala-Sipilä-Sirelius -arkistossa on 22 kirjettä Anni Sirelius-Siiralalta sulhaselleen Hille Sipilälle vuosilta 1906–1907. Näistä nuoruusajan kirjeistä etsin lisätietoa Sipilän pariskunnan aatemaailmasta ja siinä mahdollisesti tapahtuneesta muutoksesta. Hille Sipilän veljenpojan Arvo Sipilän Kansallisarkistosta löytyvässä arkistossa sekä minulla itselläni on myös joitakin Anni ja Hille Sipilän kirjeitä sukulaisilleen vuosilta 1910–1916. Niitäkin käytän valottamaan Sipilöiden taustaa. Näistä kaikista eri kirjeistä käy ilmi, että Anni Sipilä on käynyt ahkeraa kirjeenvaihtoa myös muiden lastensa ja sukulaistensa kanssa. Nuo kirjeet eivät tietääkseni ole säilyneet.

Lähdeaineistoni kirjeet ovat hyvässä kunnossa. Niissä ei ole pahoja taitosjälkiä tai murtumia. Kirjeiden paperi on paksua ja karkeahkoa, ja suurin osa niistä on kirjoitettu mustekynällä, jonka jälki erottuu yhä selvästi. Vain yksi kirje on lievästi repeytynyt, muutama lyijykynällä kirjoitettu kirje on haalistunut ja kahdesta kirjeestä puuttuu sivuja. Säilyneiden kirjeiden pituus vaihtelee yhdestä kaksipuolisesta arkista viiteen kummallekin puolelle kirjoitettuun arkkiin, jotka on täytetty kirjoittamalla aivan paperin reunasta reunaan. Paperin koko vaihtelee pienistä, kapeista liuskoista A4-kokoa suurempiin arkkeihin. Kirjekuoria ei ole säilynyt kuin muutama. Aivan kaikissa kirjeissä ei ole päivämäärää, vuosilukua tai vastaanottajan nimeä, mutta ne ovat sisältönsä puolesta helposti sijoitettavissa suurin piirtein oikeaan ajankohtaan.

Anni Sipilän kirjeissään käyttämä monipuolinen ja rikas suomen kieli vaihtelee kirjakielestä murreilmaisuihin. Suhteellisen usein hän liitti kirjeisiinsä katkelmia virsistä tai runoista sekä välillä muutamia lauseita tai sanoja saksaksi ja latinaksi.

Suurin ongelma tutkimuksen kannalta on, ettei Anni Sipilän vastaanottamia kirjeitä tietääkseni ole säilynyt. Osan kirjeistä Anni Sipilä itse kertoi polttaneensa.¹³ Lisäksi kirjeistössä on aukkoja: esimerkiksi vuosilta 1922–1924 ei ole säilynyt lainkaan aineistoa. Koska kirjeiden perusteella vaikuttaa siltä, että Anni Sipilä on käynyt hyvin ahkeraa kirjeenvaihtoa omaistensa kanssa, ei ole uskottavaa, ettei hän noina vuosina olisi kirjoittanut esimerkiksi vanhemmilleen lainkaan. On oletettavaa, että kirjeitä on aikanaan hävitetty sekä muun muassa lähetetty eteenpäin sukulaisille luettaviksi, jolloin ne ovat jääneet sille tielleen.

Kirjeiden lisäksi käytän tutkimukseni lähteenä Anni ja Hille Sipilän pojan, Jorma Sipilän, lapsilleen kirjoittamaa yksityistä muistelmateosta *Vaarin muisteluksia*¹⁴ vuodelta 1978. Muistelmista on apua Nilsin ja Kälviän pappiloiden ja Sipilän perheen arjen selvittämisessä, sillä ne sisältävät yksityiskohtaisia kuvauksia Jorma Sipilän lapsuudenkodin tapahtumista ja tavoista. On kuitenkin pidettävä mielessä, että muistelmat on kirjoitettu yli 50 vuotta tapahtumien jälkeen, eikä niitä ole edes tarkoitettu objektiiviseksi kuvaukseksi.

Sipilän perheen elämää lasten näkökulmasta valottaa jonkin verran myös hallussani oleva kopio Anni Sipilän tyttären Terhi Turkan (1914–2012) vuonna 1995 kirjoittamista lyhyistä lapsuusmuisteluista. Minulla on myös kopio Airi Sipilän (1910–2003), Anni Sipilän vanhimman tyttären, epävirallisesta haastattelusta, jonka on tehnyt Jorma Sipilän tytär Riitta Pyysalo 1980–90-lukujen taitteessa. Haastattelun tarkkaa päivämäärää tai edes vuotta ei ole merkitty muistiin. Tämän lähteen luotettavuuteen on suhtauduttava hyvin kriittisesti, mutta se tarjoaa siitä huolimatta hyödyllisiä välähdyksiä Sipilän perheen elämästä. Lisäksi olen löytänyt muutamia lisätietoja Anni ja Hille Sipilästä Kansalliskirjaston historiallisesta sanomalehtiarkistosta¹⁵.

Taustoitin varsinaista tutkimustani Anni Sipilän elämäkerralla. Tutkimustietoa Anni Sipilästä ei ole olemassa, joten kirjoitan elämäkerran saatavillani olevien lähteiden pohjalta. Näistä yksi on hallussani oleva kopio Anni Sipilän äitipuolen Eva Sireliuksen (1862–1936) lyhyistä, epävirallisista muistelmista. Nämä muistelmat löytyivät vasta 1960-luvulla, eikä niiden tarkasta kirjoitusajankohdasta ole varmuutta. Kansalliskirjaston Sipilä-Sirelius-Siirala -

---

¹³ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 22.3.1933.

¹⁴ Sipilä 1978.

¹⁵ <https://digi.kansalliskirjasto.fi>. Katsottu 17.4.2018.

arkistossa on kirjeiden lisäksi jonkin verran muita dokumentteja ajalta ennen Sipilöiden avioliittoa. Nämä lähdemateriaalit auttavat luomaan kuvaa Anni Sipilän lapsuudenkodista. Vuosilta 1907–1916 on säilynyt muutama kirje ja postikortti, mutta vuosilta 1917–1919 en ole valitettavasti löytänyt lainkaan alkuperäislähteitä. Hallussani on myös Kälviän pappilan taloudellista tilannetta valaiseva Hille Sipilän perukirja vuodelta 1932. Lisäksi käytän elämäkerran koostamisessa apulähteenä Anni Sipilän pikkuserkun Veikko J. Palosuon (1911–1999) vuonna 1982 julkaisemaa laajahkoa sukuselvitystä *Sukuunsa suopetäjä. Rovasti U.W. Telén (1807–1890) ja hänen perhekuntansa*.¹⁶ Kirja sisältää muun muassa laajan sukupuun sekä pienoiselämäkertoja useista Anni Sipilän lähisukulaisista.

Tutkimukseni toisessa taustaluvussa esittelen Nilsin ja Kälviän pappiloita 1920–1930-luvuilla sekä ajan suomalaista maalaispappilakulttuuria yleisemminkin. Nilsin pitäjän tai seurakunnan vaiheista en ole löytänyt kattavaa tutkimusta. Kälviän seudun ja seurakunnan historiaa, muuta paikallistietoutta sekä joitakin mainintoja Hille Sipilästä olen löytänyt teoksesta *Kälviän ja Ullavan kirja*.¹⁷ Suomen pappilakulttuurista taas kertovat Marja Terttu Knapaksen, Markku Heikkilän ja Timo Åvistin *Suomalaiset pappilat*¹⁸, Maarit Knuuttilan *Pappilan hätävara*¹⁹ ja Tiina Koskimiehen ja Maarit Knuuttilan *Pappilan puutarhassa*.²⁰

1920–1930 –lukujen poliittista historiaa ja oikeistolaista aatemaailmaa auttavat valottamaan muun muassa Oula Silvennoisen, Marko Tikan ja Aapo Roseliuksen *Suomalaiset fasistit – mustan sarastuksen airuet*²¹ ja Juha Siltalan *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*²².

Naisten elämää, asemaa ja koulutusmahdollisuuksia 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa koskevaa tutkimusta ovat esimerkiksi Pirjo Markkolan *Synti ja siveys – Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*²³ sekä Anne Ollilan *Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa*²⁴. Vesa

---

¹⁶ Palosuo 1982.

¹⁷ Turunen 1993.

¹⁸ Knapas et al. 2009.

¹⁹ Knuuttila 2006.

²⁰ Knuuttila & Koskimies 2007.

²¹ Silvennoinen & Tikka & Roselius 2016.

²² Siltala 1985.

²³ Markkola 2002.

²⁴ Ollila 1998.

Vareksen tutkimuksesta *Helmi Krohn 1871–1913. Naisen velvollisuusetiikka ja yksilön ratkaisu*²⁵ löytyy myös tietoa 1900-luvun alkupuolen sivistyneistöön kuuluneiden naisten aatemaailmasta.

1.2 Anni Sipilä 1883–1963

Anni Sipilä (os. Sirelius, myöh. Siirala) syntyi Käkisalmella 2.2.1883 fil. kand. Toivo Johannes Sireliuksen (1850–1931) ja Augusta Maria Sofia ”Tutti” Winterin (1860–1885) toisena tyttärenä.²⁶ Perhe muutti keväällä 1885 Käkisalmelta Viipuriin, jossa Tutti Sirelius kuoli keuhkotautiin 1.8.1885. Maaliskuussa 1887 Toivo Sirelius avioitui edesmenneen vaimonsa sisaren, Eva Helena Winterin (1862–1936)²⁷ kanssa. Leskimiesten nopea uusi avioituminen oli yleistä, erityisesti jos miehillä oli pieniä lapsia. Miesten ei edes oletettu pystyvän hoitamaan kotiaan ja lapsiaan yksin.²⁸ Toivo ja Eva Sireliuksen perhe asettui asumaan Eva Sireliuksen vanhempien Frithiof (1829–1891) ja Helena Winterin (1838–1916)²⁹ luokse heidän suureen seitsemän huoneen kaupunkikotiinsa Viipurin Keisarinkadulle.³⁰ Tästä avioliitosta syntyi kuusi lasta, joista neljä eli aikuisikään asti. 1890-luvulta lähtien Sireliukset asuivat kesäisin huvilallaan Kiteen Siiralassa.³¹

Sireliukset ja Winterit olivat fennomaaneja eli suomenmielisiä. Tutti ja Eva Sireliuksen äiti Helena Winter oli perustamassa muun muassa Viipurin suomalaista naisyhdistystä, suomenkielistä tyttökoulua sekä suomalaista jatko-opistoa.³² Winterien kotikieli oli silti pääasiallisesti ruotsi, jota Helena Winter piti säätyläisten kielenä. Toivo, Tutti ja Eva Sirelius taas puhuivat keskenään ja lapsilleen vain suomea.³³ Helena Winterin asenne oli 1800-luvun loppupuolella yleinen. Yläluokkien kieli oli ruotsi, kun taas kansa puhui suomea.³⁴ Wintereille säätyaseman ylläpito oli vielä tärkeämpää kuin suomenmielisyyden näyttäminen.

---

²⁵ Vares 2005.

²⁶ Palosuo 1982, 214.

²⁷ Palosuo 1982, 217.

²⁸ Palosuo 1982, 78; Ollila 1998, 25.

²⁹ Palosuo 1982, 9.

³⁰ Eva Sireliuksen muistelmat.

³¹ Palosuo 1982, 40–41.

³² Ilmarinen 16/26.2.1881; Lappeenrannan uutiset 39/18.5.1892; Wiipuri 199/9.10.1917.

³³ Palosuo 1982, 35, 76.

³⁴ Antikainen 2003, 40.

Anni Sireliuksen aloitteesta hän sisaruksineen muutti nimensä Siiralaksi suuressa nimenmuutoksessa keväällä 1906.³⁵ Nimien suomalaistamiskampanja oli osa fennomaanien suunnitelmaa valtiovallan ja korkeakulttuurin suomalaistamiseksi ja ruotsin kielen siirtämiseksi ainoastaan kotien piiriin.³⁶ Toivo ja Eva Sirelius päättivät olla suomalaistamatta sukunimeään, mutta suhtautuivat myös alaikäisten lastensa nimenmuutokseen myönteisesti.³⁷

Anni Sirelius valmistui ylioppilaaksi Viipurin suomalaisen tyttökoulun jatko-opistosta kesäkuussa 1902.³⁸ Hän opiskeli yhden lukukauden Heinolan naisseminaarissa ja valmistui ylemmän kansakoulun opettajaksi kesäkuussa 1904.³⁹ Opiskeluajan lyhyys selittyy sillä, että opettajaseminaareihin oli 1890-luvulta lähtien otettu opiskelijoiksi myös ylioppilaita eli hospitantteja. Pohjakoulutuksen ansiosta heidän seminaariaikansa kesti yleensä yhden lukuvuoden, kun muut opiskelivat keskimäärin kolme vuotta.⁴⁰

Ajan käsitysten mukaan naisilla ja miehillä oli erilaiset, sukupuoleen synnynnäisesti perustuvat tehtävät ja kutsumukset. Tytöt pyrittiin kasvattamaan nöyriksi, epätsekkäiksi ja uhrautuviksi hoivaajiksi. Heidän tuli kasvaa naisiksi, joiden pääasiallisena tehtävänä oli palvella perhettään ja toimia taloudenhoitajina, kaitsijoina ja äiteinä.⁴¹ Tätä perusteltiin erityisesti sivistyneistölle tärkeällä Lutherin kahden regimentin opilla. Sen mukaan Jumala taistelee syntiä vastaan maailmassa sekä hengellisen että maallisen järjestyksen kautta. Luther jakoi maallisen yhteiskunnan kolmeen säätyyn: *ecclesiaan* eli kirkkoon, *politiaan* eli valtioon sekä *oeconomiaan*, taloussäätyyn tai huonekuntaan. Näistä valtion ja kirkon säädyt olivat miesten aluetta. Naisten paikka oli kodin piirissä äiteinä, vaimoina, tyttärinä ja palvelijoina.⁴²

1860-luvulta lähtien naisten mahdollisuudet kouluttautua sekä hakea alempia julkisia virkoja olivat laajentuneet.⁴³ Lutherin regimenttiopin mukaisesti avioliitto oli naisen elämän tärkein tavoite.⁴⁴ Vuosisadan loppupuolella *oeconomia*-säädyn merkitys alkoi kuitenkin muuttua yhteiskunnan teollistuessa.

---

³⁵ KK Coll. 327 Anni Siirala Hille Sipilälle 13.5.1906.

³⁶ Meinander 2012, 52–53.

³⁷ KK Coll. 327 Anni Siirala Hille Sipilälle 13.5.1906.

³⁸ Wiipuri 29.5. ja 6.6. 1902

³⁹ Lahden lehti 11.6.1904

⁴⁰ Arkistolaitoksen wiki-sivusto 2017.

⁴¹ Ollila 1998, 21–22, 24; Antikainen 2003, 42; Vares 2005, 134–135.

⁴² Markkola 2002, 32.

⁴³ Helén 1997, 153.

⁴⁴ Helén 1997, 144.

Aiemmin perheet olivat eläneet suurimmaksi osaksi omavaraistaloudessa. Kun toimeentulo alkoi yhä useammin tulla palkkatyöstä, perheiden mahdollisuus työllistää ja elättää kaikkia jäseniään väheni. Tämän ilmiön vaikutus näkyi erityisesti naimattomien naisten elinkeinomahdollisuuksissa.⁴⁵ Ajatus siitä, että naimattomat naiset saattoivat toteuttaa sukupuolelleen luontaista hoivaajan ja kasvattajan kutsumustaan työskentelemällä esimerkiksi opettajattarina tai sairaanhoitajina, eräänlaisina yhteiskunnallisina äiteinä, yleistyi naisasialiikkeen vaikutuksesta. Yhteiskunnallisen äidin rooli tosin rajattiin ainoastaan naimattomille säätyläistö- ja sivistyneistönaishille, joiden piti luopua ammattiurastaan, mikäli menivät naimisiin.⁴⁶ Nämä muutokset näkyivät jo Anni Sireliuksen äidin lapsuudenperheessä: sekä Tutti että Eva Winter (myöh. Sirelius) olivat ylioppilaita, ja Eva Winter oli ennen avioliittoaan hakenut erivapautta lääketieteen opintoihin.⁴⁷

Vapaa-aikanaan Anni Sirelius harrasti nuorisoseuratoimintaa kuuluen Kiteen nuorisoseuran hallitukseen.⁴⁸ Suomalainen nuorisoseuraliike oli syntynyt 1880-luvulla, ja sen tavoitteena oli edistää kansallista sivistystä ja isänmaallista henkeä luomalla nuorisolle sivistäviä ajanviettotapoja.⁴⁹ Kiteen nuorisoseuralaiset järjestivät erilaisia iltamia, joissa Anni Sirelius esitti joko lausuntaa tai yksinlaulua. Anni Sirelius kuului myös Nuorten naisten kristilliseen yhdistykseen NNKY:hyn.⁵⁰ Tämä kansainvälinen liike alkoi Englannissa 1800-luvun puolessavälissä. Sen toiminnan keskiössä oli tahto kohottaa nuorison moraalia sekä edistää kristillistä siveyttä. Monet NNKY:n jäsenet harrastivat pyhäkoulutyötä, näin myös Anni Sirelius, joka toimi pyhäkoulunopettajana muun muassa Kiteellä oleskellessaan perheen kesäasunnolla.⁵¹

Tärkein Anni Sireliuksen harrastuksista oli yksinlaulu. Ennen naimisiinmenoaan hän otti säännöllisesti laulutunteja, ja hänen kihlaus aikaisten kirjeidensä perusteella voi päätellä, että hänen laulunopettajansa toivoi lahjakkaasta oppilaastaan ammattilaulajaa.⁵² Anni Siiralan laulu- ja

---

⁴⁵ Ollila 1998, 58; Markkola 2002, 33.

⁴⁶ Helén 1997, 144–145, 154; Ollila 1998, 58; Antikainen 2003, 39–40; Vares 2005, 25.

⁴⁷ Palosuo 1982, 38.

⁴⁸ KK Coll 327.

⁴⁹ Nieminen 1995, 66–67, 70.

⁵⁰ KK Coll. 327.

⁵¹ KK Coll. 327 Anni Sirelius Hille Sipilälle 9.5.1906; Markkola 2002, 47.

⁵² KK Coll. 327 Anni Siirala Hille Sipilälle 25.2.1907, 1.3.1907, 6.3.1907, 10.3.1907, 20.4.1907.

lausuntaesityksistä eri tilaisuuksissa löytyy useita mainintoja Viipurin ja Heinolan paikallislehdistä 1900-luvun alkuvuosilta.⁵³

Anni Siirala ei kuitenkaan valinnut elämäntehtäväkseen opettajan eikä laulajattaren uraa: hänestä tuli papinrouva ja perheenäiti. Vuonna 1905 hän tapasi sisarensa Ellin (1881–1974) ja Eemeli Sipilän (1876–1937) häissä sulhasen veljen, jumaluusopin ylioppilas Hille Eljas Sipilän.⁵⁴ Anni Sirelius ja Hille Sipilä kihloutuivat keväällä 1906.⁵⁵ Keväällä 1907 Anni Siirala kirjoitti sulhaselleen:

Oi, jospa maailma todella tietäisi miten pieneksi käy minulle unelmat ja haaveet taiteen tiellä kun vertaan niihin ihanaa todellisuutta onnellisessa kodissa. En ole niin hullu että maailman kunnian ja maineen tähden hylkään rikkaan suuren onnen, joka mulle on niin täyteläisenä tarjolla. Minä en tee tässä minkäänlaista uhrausta, teen sydämmen parhaimman tunteen äänen kehotuksen mukaan.⁵⁶

Vaikuttaa siltä, että Anni Siiralan lähipiirissä kannustettiin lahjakasta nuorta laulajatarta ammattiuuralle naimisiinmenon sijasta. Eva Sirelius varoitti tytärpuoltaan avioliiton ”maallisesta helvetistä” vielä kihlauksen julkaisemisen jälkeen, huolimatta tuolloin yleisestä käsityksestä, jonka mukaan naisten pääasiallinen kutsumus oli avioliitto ja äitiys. Kyse ei ollut siitä, että tuleva vävy ei olisi ollut Eva Sireliukselle mieluinen, päinvastoin: Anni Siiralan kirjeestä sulhaselleen käy ilmi Eva Sireliuksen arvostaneen Hille Sipilää.⁵⁷ Eva Sireliuksen muistelmista käy ilmi, että hänen oma avioliittonsa oli onneton.⁵⁸ Hänen yrityksensä estää tytärpuoltaan avioitumasta johtui luultavasti juuri tästä. Anni Siirala valitsi avioliiton ja ammattiuurasta luopumisen omasta tahdostaan. Anni Siirala ja Hille Sipilä avioituivat 1.7.1907 Hille Sipilän saatua pappisvihkimyksen saman vuoden kesäkuussa.⁵⁹

Anni ja Hille Sipilän ensimmäinen yhteinen koti oli Impilahdella, jossa Hille Sipilä toimi virkaatekevänä kappalaisena. Seuraavien vuosien aikana Hille Sipilä teki lyhyitä viransijaisuuksia myös Polvijärvellä, Kuusjärvellä, Mäntyharjulla, Uudellakirkolla sekä aina näiden jaksojen välillä isänsä, rovasti Johan Gustaf Sipilän apulaisena Kaavilla.

Ensimmäisen vakituisen virkansa Hille Sipilä sai Juantehtaan tehtaansaarnaajana vuonna 1915. Virkaan kuului myös kansakoulun opettajan työ, jota Anni Sipilä hoiti keväällä 1915 Hille Sipilän hankkiessa itselleen opettajan

---

⁵³ Wiipuri 10.12.1902; Lahden lehti 23.3.1904.

⁵⁴ Sipilä 1978, 17–18.

⁵⁵ KK Coll. 327 Anni Siirala Hille Sipilälle 13.5.1906

⁵⁶ KK Coll. 327 Anni Siirala Hille Sipilälle 6.3.1907

⁵⁷ KK Coll. 327 Anni Siirala Hille Sipilälle 13.5.1906

⁵⁸ Eva Sireliuksen muistelmat.

⁵⁹ Sipilä 1978, 26.

pätevyyden Kajaanin seminaarissa.⁶⁰ Terhi Turkan mukaan Anni Sipilä opetti Juantehtaan koulussa miehensä rinnalla myös tämän jälkeen.⁶¹ Juankoski ei vielä vuonna 1915 ollut oma seurakuntansa, ei edes kappeliseurakunta, joten alueen papin nimike oli saarnaaja ja palkka vastaavasti kappalaisen palkkaa pienempi, vaikka työtehtävät olivat samantyyppiset.⁶² Paikka oli kuitenkin vakituinen, josta Anni Sipilä oli iloinnut kirjoittaessaan sisarelleen Inkerille.⁶³ Näinä vuosina perheeseen syntyivät Jorma Uolevi Sipilä (1908–1991), Airi Ilona Sipilä (1910–2003), Terhi Annikki Turkka, o.s. Sipilä (1914–2012) sekä Pentti Johannes Sipilä (1916–1918).

Juantehtaalla vietetyt vuodet 1915–1919 on helppo tulkita Anni Sipilälle käännteentekeväksi ja raskaaksi ajaksi, huolimatta siitä, että perheellä oli vihdoinkin ensimmäinen aivan oma koti ja Jorma Sipilän mukaan vilkas sosiaalinen elämä.⁶⁴ Ensimmäinen maailmansota oli käynnissä. Pappilassa sota näkyi kulutustavaroiden vähentymisenä, kallistumisena ja säännöstelynä sekä Jorma Sipilän mukaan lopulta nälkänä. Syksyllä 1917 Hille Sipilä kirjoitti veljenpojalleen Arvolle pappilan jauhopulasta ja perunaleivän syömisestä.⁶⁵ Vuoden 1918 alkupuolella pappilassa syötiin Jorma Sipilän mukaan pettuleipää. Selvimmin maailmansota näkyi Sipilän perheen arjessa siinä, että venäläiset linnoittivat koko Juantehtaan ympäristön vuonna 1916.⁶⁶

Vuoden 1918 alusta kesään saakka Anni Sipilä jäi pitkälti yksin vastuuseen perheestään. Hille Sipilä perusti paikallisen opettajan ja sahanhoitajan kanssa Juankosken suojeluskunnan, ja oli sen asioiden hoitamisen vuoksi paljon poissa kotoa. Juankoskella oli myös toimintavalmis, aseistettu punakaarti, ja yksin perheestään vastuuseen jäänyt Anni Sipilä pelkäsi kaartin hyökkäävän pappilaan.⁶⁷ Pelko ei ollut aivan turha, sillä punakaarti oli uhannut Hille Sipilän henkeä.⁶⁸ Huhtikuussa 1918 Hille Sipilä lähti ensin välskärikursseille ja sitten omasta pyynnöstään monien muiden aseettomina palvelleiden pappien tavoin⁶⁹ sotilaspastoriksi ensin Pohjois-Savon rykmentin mukana Kymenlaakson

---

⁶⁰ Sipilä 1978, 28; Airi Sipilän haastattelu, Turkka 1995, 2.

⁶¹ Turkka 1995, 2.

⁶² Murtorinne 1995, 203; Åvist 2009, 10.

⁶³ KA AS 4 Inkeri Siirala Arvo Sipilälle 3.12.1914.

⁶⁴ Sipilä 1978, 29.

⁶⁵ KA AS 4 Hille Sipilä Arvo Sipilälle 10.11.1917.

⁶⁶ Sipilä 1978, 36–37, 47.

⁶⁷ Sipilä 1978, 43–44.

⁶⁸ Keski-Pohjanmaan Vartio 1/1.1.1928.

⁶⁹ Murtorinne 1995, 117.

rintamalle sekä myöhemmin keväällä Helsinkiin Iso-Mjölön vankileirille.⁷⁰ Tehdaspaikkakunnalla työväestön suhtautuminen ”lahtaripappiin” ja hänen perheeseensä ei Jorma Sipilän mukaan ollut erityisen myönteinen.⁷¹

Suurin onnettomuus perhettä kohtasi, kun 2,5-vuotias Pentti Johannes elokuussa 1918 sairastui kurkkumätään ja kuoli. Poika olisi luultavasti voitu pelastaa, mutta paikkakunnan lääkäri ei ehtinyt ajoissa paikalle. Suvun perimätiedon mukaan hän kyllä tuli, mutta vanhemmat eivät uskaltaneet antaa morfiiniriippuvaisen, vahvasti päihtyneen lääkärin leikata lastaan.⁷²

Vuoden 1919 vappuna Sipilät muuttivat Nilsisään Hille Sipilän tultua valituksi Nilsin kappalaiseksi. Siellä perheeseen syntyi vielä kolme lasta: Katri Maria Siirala, o.s. Sipilä (1919–1994), Pirkko Marjatta Aalto, o.s. Sipilä (1921–2008) sekä Pentti Yrjänä Sipilä (1925–2002).

Hille Sipilä valittiin Kälviän kirkkoherraksi vuonna 1926.⁷³ Kälviällä oli kirkkoherran lisäksi kappalainen, mutta tämä virka lakkautettiin vuonna 1927, jonka jälkeen Hille Sipilä toimi seurakunnan ainoana pappina.⁷⁴

Hille Sipilä kuoli yllättäen 8.5.1932 vain 51-vuotiaana. Kirkkolain mukaan papin leskellä oli oikeus edesmenneen miehensä virkataloon ja palkkaan sekä kuluvan että sitä seuraavan virkavuoden, niin kutsutun armovuoden, loppuun saakka.⁷⁵ Näistä tuloista leski maksoi virkaa tekevän papin palkan. Anni Sipilä anoi ja sai Kälviän seurakunnalta vielä kaksi ylimääräistä armovuotta, joten hän asui alaikäisine lapsineen Kälviän pappilassa vuoden 1936 vappuun asti.⁷⁶

Anni Sipilä ei palannut ansiotöihin miehensä kuoleman jälkeen, vaikka harkitsikin opettajantutkintonsa täydentämistä.⁷⁷ Armovuosien jälkeen Anni, Katri, Pirkko ja Pentti Sipilä muuttivat ensin Terhi Turkan luokse Jalasjärvelle ja elokuussa 1936 Jorma Sipilän luokse Sortavalaan. Vuonna 1939 Anni Sipilä muutti Pentti Sipilän kanssa Airi Sipilän luokse Helsinkiin. Viimeisinä vuosikymmeninään Anni Sipilä omistautui lastensa perheille kiertäen vuorotellen

---

⁷⁰ Savon Sanomat 46/30.4.1918.

⁷¹ Sipilä 1978, 44, 47.

⁷² Sipilä 1978, 49.

⁷³ Sipilä 1978, 72.

⁷⁴ Sipilä 1978, 75–76.

⁷⁵ Ståhlberg 1908, 122–123; Åvist 2009, 10.

⁷⁶ Sipilä 1978, 105.

⁷⁷ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 13.7.33; 11.2.1936.

jokaisen luona muun muassa auttamassa lastenhoidossa.⁷⁸ Anni Sipilä kuoli Helsingissä 7.7.1963.⁷⁹

1.3 Nilsin ja Kälviän pappilat

Suuria kirkkopitäjiä oli alettu jakaa kappeliseurakuntiin jo 1600-luvun alkupuolelta lähtien, sillä suurilla alueilla välimatkat kirkolle ja kirkonkylälle olivat pitkät ja pappien palvelut hankalasti saatavilla. Paikallinen seurakunta voitiin perustaa, jos alueen asukkaiden taloudellinen tilanne oli riittävän hyvä.⁸⁰

Pohjoissavolainen Nilsin kunta perustettiin vuonna 1869.⁸¹ Nilsistä oli tehty Kuopion maaseurakunnan rukoushuonekunta vuonna 1738, kappeliseurakunta 1769 ja itsenäinen seurakunta vuonna 1816.⁸² Vuonna 1935 ilmestyneessä Hugo Godenhjelman matrikkelissa *Suomen pappilat* Nilsin pinta-alaksi vuonna 1933 mainitaan 665,1 km² ja väkiluvuksi 7850 henkilöä.⁸³ Viimeisin kuntajako ennen tätä oli Siilinjärven kunnan perustamisen yhteydessä vuonna 1908⁸⁴, joten 1920-luvun tilanne ei poikenne näistä luvuista oleellisesti. Perämeren rannikolla Keski-Pohjanmaalla sijaitseva Kälviä taas perustettiin vuonna 1640. Kälviän seurakunta oli itsenäistynyt Kokkolasta vuonna 1639.⁸⁵ Godenhjelman matrikkelin mukaan vuonna 1933 Kälviän väkiluku oli 4320 henkilöä, ja vuonna 1935 Kälviän pinta-ala oli 674,5 km².⁸⁶

Nilsissä oli pappila sekä kirkkoherralle että kappalaiselle. Nilsin kappelaisenpappila valmistui kirkkoherran asunnoksi vuonna 1840 ja siirtyi kappelaisen käyttöön suuremman kirkkoherranpappilan valmistuttua vuonna 1860.⁸⁷ Myös Kälviällä oli kaksi pappilarakennusta, mutta kappelaisen viran lakkauttamisen jälkeen, vuoden 1927 tammikuusta lähtien, virkatalokäytössä oli vain kirkkoherran virkatila Kumpula, jonka päärakennus oli valmistunut vuonna 1886.⁸⁸

Pappiloiden rakentaminen seurakuntiin perustui jo keskiajalta lähtöisin olevalle virkataloperinteelle, jonka mukaan seurakunnan velvollisuuksiin kuului

---

⁷⁸ Airi Sipilän haastattelu; Turkka 1995, 6.

⁷⁹ Palosuo 1982, 215.

⁸⁰ Heikkilä 2009, 25; Åvist 2009, 10.

⁸¹ <http://www.sukuhistoria.fi/wiki/index.php/Nilsia>.

⁸² Godenhjelm 1935, 183.

⁸³ Godenhjelm 1935, 183.

⁸⁴ <http://www.sukuhistoria.fi/wiki/index.php/Nilsia>.

⁸⁵ Pajala 2007, 56, 58.

⁸⁶ Godenhjelm 1935, 81.

⁸⁷ Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvitys osa 2., 145.

⁸⁸ Kukkamo 1993, 419; Rantatupa 1993, 71.

rakentaa ja ylläpitää papin asuntoa.⁸⁹ Vuoden 1680 määräyksestä lähtien oma virkatalo tuli rakentaa myös kappalaista varten.⁹⁰ Papiston virkataloasetus vuodelta 1892 määritteli tarkasti, mitä rakennuksia virkatiloihin kuului. Pappiloiden eläinsuojien sekä varastorakennusten ylläpitäminen oli seurakunnan vastuulla. Virkataloasetus määräsi myös, että virkatiloja tuli ylläpitää seurakunnan rakennuskassasta.⁹¹

Nilsin kirkkoherran pappilassa oli Godenhjelman matrikkelin mukaan 11 huonetta, kappalaisen pappilassa kahdeksan ja Kälviän pappilassa 11.⁹² Mainittu huoneluku ei välttämättä tarkoita päärakennuksen asuinhuoneita, vaan pappiloiden kiinteistöihin kuuluneita rakennuksia. 1800-luvun pappila-arkkitehtuuri perustui vuoden 1727 valtiopäivien päätökseen, jonka mukaan pappiloihin oli rakennettava seitsemän huonetta eli rakennusta. Pappiloiden huoneluku oli kuitenkin monissa paikoissa suurempikin, sillä tiloja tarvittiin asuinkäytön lisäksi muun muassa rippikouluopetukseen sekä erilaisten kokoontumisten käyttöön. Vuoden 1892 virkataloasetus määritteli kirkkoherranpappiloiden sisätiloihin vähintään kuusi ja enintään kymmenen huonetta, kun muissa virkataloissa vastaava luku oli vähintään neljä ja enintään seitsemän huonetta. Asetuksen mukaisia muita huoneita pappilan ulkorakennuksissa tuli olla pitkälle toistakymmentä riippuen siitä, viljeli virkatilaa asuttava pappi itse tilansa maita. Näihin huoneisiin kuuluivat muun muassa navetta, talli, renkitupa, leivintupa ja sauna.⁹³ Monissa pappiloissa pihapiirin eri rakennuksia saattoi olla 20, joissakin jopa 30–40.⁹⁴ Kälviän pappilan päärakennuksen molemmiin puoliin sijaitsi kaksi suurehkoa ulkorakennusta, joista toinen toimi rippikoulutupana. Toisessa oli kaksi huonetta ja leivintupa, sillä päärakennuksessa ei ollut leivinuunia. Lisäksi pappilan ympäristössä oli lukuisia muita ulkorakennuksia, jotka kaikki eivät edes olleet aktiivisesti käytössä.⁹⁵

Nilsin pappilat ja Kälviän kirkkoherranpappila sijaitsivat yleisen tavan mukaisesti veden äärellä. Sekä Nilsin kirkkoherran- että kappalaisenpappila

---

⁸⁹ Heikkilä 2009, 25, 42.

⁹⁰ Åvist 2009, 10.

⁹¹ Åvist 2009, 20–21.

⁹² Godenhjelm 1935, 81, 183.

⁹³ Knapas 2009a, 49–50, 58, 65.

⁹⁴ Knuuttila & Koskimies 2007, 37.

⁹⁵ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 12.12.1925; Airi Sipilän haastattelu, Sipilä 1978, 72.

rakennettiin Nilsin Kankaistenlammen äärelle⁹⁶, ja Kälviän kirkkoherranpappila Kälviänjoen rannalle.⁹⁷ Pappiloiden rakentamiseen vesistöjen läheisyyteen oli alun perin käytännön sanelema syy. Vesireitit olivat vielä 1700-luvulla monin paikoin pääasiallisia kulkuväyliä, ja tällä tavoin seurakuntalaisten oli helpointa päästä pappilaan. Myös esteettiset syyt vaikuttivat pappilan sijoituspaikkaan, ja vesien läheisyyttä pidettiin tämänkin takia tärkeänä.⁹⁸

Nilsin kirkkoherranpappilan puutarhan koko oli 0,13 hehtaaria; kappalaisenpappilan 0,10 hehtaaria ja Kälviän pappilan 0,47 hehtaaria.⁹⁹ Suuret piha-alueet olivat tarpeellisia, sillä pappilat toimivat usein seurakuntien ainoina varsinaisina edustustiloina. Vuodenajasta riippuen myös puutarhoja käytettiin juhlatilana.¹⁰⁰ Siksi pappiloiden puutarhoissa myös puutarhan kauneus oli tärkeää jo ennen 1900-luvun alkua. Tätä ennen koristekasvien viljely oli maaseudulla harvinaista.¹⁰¹ Pappiloiden puutarhojen hyötykasvit taas olivat tärkeitä jo ruokatalouden kannalta, sillä pappiloissa elettiin usein omavaraistaloudessa.¹⁰² Pappiloihin perustettiin puutarhoja jo 1700-luvulla, ja niiden kukoistusaikana pidetään 1800-luvun loppua ja 1900-luvun ensimmäisiä vuosikymmeniä.¹⁰³ Pappiloiden puutarhat toimivat usein kasvinviljelyn esikuvina, joiden kautta erilaiset uudet lajikkeet ja viljelymenetelmät levisivät laajemmalle.¹⁰⁴

Pappiloihin kuului myös viljelys- ja laidunmaata. Virkatalon haltijalla oli vuoden 1892 virkataloasetuksen jälkeen oikeus antaa viljelysmaansa myös vuokralle.¹⁰⁵ Nilsin kirkkoherranpappilaan viljelysmaata kuului 15 hehtaaria. Nilsin kappalaisenpappilan viljelysala oli 13 hehtaaria ja Kälviän pappilan noin 11 hehtaaria.¹⁰⁶ Vuoden 1922 palkkauslaki velvoitti seurakuntia maksamaan pappien palkan rahana, ja virkatiloja siirrettiin seurakunnan hoitoon.¹⁰⁷ Palkkausuudistusta ei toteutettu kaikissa seurakunnissa heti, sillä pappi saattoi

---

⁹⁶ Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvitys osa 2., 145.

⁹⁷ Sipilä 1978, 72.

⁹⁸ Knuuttila & Koskimies 2007, 18–19.

⁹⁹ Godenhjelm 1935, 81, 183.

¹⁰⁰ Knuuttila & Koskimies 2007, 141, 144; Heikkilä 2009, 40.

¹⁰¹ Knuuttila & Koskimies 2007, 22.

¹⁰² Knuuttila & Koskimies 2007, 112–113.

¹⁰³ Knuuttila & Koskimies 2007, 54–55, 71.

¹⁰⁴ Heikkilä 2009, 43.

¹⁰⁵ Åvist 2009, 20–21.

¹⁰⁶ Godenhjelm 1935, 81, 183.

¹⁰⁷ Åvist 2009, 21.

halutessaan valita myös vanhan palkkausjärjestelmän.¹⁰⁸ Nilsin seurakunnassa rahapalkkaukseen siirryttiin 1.5.1930¹⁰⁹ ja Kälviän seurakunnassa 1.1.1928.¹¹⁰

2. Papinrouvan arkea

2.1 Papin vaimo

Sipilän perheen arkirytmia ja papin vaimon elämää määritteli ensi sijassa Hille Sipilän työ. Lähes neljäskymmenessä eri kirjeessä Anni Sipilä mainitsee miehensä erilaiset virkatehtävät, joista monia hoitaessaan Hille Sipilä joutui olemaan myös öitä poissa kotoaan.¹¹¹

Nilsissä seurakuntatyöt jakoutuivat kirkkoherran ja kappalaisen kesken, mutta Anni Sipilän mukaan töitä oli paljon. Tilannetta ei helpottanut kirkkoherran sairastuminen, jolloin Hille Sipilän oli hoidettava myös tämän työtehtävät.¹¹² Vuoden 1925 keväällä Anni Sipilä kirjoitti miehensä etsivän ”helpompitöisiä” paikkoja, toivoen sellaisen pian löytyvän.¹¹³ Kirjeen perusteella vaikuttaa siltä, että Hille Sipilä oli vuosien varrella hakenut useampaa virkaa, siinä kuitenkin onnistumatta.

Väestömäärältään Nilsää pienemmällä Kälviällä Hille Sipilä oli ainoa pappi, sillä Kälviän kappalaisen virka lakkautettiin vuonna 1927 Ullavan seurakunnan itsenäistyttyä Kälviästä.¹¹⁴ Seurakuntien jakaminen oli 1920-luvulla tyypillistä, vaikka tahti uusien, pienten seurakuntien perustamisessa hiljentyi vuosikymmenen loppua kohti. Taustalla oli sekä taloudellisia että aatteellisia syitä. Pienille seurakunnille itsenäistyminen oli edullista yhteisesti hankitun omaisuuden jakautuessa tasan. Lisäksi pienten seurakuntien ajateltiin olevan aktiivisempia yhteisöjä.¹¹⁵ Kappalaisen viran lakkauttamisen myötä seurakunnan velvollisuus huolehtia myös kappalaisen virkatalosta lakkasi, minkä toivottiin helpottavan seurakunnan taloustilannetta. Seurakunnan alueen samalla pienentyessä kirkkoherran oletettiin pystyvän huolehtimaan seurakuntatehtävistä yksin.¹¹⁶

---

¹⁰⁸ Siljander 1980, 89.

¹⁰⁹ Siljander 1980, liite 1, 18.

¹¹⁰ Siljander 1980, liite 1, 7.

¹¹¹ KK Coll. 327 Anni Sipilän kirjeet 1920–1932.

¹¹² ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22.2.1920; Turkka 1995, 2.

¹¹³ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 6.4.1925.

¹¹⁴ Sipilä 1978, 75; Kukkamo 1993, 419.

¹¹⁵ Murtorinne 1995, 202.

¹¹⁶ Kukkamo 1993, 419.

Ullavan seurakuntaan ei kuitenkaan onnistuttu saamaan vakituista pappia vuosien 1925–1935 välisenä aikana.¹¹⁷ Anni Sipilän vuosina 1929–1931 kirjoittamista kirjeistä käy ilmi, että Ullavan seurakunnan hoitaminen oli jatkuvasti Hille Sipilän vastuulla.¹¹⁸ Elokuussa 1931 Anni Sipilä kirjoitti Eva Sireliukselle:

Lauantaina näimme lehdestä, että Ullava riepu saa papin. Se oli ilosanoma mulle, sillä syksypimeäin tullen oisi Ullavan reissut liikaa kustantaneet isän päälle. Hyvin oisi nyt, kun vain pysyisi uusi pappi siellä ees yli talven.¹¹⁹

Sipilät olivat jo aiemmin elätelleet toiveita Ullavan seurakunnan tilanteen muuttumisesta kuultuaan huhuja, että Ullavan seurakuntaan oltiin määräämässä uusi pappi tammikuussa 1931.¹²⁰ Tämä toive ei kuitenkaan elokuun kirjeen perusteella ollut toteutunut. Ullavaan tammikuussa määrätty pappi oli mahdollisesti jo ehtinyt siirtyä muualle. Nilsistä muuttaminen ei siis vähentänyt Hille Sipilän työmäärää eikä helpottanut perheen arkea. Kahden seurakunnan hoitaminen rasitti aviomiestä, ja tämä huolestutti Anni Sipilää.

Pappien seurakuntatöistä tärkeimpiä ja aikaa vievimpiä olivat kinkerit, jotka Anni Sipilä mainitsee yhdessätoista kirjeessä.¹²¹ Lukukinkereiden alkuperäinen tarkoitus oli tarkastaa seurakuntalaisten lukutaito ja kristinopin tuntemus. Lukutaidon yleistyessä kinkereistä tuli opetuksellisia hartaustilaisuuksia, joissa saatettiin muun muassa tarkastaa kansakoulujen uskonnonopetuksen edistymistä ja kuulustella rippikouluun pyrkiviä. Kinkerit olivat myös kyläyhteisöjen tärkeitä hengellisiä juhlatilaisuuksia.¹²² Osallistuminen oli 1900-luvun alkuvuosikymmeninä laskenut erityisesti kaupunkiseurakunnissa huomattavasti, mutta Nilsin ja Kälviän tapaisissa maaseutuyhteisöissä kinkereiden asema oli 1920–1930 -luvuilla yhä suhteellisen vahva.¹²³

Seurakunnat jaettiin kinkeripiireihin, joiden taloissa vuosittaisia kinkereitä pidettiin vuorotellen. 1920–1930-luvun Kälviällä kinkeripiirejä oli 18 ja Ullavassa

---

¹¹⁷ Kukkamo 1993, 418.

¹¹⁸ ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 17.12.1929; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 17.3.1930, 27.7.1930, 28.12. 1930; Eva Sireliukselle 3.5.1931, 26.8.1931; Inkeri Siiralalle 18.7.1931.

¹¹⁹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 26.8.1931

¹²⁰ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 28.12.1931.

¹²¹ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22.2.1920, 20.2.1928, 29.2.1928, 3.3.1929; Anni Sipilä Martti Siiralalle 6.2.1921; KK Coll. 327 Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927; Toivo Sireliukselle 11.2.1929, Toivo ja Eva Sireliukselle 17.3.1930, 28.12.1930; Eva Sireliukselle 3.5.1931, 12.2.1932.

¹²² Kukkamo 1993, 426–427; Murtorinne 1995, 211–212.

¹²³ Murtorinne 1995, 211–212.

6.¹²⁴ Hille Sipilä piti siis Kälviän kirkkoherrana ollessaan kinkerit luultavasti ainakin 24 kertaa joka vuosi, Ullavan seurakunnan tilanteesta riippuen. Vuonna 1929 hän hoiti lisäksi myös viereisen Lohtajan seurakunnan kinkerikuulustelut Lohtajan kirkkoherran jouduttua sairaslomalle.¹²⁵ Nilsin seurakunnan 1920-luvun alun kinkeripiirien lukumäärästä tai kinkerien pitämisen mahdollisesta jakamisesta kirkkoherran ja kappalaisen välillä ei löydy tarkempaa tietoa. Anni Sipilä kirjoitti Kuopiossa kouluajat asuvalle¹²⁶ pojalleen Jormalle helmikuussa 1920:

Kyllä isällä on hyvin paljon työtä. Rovasti on ollut sairaana ja isän täytyy auttaa häntäkin, mutta Jumala on antanut isälle voimia ja pitänyt terveenä tähän asti. Nyt on enää 1 ½ viikkoa kinkerejä. Kolmena päivänä on kinkerit niin lähellä, että äiti voipi mennä auttamaan lapsien luetuksessa.¹²⁷

Hille Sipilällä oli Nilsin seurakunnan kirkkoherran sairastuttua entistä enemmän töitä. Anni Sipilä pyrki keventämään miehensä työtaakkaa myös olemalla konkreettisesti apuna tämän tehtävien hoidossa.

Kinkeriaaikoina papin rouvan käytännössä yksin kantama vastuu kodista oli ympärivuorokautinen. Hille Sipilä oli Anni Sipilän kirjeiden mukaan hyvin usein poissa kotoaan myös yöt. Kotona yöpyminen kinkereiden aikana saattoi olla ennemminkin poikkeus, sillä esimerkiksi helmikuussa 1925 Anni Sipilä kirjoitti vanhemmilleen miehensä järjestäneen osan kinkereistä lähemmäs ”meidän suurten odotusten ajaksi” päästäkseen kotiinsa yöksi.¹²⁸ Suurilla odotuksilla Anni Sipilä viittasi lähestyvään synnytykseensä. Pentti-poika syntyi pappilassa 25.2.1925 illalla, ja kirjoittaessaan tapahtumasta vanhemmilleen Anni Sipilä mainitsi miehensä ajaneen illalla kotipihaan viimeisiltä kinkereiltä juuri ennen pojan syntymää.¹²⁹ Myös Kälviän ajan kirjeissä toistuvat maininnat Hille Sipilän yöpymisestä muualla kinkeriaikaan. Yhteen kirjeistä Hille Sipilä on itse kirjoittanut, ettei ”kinkeriaikana joudu kotiin”.¹³⁰

Ei siis ole ihme, että Anni Sipilä toivoi Ullavaan omaa pappia erityisesti vaativan kinkeriajan vuoksi, kuten hän kirjoitti vanhemmilleen joulukuussa 1930.¹³¹ Kinkerien ajankohta vaikuttaa yleensä olleen juuri alkukevät, sillä Anni

---

¹²⁴ Kukkamo 1993, 426–427.

¹²⁵ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 3.3.1929.

¹²⁶ Sipilä 1978, 66; Turkka 1995, 3.

¹²⁷ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22.2.1920.

¹²⁸ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 2.2.1925.

¹²⁹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 8.3.1925.

¹³⁰ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 21.2.1929.

¹³¹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 28.12.1930.

Sipilä mainitsi miehensä pitämät kinkerit yleisimmin helmi-maaliskuun kirjeissään, ainoastaan kerran toukokuun alussa.¹³² Anni Sipilän kirjeistä saa helposti kuvan, että kinkerit olivat raskas ja aikaa vievä velvollisuus. Kirjeistä löytyy myös toisenlainen näkökulma:

Isä on tyytyväinen kinkereihin. On ollut väkeäkin ja on ollut hupaisaa tutustua seurakuntalaisiinsa. Hän on saanut käydä monien vanhusten puheilla, jotka eivät kykene sanankuuloon kotinsa ulkopuolelle ja ne matkat on mieluisia. Siellä kohtaa halullisen mielen hyvin usein.¹³³

Kinkerit tarjosivat kirkkoherra Sipilälle tärkeän mahdollisuuden kohdata seurakuntalaisiaan, erityisesti heitä, jotka eivät syystä tai toisesta päässeet esimerkiksi jumalanpalveluksiin. Anni Sipilän usein negatiivisemmän asenteen voi tulkita johtuvan ainakin osittain Hille Sipilän suuren työmäärän aiheuttamasta huolesta.

Pappien toinen tärkeä seurakuntatyö oli rippikoulu. Hille Sipilän ollessa kirkkoherrana Kälviällä järjestettiin vuosittain yksi rippikoulu. Se alkoi syksyllä ja päättyi juhannuksena pidettyyn konfirmaatioon. Opetuspäiviä oli keskimäärin 18–24, ja ne sijoittuivat suurimmaksi osaksi kevätkaudelle.¹³⁴ Yleensä maalaisseurakuntien rippikoulut muodostuivat kahdesta opetusviikosta syksyllä ja kahdesta keväällä.¹³⁵ Opetusjaksojen kesto lienee vaihdellut. Esimerkiksi marraskuussa 1928 Anni Sipilä kirjoitti pojalleen seuraavana päivänä alkavan rippikoulun kestävän vain neljä päivää.¹³⁶ Luultavasti myös Kälviän pappilassa on noudatettu yleistä kahden viikon jakson käytäntöä, sillä muuten jakson lyhyydestä kertominen tuskin olisi ollut aiheellista. Kälviän rippikoulun lisäksi Hille Sipilän vastuulla oli Ullavan seurakunnan rippikoulu. Siellä oppilaita oli Kälviän seurakunnan rippikouluja vähemmän, mutta opetustunteja yhtä paljon.¹³⁷

Helena Kukkamon tutkimuksen mukaan Kälviän rippikoulussa oli oppilaita aina vähintään 50 kerrallaan. Rippikoulussa opetettiin uskontoa ja raamatuntuntemusta sekä virsilaulua, ja opetustunteja kertyi keskimäärin 110–130¹³⁸. Piispainkokouksen vuonna 1919 antama suositus oli 100–120 tuntia uskonnonopetusta sekä kirkkolaulua yksi tunti rippikoulupäivää kohti.¹³⁹ Kälviän

---

¹³² KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 3.5.1931.

¹³³ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 29.2.1928.

¹³⁴ Kukkamo 1993, 425.

¹³⁵ Murtorinne 1995, 211.

¹³⁶ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 24.11.1928.

¹³⁷ Kukkamo 1993, 425.

¹³⁸ Kukkamo 1993, 425–426.

¹³⁹ Murtorinne 1995, 210.

seurakunnan rippikoulut järjestettiin pappilan pihan rippikoulutuvassa, sillä pappiloiden pääasiallinen käyttötarkoitus oli seurakunnan tiloina toimiminen. Tämän vuoksi pappilat ja niiden ulkorakennukset olivat useimmiten suuria.¹⁴⁰ Pappila oli enemmän julkinen tila kuin yksityiskoti.¹⁴¹ Rippikoulujen pitäminen on väistämättä vaikuttanut myös papin vaimon elämään viidenkymmenen rippikoululaisen oleskellessa päivien ajan pappilan pihapiirissä.

Toukokuussa 1931 Anni Sipilä kirjoitti jälleen vanhemmilleen kahta seurakuntaa hoitavan miehensä jaksamista koskevasta huolestaan:

Tiistaina alkaa täällä rippikoulu. Hille toivoo, että Jorma pääsee auttamaan häntä Ullavan rippikoulun pidossa. Kyllä Hille toisinaan on ollut niin kuitti, että oikein on pelottanut; hermot on kuin neulojen nenillä.¹⁴²

Sipilöiden esikoinen Jorma oli vihitty papiksi tammikuussa 1931¹⁴³, ja vanhemmat toivoivat pojan voivan helpottaa isänsä työtaakkaa.

Nilsin ajan kirjeissä Anni Sipilä, kertoessaan miehensä ja perheensä yhteyksistä seurakuntaan, mainitsee usein paikkakunnan seurat.¹⁴⁴ Jorma Sipilä kertoo muistelmissaan herännäisseurojen rytmittäneen seurakuntaelämää. Nämä siioninvirsiseurat olivat Nilsin seurakuntatyön tärkein muoto jumalanpalvelusten, kinkereiden, rippikoulujen ja muiden lakimääräisten toimintojen rinnalla.¹⁴⁵ Seuroja, jotka olivat herännäisyyden keskeisin hartaudenharjoitustapa, järjestettiin 1920-luvun Nilsissä ihmisten kodeissa, Airi Sipilän muistojen mukaan ”syRJäkylillä”, viikottain. Seuramatkoille osallistui mahdollisuuksien mukaan koko pappilan perhe, ja Terhi Turkka kutsui muistelmissaan niitä ”lasten huvimatkoiksi”.¹⁴⁶

Seuroja järjestettiin Nilsissä runsaasti ympäri vuoden, vaikka seurakuntalaisten enemmistö ei Jorma Sipilän mukaan edes kuulunut herännäisiin. Herännäisyyden vaikutus paikkakunnalla oli hänen mukaansa silti suuri, ja jako heränneiden ja ”suruttomien” eli ei-heränneiden välillä selkeä.¹⁴⁷

Herännäisyys syntyi 1800-luvun alkupuolella irrallisina kansanherätyksinä enimmäkseen Pohjois-Savossa ja Pohjanmaalla. Liikkeen suuren vaikutuksen

---

¹⁴⁰ Airi Sipilän haastattelu; Knapas 2009a, 58.

¹⁴¹ Knuuttila 2006, 43.

¹⁴² KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 3.5.1931.

¹⁴³ Sipilä 1978, 96.

¹⁴⁴ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22.2.1920; Anni Sipilä Martti Siiralalle 26.12.1929; KK Coll. 327 Anni Sipilä Martti Siiralalle 26.12.1919; 21.6.1925.

¹⁴⁵ Sipilä 1978, 51.

¹⁴⁶ Sipilä 1978, 51; Airi Sipilän haastattelu; Elenius 1996, 7.

¹⁴⁷ Sipilä 1978, 51.

Nilsissä voi ymmärtää jo sen kautta, että sen keskeinen johtohahmo, talonpoika Paavo Ruotsalainen (1777–1852) oli nilsiäläinen. Paavo Ruotsalaisen mukaan heränneiden tuli tehdä ero ”maailmaan”. Tämän eron saattoi ulkoisesti osoittaa pukeutumalla körttipukuun, vanhaan savolaiseen kansanpukuun, ja kieltäytymällä maallisista huvituksista, kuten seuraleikeistä ja erityisesti tanssimisesta.¹⁴⁸ Körttipuvulla haluttiin korostaa maailman huvituksista irtautumista, uskovien keskinäistä yhteyttä sekä yksinkertaista elämäntapaa.¹⁴⁹ Nilsin heränneistä vain osa oli Jorma Sipilän mukaan valinnut körttipuvun käytön, mutta yhteistä paikkakunnan heränneille oli hyvin tiukka tapakulttuuri.¹⁵⁰

Myös Kälviän vuosilta olevissa kirjeissä Anni Sipilä mainitsee seurat ja Siionin virret useasti.¹⁵¹ Kälviällä herännäisyys ei ollut samalla tavalla seurakunnan toimintaa määrittelevä tekijä kuin Nilsissä. Herännäisyyden vaikutus Kälviän seudulla oli ollut voimakasta 1800-luvun loppupuolella, mutta heikentynyt 1900-luvun alun vuosikymmeninä, sillä seurakunnan papisto ei ollut ollut herännäishenkistä. Mikko Snellmanin tutkimuksen mukaan juuri Hille Sipilä elvytti seudun herännäistoimintaa kirkkoherraksi tultuaan.¹⁵² Jorma Sipilän mukaan Siionin virret otettiin kälviäläisissä seuroissa käyttöön vasta heidän perheensä tuotua tavan mukanaan.¹⁵³ Ei kuitenkaan vaikuta siltä, että herännäisseurat olisivat työllistäneet Hille Sipilää Kälviällä samalla tavoin kuin Nilsin seurakunnassa. Seurat eivät muutenkaan vieneet Hille Sipilää pois perheensä luota, sillä niihin Anni Sipilä ja perheen lapset osallistuivat useimmiten myös itse.

Myös ollessaan kotona pappilassa Hille Sipilällä riitti töitä. Anni Sipilä kirjoitti veljelleen Martti Siiralalle:

Olenpa varma että saamme molemmat vielä ahkeraan kirjoitella kinkerien päätyttyä kansliassa. Yhden viikon on kinkerejä pidetty ja toiselle juuri lähtivät. Iltapuhteet ja alkuyöt menevät ukkojen ”lankettia” täydentäen ellei ole ristimistä tai sairasmatkoja.¹⁵⁴

Eräässä toisessa kirjeessään hän sanoi olevansa ”hiukan virkamiehen kirjoissa”¹⁵⁵ Hille Sipilän ollessa kiireinen muissa tehtävissään.

---

¹⁴⁸ Hylkilä 2004, 31–32; Salomäki 2010, 40.

¹⁴⁹ Elenius 1996, 79, 81; Hylkilä 2004, 31–32, 34, 47; Salomäki 2010, 41.

¹⁵⁰ Sipilä 1978, 51.

¹⁵¹ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 7.2.1928; 24.11.1928; 24.2.1929; 10.5.1934; Anni Sipilän kiertokirje 19.4.1935; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 29.12.1926, 8.1.1930, 2.6.1932.

¹⁵² Snellman 1993, 443–444.

¹⁵³ Sipilä 1978, 76.

¹⁵⁴ ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 6.2.1921

Miehensä kuoltua Anni Sipilä kirjoitti auttavansa isänsä virkaa hoitavaa, ”paljon neuvoa” tarvitsevaa Jorma Sipilää. Anni Sipilä kertoi, ettei tiennyt edesmenneen miehensä virka-asioista paljonkaan, mutta Jorma Sipilälle kaikki hänen antamansa apu oli tarpeen.¹⁵⁶ Vuonna 1933 Anni Sipilä kirjoitti opettaneensa kansliatöitä silloiselle armovuoden saarnaajalle.¹⁵⁷ Kirjeistä käy ilmi Anni Sipilä tehneen osan miehensä paperitöistä. Hänen oli täytynyt opetella nuo taidot voidakseen auttaa ja tukea puolisoaan parhaansa mukaan. Hille Sipilän kuoltua Anni Sipilän taidoista oli paljon apua pappilan eri armovuosien saarnaajille.

Nämä kansliatyöt liittyivät Anni Sipilän kirjeiden mukaan useimmiten kirkonkirjojen pitämiseen.¹⁵⁸ Kirkonkirjojen, tärkeiden väestökirjanpidollisten asiakirjojen, joihin muun muassa seurakuntalaisten kaste-, vihkimis- ja kuolintiedot merkittiin, asianmukainen ylläpitäminen kuului kirkkoherran virkaan. Kirkkoherran kuului säännöllisesti tilastoida ja raportoida kirkonkirjojen tiedot muille viranomaisille. Seurakuntalaiset hakivat tarvittavan kastetodistuksensa esimerkiksi vihkimistä tai tulevia opintoja varten kirkkoherralta. Kaupunkeihin erillisiä kirkkoherranvirastoja perustettiin jo 1900-luvun alkupuolella, mutta maaseudulla viraston eli kanslian virkaa toimitti yksi pappilan kamareista.¹⁵⁹ Kälviän pappilassa kirkkoherran kanslia oli pappilan keskellä, lähellä pääsisäänkäyntiä sijaitseva kamari.¹⁶⁰

Kirkkoherranviraston sijainti keskellä pappilaa, Sipilän perheen kotia, vaikutti konkreettisesti perheen elämään. Anni Sipilä kirjoitti vuonna 1933 pariskunnasta, joka tuli asioimaan kansliassa myöhään lauantai-iltana. Pappilan armovuoden saarnaajan ihmetellessä ajankohtaa Anni Sipilä ei pitänyt sitä mitenkään erikoisena.¹⁶¹ Hänen asenteensa oli papin rouville tyypillinen. Maarit Knuuttilan mukaan moni papin vaimo oli jo ennen naimisiin menoaan tiennyt, ettei tulevassa kodissa juuri olisi yksityisyyttä.¹⁶² Anni Sipilän mainitsema tapaus osoittaa jälleen, että pappilaa pidettiin ensi sijassa seurakunnan tilana, ei

---

¹⁵⁵ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 2.2.1925.

¹⁵⁶ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 2.6.1932.

¹⁵⁷ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 12.6.1934.

¹⁵⁸ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 2.5.1929; Anni Sipilä Martti Siiralalle 17.12.1930; KK Coll. 927 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 11.12.1929,

¹⁵⁹ Heikkilä 2009, 32–33.

¹⁶⁰ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 12.12.1925.

¹⁶¹ ASk Anni Sipilän kiertokirje 22.10.1933.

¹⁶² Knuuttila 2006, 43.

yksityiskotina. Papilla ei ollut erikseen määriteltyä työaikaa. Tehtävät oli hoidettava, ja jos kaikkea ei ehtinyt tehdä päivällä, töitä tehtiin myös yöllä. Seurakuntalaiset asioivat kirkkoherran kansliassa silloin kuin heille itselleen sopi. Pappilan perheellä ei siis ollut mahdollisuuksia vetäytyä omiin oloihinsa oikeastaan lainkaan.

Suuren osan Hille Sipilän seurakuntatyöstä muodostivat edellisten lisäksi seurakunnan jumalanpalvelukset saarnoineen, erilaiset toimitukset sekä seurakuntalaisten tapaaminen. Kirkollisia toimituksia saattoi olla monta saman päivän aikana. Kuolinpäivänään 8.5.1932 Hille Sipilä oli Anni Sipilän kirjeen mukaan ensin pitänyt puheen äitienpäiväjuhlassa Kälviän kansakoululla, sitten käynyt koulun naapuritalossa kastamassa lapsen. Tämän jälkeen hän kävi nopeasti kotona syömässä ehtiäkseen toiselle puolelle pitäjää toiseen kastetilaisuuteen. Sieltä hän ajoi vielä illaksi erään seurakuntalaisensa nimipäiväjuhlaan.¹⁶³ Jorma Sipilä hoiti Kälviän kirkkoherran tehtäviä jonkin aikaa isänsä kuoleman jälkeen.¹⁶⁴ Hänen kertomansa mukaan yhtenä sunnuntaina saattoi olla kaksi jumalanpalvelusta ja kolmet hautajaiset, jotka kaikki piti hoitaa. Viikot täyttyivät seuroista, kasteista ja vihkimisistä. ”Opin kunnioittamaan niitä virkaveljiäni, jotka vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen toimivat ainoana pappina seurakunnassaan.”, hän kirjoitti muistelmiinsa 45 vuotta myöhemmin.¹⁶⁵ Myös Säynätsalon pappilassa kasvanut Mauno Jokipii kertoi Papinlapset-kirjaan kirjoittamassaan esseessä kuinka oppi jo lapsuudessaan 1920–1930-luvulla pappilassa papin ammatin olevan suuritoinen ja monipuolisuudessaan vaikea.¹⁶⁶

Hille Sipilän aikaa veivät myös luottamustehtävät. Tammikuussa 1921 hän kirjoitti Kuopiosta verotuslautakunnan neuvottelumatkalta langolleen Martti Siiralalle olleensa ”niin alinomaisessa menossa, että ei ole liioin ollut rauhallista hetkeä kirjoittamiseen, jos se olisi ollut luovallistakin.”¹⁶⁷ Kirje oli kuitenkin jäänyt kesken, ja löydettyään sen kuukauden kuluttua miehensä työpöytää järjestellessään Anni Sipilä jatkoi:

Hille on maininnut monet kerrat hartaan halunsa kirjottaa Sinulle, mutta näethän miten yrityksen kävi. Niin on hänen elämänsä kuin kievarin hevosen rospuuton aikana. Ei ole tuo valtion verotuslautakunnan puheenjohtajan virka kevyttöinen.¹⁶⁸

---

¹⁶³ ASk Anni Sipilä sisarilleen 9.5.1932.

¹⁶⁴ Sipilä 1978, 105.

¹⁶⁵ Sipilä 1978, 108–109.

¹⁶⁶ Jokipii 2007, 23.

¹⁶⁷ Hille Sipilä Martti Siiralalle 10.1.1921.

¹⁶⁸ ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 6.2.1921.

Hille Sipilällä oli siis jatkuvasti kiire. Nilsin kappalaisen tehtäviensä ohella Hille Sipilä toimi 1920-luvun alkuvuosina sekä raittiuslautakunnassa että valtion verotuslautakunnan puheenjohtajana.¹⁶⁹ Vuoden 1920 tulo- ja omaisuusverolain astuttua voimaan jokaisen kunnan oli perustettava verotuslautakunta, jonka tehtäviin kuului muun muassa veroilmoitusten jako ja tarkistaminen, veroluettelon laatiminen, verovelvollisten tulojen ja omaisuuden vahvistaminen, verojen määrääminen sekä mahdollisten valitusten selvittäminen. Lautakunnassa oli kunnan koon mukaan neljästä kahdeksaan jäsentä. Maaherra nimitti puheenjohtajan viideksi vuodeksi kerrallaan. Puheenjohtajan tehtäviin kuului edellisten lisäksi kokousten järjestäminen, johtaminen sekä käsiteltävien asioiden esittely.¹⁷⁰ Toiminta Nilsin kunnan verotuslautakunnan puheenjohtajana ei siis ollut kevyttöinen, kuten Anni Sipilä kirjeessään totesi.

Hille Sipilä valittiin vuonna 1922 Nilsin kunnanvaltuutetuksi ja kunnanvaltuuston tilintarkastajaksi.¹⁷¹ Kaikista luottamustoimista kertoessaan Anni Sipilä käytti jälleen sanaa ”kievari” kuvatessaan miehensä arkea. Hän kirjoitti vuoden 1925 huhtikuussa vanhemmilleen Hille Sipilän ”huhtovan monissa eri viroissaan” ja käyvänsä ”kievarissaan” eli kotonaan vain huokaisemassa ja syömässä. Anni Sipilä kirjoitti ehdottaneensa, että mies luopuisi joistain tehtävistään, mutta Hille Sipilä ei nähnyt siihen mahdollisuutta.¹⁷² Jorma Sipilän mukaan hän kuitenkin lopulta jätti työnsä verotuslautakunnassa Nilsissä, sillä se vei liikaa aikaa seurakuntatyöltä.¹⁷³ Hille Sipilä osallistui politiikkaan myös Kälviällä. 1920-luvulla hän toimi Kälviän Kansallisseuran eli Kokoomuksen puheenjohtajana¹⁷⁴ ja vuodesta 1930 Suomen Lukon, Lapuan liikkeen virallisen järjestön, asiamiehenä, matkustaen liikkeen asialla ympäri Suomea.¹⁷⁵

Anni Sipilän kirjeistä käy ilmi, miten monipuolista ja aikaa vievää maalaisseurakuntien pappien työ oli. Työ kappalaisena ja kirkkoherrana sekä erilaiset luottamustehtävät veivät Hille Sipilän usein jopa päiväkausiksi pois kotoa. Varsinaisia työaikoja ei ollut, ja päivät saattoivat olla hyvin pitkiä. Papilla ja hänen perheellään ei ollut mahdollisuutta viettää häiriötöntä vapaa-aikaa

---

¹⁶⁹ Sipilä 1978, 53.

¹⁷⁰ Arkistolaitoksen wiki-sivusto 2018.

¹⁷¹ Savon Kansa 100/12.12.1922.

¹⁷² KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 6.4.1925.

¹⁷³ Sipilä 1978, 53.

¹⁷⁴ Roiko-Jokela 1993, 498.

¹⁷⁵ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 17.3.1920; 27.7.1930; Järvinen 1993, 366.

kotonaan, sillä seurakuntalaiset saattoivat asioida kirkkoherran kansliassa lähes milloin tahansa. Aikaa vievän työn sekä monien luottamustehtävien vaikutukset aviomiehen terveyteen huolestuttivat Anni Sipilää, joka pyrki auttamaan miestään tämän töissä. Lisäksi päävastuu perheen arjen sujumisesta oli jo Hille Sipilän toistuvien poissaolojen vuoksi Anni Sipilällä. Etenkin miehen ollessa poissa kodin arjen pyörittäminen jäi papin rouvan vastuulle.

2.2 Perheen äiti

Äitiys ja perheestä huolehtiminen vei suuren osan Anni Sipilän ajasta. Anni Sipilä synnytti vuosien 1908–1925 välillä seitsemän lasta, joista kuusi eli aikuisiksi saakka. Kaksi vanhinta lasta, Jorma ja Airi, asuivat Nilsin vuosina kouluajat Kuopiossa. Kälviälle muutettua kaikki lapset saivat asua kotipappilassa, sillä oppikouluun Kokkolaan pääsi Kälviältä junalla päivittäin.¹⁷⁶ Jorma Sipilä muutti Helsinkiin opiskelemaan vuoden 1927 syksyllä¹⁷⁷ ja Airi Sipilä vuonna 1930.¹⁷⁸

Viimeisiä Kälviän aikoja lukuun ottamatta Anni Sipilän huolehdittavana oli suuri perhe. Terhi-tyttären mentyä naimisiin joulukuussa 1932 myös hänen miehensä, Kälviän nimismies Martti Turkka (1901–1965)¹⁷⁹, muutti pappilaan, kunnes Turkat saivat oman asunnon loppukesällä 1934. Myös Jorma Sipilä vaimoineen asui vuosina 1934–1935 Kälviän pappilassa. Jorma Sipilä oli tosin Pyhäkouluyhdistyksen matkasaarnaajana säännöllisesti pitkiä aikoja poissa.¹⁸⁰ Anni Sipilä kirjoitti keväällä 1935 perheensä pienenevän niin, ettei päivällisellä kinkeriaikaan ollut kuin neljä henkeä. Tämä aiheutti hänen mukaansa perheen kotiapulaiselle vaikeuksia, tämä kun ei osannut tehdä tarpeeksi pientä määrää ruokaa.¹⁸¹

Perheen äidin tehtäviin kuului ylläpitää kontakteja sukulaisiin ja tuttaviiin kodin ulkopuolella. Anni Sipilän sukulaisilleen kirjoittamien kirjeiden sisällöstä merkittävän osan muodostavat pappilan perheen kuulumiset, jotka useimmiten olivat vain pieniä tapahtumia perheen elämässä.¹⁸² Anni Sipilä kertoi kirjeissään muun muassa lastensa vapaa-ajan tekemisistä ja leikeistä pappilassa ja sen

---

¹⁷⁶ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 12.12.1925; Sipilä 1978, 66, 76; Turkka 1995, 3.

¹⁷⁷ Sipilä 1978, 78.

¹⁷⁸ Airi Sipilän haastattelu.

¹⁷⁹ Palosuo 1982, 216.

¹⁸⁰ Sipilä 1978, 115.

¹⁸¹ ASK Anni Sipilän päiväamäätön kiertokirje, jossa Airi Sipilän merkintä 'helmikuu 1935'.

¹⁸² KK Coll. 327 Anni Sipilän kirjeet 1919–1936.

pihapiirissä.¹⁸³ Talvisin kirjeissä on mainintoja lumileikeistä, kelkkailusta sekä hiihto- ja luisteluharrastuksista pappilan pihapiirissä ja lähistöllä,¹⁸⁴ kesäisin taas enimmäkseen ”pirpasakin”¹⁸⁵ – kuten Anni Sipilä nuorimpia lapsiaan kutsui – uimisesta pappilan jokirannassa.¹⁸⁶ Perheessä pelattiin joutohetkinä paljon erilaisia seurapelejä: sisällä muun muassa Halmaa ja Mustaa Pekkaa, ulkona koronaa tai krokettia.¹⁸⁷ Tällainen tapa viettää vapaa-aikaa oli Maarit Knuuttilan ja Tiina Koskimiehen mukaan lähinnä pappilan tai muiden sivistyneistöön kuuluvien lasten etuoikeus: köyhemmillä lapsilla ei ollut aikaa, saati mahdollisuuksia peleihin. Erityisesti krocketti oli 1900-luvun alkuvuosikymmeninä suosittu peli suomalaisissa pappiloissa.¹⁸⁸

Iltaisin, jos pappilassa ei ollut seurakunnan tapahtumia, perhe kokoontui yhdessä pappilan tupaan.¹⁸⁹ Kiinteät perheyhteisöt olivat tyypillisiä jo 1800-luvun lopun säätyläisperheillä, ja tapa kokoontua iltaisin yhteen vahvisti yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.¹⁹⁰ Pappiloiden suuret tuvat olivat tutkija Markku Heikkilän mukaan suomalaisten pappiloiden perheyhteisöjen keskuksia, joissa saattoi iltaisin istua paljon väkeä perheenjäsenistä palkollisiin.¹⁹¹ Sipilän perhekunnalla oli Anni Sipilän kirjeiden mukaan tällaisina iltoina tapana muun muassa tehdä erilaisia puhdetöitä, musisoida yhdessä tai kuunnella radiota.¹⁹²

Radion hankkiminen pappilaan ei ollut itsestäänselvyys, sillä vielä keväällä 1928 Anni Sipilä kertoi perheen käyneen sellaista kuuntelemassa, ja päättäneen olla ostamatta omaa.¹⁹³ Yksityistalouksien radiovastaanottimet olivat yleistyneet vauraammissa talouksissa vuoden 1927 jälkeen, jolloin edellisenä vuonna perustetun O.Y. Yleisradio AB:n Lahteen rakentama suurasema oli laajentanut

¹⁸³ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22.2.1920; 24.11.1928; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 6.4.1925, 28.12.1930.

¹⁸⁴ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 15.2.1928; Kk Coll. 327 Anni Sipilä Martti Siiralalle 26.12.1919; Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 11.2.1929; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 23.12.1931; 11.2.1936.

¹⁸⁵ Esim. KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 29.7.1932.

¹⁸⁶ Esim. ASk Anni Sipilä Elli Sipilälle 29.7.1928; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 27.7.1930; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 13.7.1933.

¹⁸⁷ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 3.3.1929; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 28.12.1928; Sipilä 1978, 71.

¹⁸⁸ Knuuttila & Koskimies 2007, 149.

¹⁸⁹ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 28.4.1929; 2.5.1929; kiertokirje 22.10.1933.

¹⁹⁰ Ollila 1998, 114.

¹⁹¹ Heikkilä 2009, 34.

¹⁹² Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 28.4.1929; 2.5.1929; kiertokirje 22.10.1933.

¹⁹³ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 25.4.1928.

radiolähetysten kuuluvuutta Suomessa.¹⁹⁴ Huolimatta perheen aiemmasta päätöksestä radio kuitenkin oli Anni Sipilän kirjeen mukaan myös pappilan tuvassa jo vuoden 1929 keväällä.¹⁹⁵

Anni Sipilän puhdetöihin kuului useimmin rikkinaisten vaatteiden paikkaamista ja parsimista, sillä vaatehuolto oli perheenäidin vastuualuetta. Käsityöt ja vaatteista huolehtiminen kuuluivat yleisestikin naisten töihin, ja niihin meni paljon aikaa.¹⁹⁶ Monilapsisessa perheessä vaatteiden kulutus oli suurta, ja Anni Sipilä huokaisi kirjeessään vuonna 1925: ”Aina sitä vain saa hankkimassa olla, ellei halua nähdä perikuntaansa riekaleissa tai alastonna.”¹⁹⁷ Sukkien parsimisen Anni Sipilä kirjoitti olevan ”vakituista”, jopa siinä määrin, että se vei aikaa muilta kodin töiltä.¹⁹⁸ Jouduttuaan lääkärin määräyksestä lepäämään pitkän aikaa sairauden vuoksi Anni Sipilä kirjoitti vanhemmilleen seurauksen tästä ”harrastuksesta” olevan, että lasten kaikki sukat olivat sekä likaisia että rikki.¹⁹⁹ Vaatteiden korjaustyötä oli paljon:

Huh, huh! Kokonaista 6 paria uusia housunhaaroja. Aivan on ajatukset alakerrassa sellasessa hommassa. Alama vielä niin veikeänä niitä pyykkikorista kanteli kysyen josko paikkausliikkeessä on työnpuutetta. Nyt vakuutin jo, etten paikkaa enää yhtikäs paria. Ostan kohta uutta kangasta, että vaihteen vuoksi saan uusia housuja ommella, eikä aina vain paikata. Eilen illalla ”poojat” istui ruokasalissa rupatellen, niin kehotin heitä henkevästi keskustelemaan vastapainoksi mun ”proosalliselle” työlleni. Tekee jo mieli laulaa: ”Kestävää täällä” ei oo mikään”, kun pyykkikoria tarkastelee.²⁰⁰

Suuressa perheessä riitti korjattavia vaatteita. Uusien housujen tai edes housukankaan ostaminen rikki menneiden tilalle ei ollut vaihtoehto niin kauan kun vanhaa vielä pystyi korjaamaan. Anni Sipilän uhkaus uuden kankaan ostamisesta on tulkittavissa vain uhkauksena, jota ei ollut aikomustakaan toteuttaa, vaikka alituinen korjaaminen kyllästyttävää olikin.

Uudet vaatteet teetettiin pappilaan kutsutuilla ompelijoilla, jotka saattoivat viipyä talossa useamman viikon, työn määrästä riippuen.²⁰¹ Useimmiten uudet vaatteet teetettiin kotikutoisista kankaista, eikä lopputulos Jorma Sipilän mukaan välttämättä ollut erityisen hieno, huolimatta siitä, että tekijänä oli

---

¹⁹⁴ Koivisto 2016b, 64; Oinonen 2016, 149–150.

¹⁹⁵ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 28.4.1929.

¹⁹⁶ Ollila 1998, 23–24.

¹⁹⁷ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 16.8.1925.

¹⁹⁸ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 5.7.1929; Anni Sipilän kiertokirje 22.10.1933; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 2.12.1925.

¹⁹⁹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Sirelius-Siiralolle 13.7.1928.

²⁰⁰ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 22.3.1933.

²⁰¹ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 28.10.1928; 27.4.1929; KK Coll. 327 Anni Sipilä Martti Siiralalle 10.11.1931.

ammattilainen.²⁰² Vaatteita teetettäessä tärkeää oli vaatteen mahdollisimman pitkä ikä, joten räätäli ompeli hieman toisella kymmenellä olleelle Jorma Sipilälle oppikoulua varten puvun, johon säästösyistä laitettiin niin paljon kasvunvaraa, ettei hän pystynyt sitä sellaisenaan käyttämään.²⁰³ Ompelijoiden taitotaso vaihteli, ja eräässä kirjeessään Anni Sipilä kirjoitti vanhemmilleen, ettei viitsinyt antaa parempilaatuisia kankaita pappilassa oleskelleen tottumattoman ompelijan ommeltavaksi, varsinkaan kun ei itse osannut neuvoa häntä.²⁰⁴ Perheen äidin velvollisuutena oli valvoa ompelutöiden sujumista, vaikka ei itse niitä olisi tehnytään.

Anni Sipilä valmisti vaatteita myös itse, huolimatta siitä, että ei kokenut itsellään olevan siihen taipumusta.²⁰⁵ Anni Sipilä ompelikin perheelleen lähinnä alusvaatteita.²⁰⁶ Neuloa Anni Sipilä sen sijaan osasi. Anni Sipilä kirjoitti usein neuletoistiaan, joita hän oman perheensä tarpeiden lisäksi teki myös lahjaksi.²⁰⁷ Keväällä 1929 hän kirjoitti vanhemmilleen tehneensä jo lapsilleen seuraavan talven lapaset ja sukat.²⁰⁸ Lastensa muistojen mukaan Anni Sipilä neuloi jatkuvasti, jopa kävellessään.²⁰⁹ Tällainen tapa oli Pohjanmaalla yleisempääkin; siitä kertoi muistelmissaan muun muassa Kälviältä kotoisin ollut Lucina Hagman. Anni Sipilän isoäiti oli kasvattanut tyttärentyttärensä ihannoimaan ahkeruutta ja työteliäisyyttä, ja moitti heitä laiskoiksi, jos he eivät olleet jatkuvasti työn touhussa.²¹⁰ Tällainen kasvatustapa, jossa joutilaisuutta ei hyväksytty, oli yleinen Anni Sipilän sukupolven sivistyneistönaishille. Ihmisen tuli olla omalle yhteisölleen hyödyllinen, ja tämä toteutui parhaiten niin, että koko valveillaoloaika kului tehden jotain työtä. Laiskuus ja joutilaisuus olivat ehdottomasti vältettäviä paheita.²¹¹ Neuloessaan jokaisena mahdollisena hetkenä Anni Sipilä toteutti oppimaansa ahkeruuden ihannetta.

Lasten yleisestä hyvinvoinnista huolehtiminen kuului äitien tehtäviin. Luterilaisen huoneentauluopin mukaisesti juuri äitiys oli naisten tärkein kutsumus.

---

²⁰² Sipilä 1978, 52.

²⁰³ Sipilä 1978, 52.

²⁰⁴ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 11.12.1929.

²⁰⁵ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 11.12.1929.

²⁰⁶ Esim. KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 26.10.1929; 11.12.1929; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 5.1.1933.

²⁰⁷ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 25.4.1928; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 8.3.1925; 6.4.1925; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 5.4.1933.

²⁰⁸ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 28.4.1929.

²⁰⁹ Sipilä 1978, 52.

²¹⁰ KK Coll. 327 Anni Siirala Hille Sipilälle 2.6.1906.

²¹¹ Ollila 1998, 74–75.

Äidin ja kotitalouden hoitajan rooli oli naisille luontainen, ja sen kautta naiset saattoivat saavuttaa oman paikkansa yhteiskunnassa miesten rinnalla. Tärkeää oli kuitenkin erottaa miesten ja naisten tehtävät ja velvollisuudet selkeästi toisistaan.²¹²

Anni Sipilä kertoi kirjeissään seikkaperäisesti lastensa terveydestä. Monissa kirjeissä hän erikseen kertoi perheenjäsentensä ”saaneen olla terveinä”.²¹³ Toisinkin oli: lapset sairastivat kirjeiden mukaan flunssan lisäksi muun muassa sikotautia, hinkuyskää ja usein angiinaa.²¹⁴ Umpisuolentulehduksetkin vaivasivat Sipilän perheen lapsia.²¹⁵ Airi-tytär lähetettiin umpisuolileikkaukseen Kuopioon helmikuussa 1928, ja samana iltana Anni Sipilä kirjoitti vanhemmilleen olevansa niin huolissaan, ettei voinut nukkua.²¹⁶ Anni Sipilän serkun, Airi Sipilän läheisen ystävän Irja Winterin (1911–1929)²¹⁷ sairastuttua tuberkuloosiin Kälviän pappilassa vierailtuaan, huolestunut Anni Sipilä huolehti Airista vielä entistä tarkemmin ja muun muassa kielsi tältä ompelutyöt liian rasittavina.²¹⁸ Katri-tyttären sairastettua usean viikon tammikuussa 1930 Anni Sipilä kirjoitti Eva Sireliukselle: ”On siinä ollut mulle sydämen tuskaa pikarin täydeltä.”²¹⁹ Huoli oli ymmärrettävää, varsinkin kun ottaa huomioon, että Anni Sipilä oli menettänyt yhden lapsistaan.

Päävastuu sairaiden lasten hoidosta oli perheen äidillä. Anni Sipilä kertoi kirjeissään käyttämistään hoitotavoista. Puolivuotiaan Katri-vauvan sikotautia hoidettiin kylmillä kääreillä ja voitelemalla lapsen suupielet ”iktyolivasogenilla”, eli jonkinlaisella salvalla.²²⁰ Airi Sipilällä epäiltiin korkean kuumeen vuoksi umpisuolivaivoja jo vuonna 1925, mutta epäily ei johtanut suurempiin toimenpiteisiin. Niinpä kipeää vatsaa hoidettiin pitämällä sen päällä jääpussia.²²¹ Muutaman kerran lääkärin diagnoosi lasten vaivoista oli ”yleinen heikkous”²²²,

---

²¹² Sulkunen 1989, 81,93, 115; Markkola 2002, 228, 288, 367; Antikainen 2003, 42.

²¹³ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22.2.1920; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 31.5.1925; 21.6.1930; Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927.

²¹⁴ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22.2.1920; 28.10.1927; 2.5.1929; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 31.5.1925; 26.10.1929; 12.2.1931; Anni Sipilä Siiri Siiralalle 26.11.1929.

²¹⁵ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 8.3.1925; 2.12.1925; 15.2.1928; Anni Sipilä Aino Siiralalle ja Eva Sireliukselle 11.5.1933.

²¹⁶ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 15.2.1928.

²¹⁷ Palosuo 1982, 50.

²¹⁸ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 5.1.1929.

²¹⁹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 8.1.1930.

²²⁰ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22.2.1920.

²²¹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 2.12.1925.

²²² ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 13.2.1921; Anni Sipilä Jorma Sipilälle 13.11.1927.

jota Anni Sipilä hoiti syöttämällä heille muun muassa kalaöljyä, rautaa ja omien sanojensa mukaan ”niitä nyky-ajan vitamiineja.”²²³

Syksyllä 1929 Anni Sipilä kirjoitti vanhemmilleen:

Hinku jo hiukan hellittää meillä. Tänään vien lapset saunaan. Onpa kuukausi siitä, kun heitä siellä käytin ja silloin yskä paheni, vaan aivanhan ne on kohta tikun kanssa kaltattava, että pinta näkyisi.²²⁴

Lapset olivat sairastaneet hinkuyskää pitkään syksyllä 1929, eivätkä sen vuoksi olleet peseytyneet kuukauteen. Anni Sipilä suhtautui sairauden helpotettua tilanteeseen humoristisesti kirjoittaessaan lastensa ”kaltaamisesta”, jotta heidät saataisiin jälleen puhtaiksi. Tällainen suhtautuminen oli Sipilän perheelle tyypillistä: Terhi Turkan mukaan hänen lapsuudenperheessään ”leikinlaskulla oli niin suuri sija ja kaikista asioista löytyi se huumoripuoli.”²²⁵

Useimmiten Anni Sipilä viittasi itseensä kertoessaan lastensa hoitamisesta, mutta kirjeissä on muutama maininta myös hänen puolisonsa osallistumisesta. Hille Sipilä muun muassa veti lapseltaan mädäntyneen hampaan²²⁶ ja puhdisti perheessä oleskelevan sukulaispojan olkapäässä olleen ajoksen.²²⁷ Puolitoistavuotiaan Pentti Sipilän ollessa sairaana Anni Sipilä sanoi Hille Sipilän ”reistanneen” lapsen kanssa öisin.²²⁸ Vastuu sairaiden lasten hoitamisesta ei siis aina ollut yksin Anni Sipilällä. Hille Sipilän suuren työmäärän ja poissaolojen takia on kuitenkin oletettavaa, että mainitut osallistumiset olivat ennemminkin poikkeus.

Sipilän perheessä äidin vastuulle kuului myös lasten koulunkäynnistä huolehtiminen ja tehtävissä auttaminen. Anni Sipilä kirjoitti sukulaisilleen usein lastensa kouluasioista, ja muun muassa jäljensi heidän todistuksiaan vanhemmilleen kirjoittamiinsa kirjeisiin.²²⁹ Anni Sipilän vanhemmat, jotka kumpikin olivat toimineet opettajina, olivat itse panostaneet omien lastensa kouluttamiseen, joten he olivat epäilemättä kiinnostuneita myös lastenlastensa kouluasioista. Lasten koulumenestys oli vaihtelevaa, ja esimerkiksi marraskuussa 1928 Anni Sipilä kirjoitti heidän odottavan todistuksiinsa joistakin aineista

---

²²³ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 11.2.1929.

²²⁴ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 26.10.1929.

²²⁵ Turkka 1995, 6.

²²⁶ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 6.4.1925.

²²⁷ KK Coll. 327 Anni Sipilä Sirelius-Siiraloille 13.7.1928.

²²⁸ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 29.12.1926.

²²⁹ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 7.10.1927, 25.1.1929; Anni Sipilä Eemeli Sipilälle 12.6.1932; Anni Sipilä Elli Sipilälle 8.7.1934; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 31.5.1925; 28.12.1930; Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927.

”tuoleja”, eli arvosanaa neljä, tai ”keinutuoleja”, arvosanaa viisi.²³⁰ Heikkoihin arvosanoihin Anni Sipilä tuntui suhtautuvan ainakin säilyneiden kirjeiden perusteella tyynesti, mainiten ainoastaan, että täytynee ”parsia aukkoja hiukan”.²³¹ Jorma Sipilän mukaan Hille Sipilä sen sijaan vaati erityisesti pojaltaan parempaa menestystä, ja huomautti usein olleensa itse huomattavasti etevämpi koulussa.²³² Kenties tämänkin vuoksi lapset tukeutuivat äitiinsä läksyjensä kanssa, kuten Anni Sipilän kirjeestä Jorma Sipilälle käy ilmi:

Airi tuumi, että kukapa se hälle aineen alkua antaisi, ellei äiti. Tyttö taas rustelee ylioppilas ainetta suurella hiellä ja tuskalla. Lassi maisteri on jo viikon armoja antanut, eikä ole vielääkään aine valmis. Eräänä iltana Pentti tuli sanomaan että äiti ottais sukanneuleen ja tulisi vinnin keinutuoliin istumaan. Joo, minä menin kuin käsketty ja Airihan se oli lähettänyt saarnan juuria hakemaan pikku veikon.²³³

Anni Sipilä oli koulutukseltaan opettaja, joten oli luonnollista, että hän auttoi lapsiaan heidän koulutöissään. Ainoastaan matematiikassa, josta useampi perheen lapsista sai silloin tällöin ehdot, hän ei omien sanojensa mukaan kyennyt olemaan avuksi.²³⁴

Sipilän perheen äidin huolet ja velvollisuudet olivat ydinperhettä laajempia. Hän kantoi vastuuta omien lastensa lisäksi myös Kälviän pappilassa asuvista koulukortteerilaisista. Pappilassa asuivat koulujen lukuvuosien ajan perheen lasten serkut Risto ja Esko sekä pikkuserkku Eero, jotka kävivät Sipilän perheen lasten tapaan oppikoulua Kokkolassa.²³⁵ Pojista tuli perheelle läheisiä, ja Anni Sipilä seurasi ja raportoi tarkasti myös heidän elämäänsä ja koulumenestystään kirjeissään.²³⁶ Koulukortteerikäytäntö oli koko maassa yleinen, sillä oppikouluja ei aina ollut lähellä. Perheiden oli siis hankittava koululaisille täysihoito koulukaupungeista tai niiden läheltä. Kortteerin etsiminen sukulaisten luota oli yleistä, sillä se tuli edullisemmaksi kuin vuokralla asuminen.²³⁷

---

²³⁰ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 2.11.1928.

²³¹ Kk Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 2.6.1932.

²³² Sipilä 1978, 62.

²³³ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 25.4.1928.

²³⁴ ASk Anni Sipilä Elli Sipilälle 8.7.1934; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 1.6.1933; 13.7.1933.

²³⁵ Sipilä 1978, 115.

²³⁶ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 13.8.1928; 3.3.1929; 2.5.1929; 4.10.1929; 22.10.1933; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 11.2.1929; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 22.3.1933; 1.6.1933; Sipilä 1978, 115.

²³⁷ Ollila 1998, 36–37; Heikkilä 2009, 36.

Useimmin Anni Sipilä kirjoitti Hille Sipilän serkun pojasta Eero Sipilästä (1918–1972)²³⁸, joka asui Kälviän pappilassa lukuvuodet 1928–1934.²³⁹ Eero Sipilä toi lukuvuosi-ksi pappilaan pianonsa, joka ilahdutti Anni Sipilää. Hänen mukaansa erityisesti Pirkko-tytär hyötyi järjestelystä, sillä tämä oli lahjakas pianisti, eikä olisi muuten voinut harjoitella soittamista tarpeeksi.²⁴⁰ Eero Sipilä asui Kälviän pappilassa ainakin viisi lukuvuotta, eikä ole ihme, että hänestä tuli Sipilöille läheinen perheenjäsen.

Pappilassa ei oltu vain oman perheen kesken edes koulukortteerilaisten loma-aikoina, sillä silloin Sipilöillä oli usein sukulaistensa lapsia kylässä.²⁴¹ Kirjeistä käy ilmi Anni Sipilän asenne, etteivät vierailevat sukulaislapset olleet hänelle rasite, päinvastoin. Sisarensa pojan kyläillessä Kälviällä kesällä 1928 Anni Sipilä kirjoitti vanhemmilleen pojan olevan ”hyvä pitää”.²⁴² Serkkuaan, omien lastensa ikäistä Irja Winteriä (1911–1929)²⁴³ Anni Sipilä kuvasi ”herttaiseksi päivänsäteeksi”, joka ”antoi paljon meidän kodillemme.”²⁴⁴ Marraskuussa vuonna 1932 hiljattain leskeksi jäänyt Anni Sipilä kirjoitti veljelleen Martille:

Etköhän laittaisi sitä kummipoikaa taasen joululoman ajaksi tänne. Kyllä mä kokisin hoitaa sen kuten viime joulunkin aikana. Onhan mulla vielä koti, jonne kutsua ja toivon, että on mitä suuhunkin panna hälle. Pankaapa asia pöydälle.²⁴⁵

Kyseinen kummipoika, vuonna 1920 syntynyt Erkki Siirala²⁴⁶ oli viettänyt Kälviällä myös vuoden 1931 joulun. ”Hyvä sellaista poikaa on pitää”, Anni Sipilä kirjoitti tuolloin Eva Sireliukselle.²⁴⁷ Erkki Siirala oli veljensä Martin kanssa Kälviällä myös vuoden 1935 joulun aikaan, ja Anni Sipilä kirjoitti heidän vierailunsa olleen ”niin sopevaa”.²⁴⁸ Pappilan ovet olivat sukulaisille aina auki, myös vaikeina aikoina, ja Anni Sipilä nautti heidän seurastaan.

---

²³⁸ KirjastoVirma 2020.

²³⁹ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 15.4.1934; KK Voll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 13.8.1928.

²⁴⁰ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 1.6.1933.

²⁴¹ ASk Anni Sipilä Elli Sipilälle 29.7.1928; Anni Sipilä ja Erkki Siirala Martti Siiralalle 30.12.1931; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 13.8.1928; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 23.12.1931.

²⁴² KK Coll. 327 Anni Sipilä Sirelius-Siiraloille 13.7.1928.

²⁴³ Palosuo 1982, 50.

²⁴⁴ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 16.2.1929; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 11.2.1929.

²⁴⁵ ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 6.11.1932.

²⁴⁶ Palosuo 1982, 218.

²⁴⁷ ASk Anni Sipilä ja Erkki Siirala Martti Siiralalle 30.12.1931; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 23.12.1931.

²⁴⁸ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 26.12.1935.

Sipilän perheen luona oleskeli välillä myös tuntemattomampien ihmisten lapsia. Vuoden 1926 lopussa Anni Sipilä kertoi ”erään körttinaisen” kasvattityttären asuvan pappilassa.²⁴⁹ Heinäkuussa vuonna 1928 Anni Sipilä kirjoitti vanhemmilleen ja sisaruksilleen toisesta pappilan nuoresta vieraasta:

Meille tuli eräs rouva pyytämään, että ottaisimme hänen 13 vuotiaan tyttärensä suomea oppimaan. Mahdottomalle tuntui asia ensin, sillä miten voin estää kaartini käyttämästä lempinimityksiään ”tattari”, ”hurri”, j.n.e. ja tulisihan siitä lisähuolta, vaan olin heikko ja suostuin --- Tämä tyttö on hiukan omituinen, kauhean iso kooltaan, poikamainen kuulemma leikeissään, omapäinen ja sulkeutunut. Hän on ollut kiltti äitinsä pois mentyä, vaan hyvin tuo komenteli äidin täällä ollessa. Paljon hän harrastaa samoilemista pikku tyttöjen seurassa. Saa nähdä miten kauan hän viihtyy meillä. Kun pyysin saunaan, tuumi hän ”en minä pidä siisteydestä, peseytyminen on hirveän ikävää.” Kun tarjottiin kalaa, sanoi hän ”miten minä sitä syön, kun se pitää ruotia”. Metsässä hän keräili sisiliskoja taskuihinsa ja oli niistä hirveän huvitettu. Kiipesi puuhun ja repi sukkansa ja sai haavan jalkaansa, soitti sitte papalle ”skicka genast med första post häftplåster, jag fick ett värre sår i foten.” Sain hänet isojen keskustelujen jälkeen antamaan panna jodia ja itse hän sitte pani kääreen. Antaahan olla tuleeko mamma pian katsomaan vaavaansa.²⁵⁰

Tähän lapseen Anni Sipilä ei suhtautunut yhtä lämpimästi kuin sukulaisiinsa. Anni Sipilän kuvaus työstä ei ollut erityisen mairitteleva. Hänen sanoistaan kuvastuu lievä vastenmielisyys lasta kohtaan. ”Omituinen” tyttö toi mukanaan ”lisähuolta”, hänen ruotsinkielisyytensä aiheutti suomalaisuusaatetta kannattavassa kodissa hankaluuksia ja lisäksi tyttö oli hemmoteltu ”vaava”. Kirjeistä ei selviä, lisäsikö kenties juuri tytön ruotsinkielisyys negatiivista asennetta häntä kohtaan, vaikka perheen kielenkäyttö erilaisine nimityksineen siihen viittaakin. Aivan selväksi kuitenkin tulee, ettei tämän tytön vierailu ollut Anni Sipilälle ilo, toisin kuin sukulaislasten.

Perheen äiti seurasi lastensa varttumista, ja kuvaili kirjeissään usein heidän luonteitaan ja tekemisiään. Synnytettyään viimeisen lapsensa keuhkatalvella 1925 hän kertoi pojasta vanhemmilleen:

Pikku Pentti on enempi rauhallinen olento. Ei tuo ole suuruudella pilattu. Minun saaliit ne pienenee kuin pyy maaliman lopun eellä. Eikö lie selvintä sulkea jo tämä tehdas, ettei seuraavia tarvitse suurennuslasilla etsiä.²⁵¹

Kirjeen sävy oli humoristinen, mutta hellä. Lapsi oli toivottu ja odotettu poika. Pentti-nimen Anni Sipilä oli kirjeestä päätellen päättänyt heti pojan synnyttyä. Anni Sipilä kertoi lastensa ehdottaneen pikkuveljelleen muita nimiä, mutta Anni Sipilälle poika oli itsestään selvästi Pentti, lähes seitsemän vuotta aikaisemmin menetetyn Pentti Johanneksen mukaan.²⁵² Vuoden 1925 kaikissa kirjeissä on kuvailuja pienen Pentti Yrjänän kasvusta ja kehityksestä samaan lämminsävyiseen

²⁴⁹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Sirelius-Siiraloille 29.12.1926.

²⁵⁰ KK Coll. 327 Anni Sipilä Sirelius-Siiraloille 13.7.1928.

²⁵¹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 8.3.1925.

²⁵² KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 6.4.1925.

tapaan.²⁵³ Myöhemmin samana kesänä Anni Sipilä kirjoitti jälleen vanhemmilleen:

Pentti varttuu hiljalleen. Finnit päässä ovat jo hävinneet. Pirkko ja Katri leikkivät yhdessä ryyssäten usein kaikella luvattomalla. Terhi pelaa kroketta, pilppaa ja tikkupeliä palvelijamme melkein saman ikäisen tytön kanssa. Airi on ollut hyvin toimekas. Koko ajan hän oli suursiivouksessa työssä ja puutarhatöissä myös. Jormakin on puuskittain ylen toimielias, mutta luontonsa vaatimana hän usein höysteeksi naisväkeä huvittaa sekä kurittaa, panee hartiat maahan, telkeää kellariin aittaaan y.m. kolttosia tekasee. Geometrian luku sujuu sangen puoliluomaisesti.²⁵⁴

Muutamalla lauseella Anni Sipilä toi esiin pappilan kesäpäivän arkipuuhiä ja lastensa erilaisia persoonallisuuksia.

Arkisten, kenties pieniltä vaikuttavien sattumuksien kertomisella kirjeenvaihdossa oli oma tehtävänsä. Ruotsalainen tutkija Britt Liljewall on määritellyt tavallisten ihmisten perhekirjeenvaihdolle erilaisia funktioita, joista kaksi on helppo erottaa Anni Sipilän kirjeenvaihdosta. *Informatiivisen funktion* tehtävä on välittää kirjeenvaihtokumppanille myös häntä koskevia ja kiinnostavia asioita kirjoittajan elinpiiristä ja *sosiaalinen funktio* tähtää fyysisen etäisyyden vaarantaman yhteyden ylläpitämiseen.²⁵⁵

Kirjoittaessaan pojalleen Jorma Sipilälle omien sanojensa mukaan ”kotoisia terveisiä”²⁵⁶ Anni Sipilä sekä välitti tälle tietoa kodin asioista että pyrki pitämään poikansa yhä tiiviisti osana lapsuudenperhettään. Anni Sipilän kirjeiden sosiaalinen funktio näkyy myös hänen tiiviissä yhteydenpidossaan oman lapsuudenperheensä jäseniin, joita hän ei voinut tavata usein. Kertomalla lastensa luonteista ja heidän arjestaan vanhemmilleen ja sisaruksilleen Anni Sipilä kiinnitti heidät osaksi Sipilän perheen elämää. Samalla hän tutustutti heidät lapsiinsa, ja sai lapset tällä tavoin liitettyä osaksi laajempaa sukuyhteyttä.

Anni Sipilä oli hyvin perhekeskeinen. Koulua tai yliopistoa toisissa kaupungeissa käyviä lapsiaan Anni Sipilä ikävöi, ja iloitsi saatuaan perheensä loma-aikoina kokoon.²⁵⁷ Kesällä 1928 Anni Sipilä kirjoitti sisarelleen Ellille:

Alituinen ilon aihe on kuopus talossa. Pikku tytöt elelee kuin ikäisensä ainakin. Koettavat innostua uintiin sateellakin. Terhi ja Jouko, Inkerin vanhin poika, ovat muka kanapaimenia ja hoitajia, vaan huonosti kanat munii. Lienevät jo ikäloppuja. Airi ja Jorma jo kotia kohentavat kaikin puolin. Ei ole luvuista paljoa tullut, kun on kyllin töitä talossa ja vapaahetket pelataan kroketta tai koronaa. Ei meillä tarvitse hupia naapurista hakea. Minä istun usein verannassa käsitöinen ja kuuntelen heidän välitöntä riemunpitoaan.²⁵⁸

²⁵³ Esim. KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 31.5.1925; 16.8.1925; 12.12.1925.

²⁵⁴ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 21.6.1925.

²⁵⁵ Keravuori 2011, 188.

²⁵⁶ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 2.11.1928, 3.3.1929.

²⁵⁷ Esim. ASk Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927; Anni Sipilä Jorma Sipilälle 15.2.1928; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 31.5.1925; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 5.1.1933.

²⁵⁸ ASk Anni Sipilä Elli Sipilälle 29.7.1928.

Lasten ja heidän erilaisten touhujensa seuraaminen tuotti Anni Sipilälle paljon iloa. Äitiys oli hänelle tärkeä kutsumus ja perheen lapsista huolehtiminen hänen elämänsä keskeisintä sisältöä.

Anni Sipilä oli kasvanut aikuiseksi aikana, jolloin miesten ja naisten kutsumusten ja niiden mukaan määräytyvien työtehtävien katsottiin eroavan toisistaan luonnostaan. Naisilla tämän kutsumuksen katsottiin olevan äitiydessä ja kodin hoitamisessa.²⁵⁹ Asenneilmapiiri ei ollut vuosikymmenien kuluessa muuttunut vähemmän sukupuolituneeksi: 1920–1930-luvuilla naisten tärkeimmän elämäntehtävän ajateltiin yhä olevan ennen kaikkea äitiydessä.²⁶⁰ Suomen itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä naisten vastuu kotien ilmapiiristä ja lasten kasvatuksesta kasvoi itse asiassa entisestään, kun aiempi tapa pitää perheiden isiä lastensa pääasiallisina huoltajina ja kasvattajina väistyi, ja äitien suhdetta lapsiinsa alettiin korostaa.²⁶¹

Tämä näkyi myös Sipilän perheessä, jossa suurin kasvatusvastuu jo käytännön syistä oli äidillä. Arjesta huolehtiminen moninaisine tehtävineen ei ollut pienitöinen. Anni Sipilän säilyneistä kirjeistä ei silti löydy kohtia, joissa hän valittaisi työmääräänsä. Perheen hyvinvointi oli hänelle etusijalla: myös sairastuttuaan hänen päällimmäinen huolenaiheensa oli oman terveyden sijasta puolison ja perheen jaksaminen.²⁶² Kesäkuussa 1935 Anni Sipilä kirjoitti kiertokirjeessä sukulaisilleen elävänsä ”lasten tähden ja lasten hyväksi siis tulevia sukupolvia varten.” Tällainen velvollisuudentunto ja nöyrä asenne ei ollut Anni Sipilän ikäpolven naisille vierasta; heidät oli kasvatettu asettamaan toisten tarpeet aina omiensa edelle ja pyrkiä hoitamaan omat velvollisuutensa valittamatta.²⁶³ Aikakauden kasvattajien mukaan kodin onni sekä lasten ja heidän kauttaan koko kansakunnan tulevaisuus oli naisten vastuulla. Naisten oli uhrattava itsensä suuremman hyvän edestä.²⁶⁴ Anni Sipilälle langennut vastuu kodin ja lasten hoitamisesta ei siis ollut tavatonta, vaan tyypillistä. Hänet oli jo nuoruudessaan kasvatettu ajattelemaan avioituneiden naisten paikan ja elämäntehtävän olevan kodin ja perheen piirissä, eikä hän kirjeidensä perusteella koskaan kyseenalaistanut tätä asennetta.

---

²⁵⁹ Ollila 1998, 21.

²⁶⁰ Sulkunen 1989, 115.

²⁶¹ Sulkunen 1989, 80.

²⁶² ASk Anni Sipilä Elli Sipilälle 29.7.1928; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 2.12.1925.

²⁶³ Ollila 1998, 21, 24–25; Antikainen 2003, 42.

²⁶⁴ Vares 2005, 58, 59.

Pappilan rouva Anni Sipilän ajasta suuri osa kului omien sekä muiden pappilassa asuvien tai oleskelevien lasten arjesta huolehtimiseen. Hän oli päävastuussa lasten hoidosta heidän sairastellessaan, huolehti heidän vaatteidensa korjaamisesta ja osin valmistamisestakin lähes omavaraaisessa taloudessa sekä valvoi ja avusti heidän koulutöissään. Äitiys oli hänelle kutsumustyö, ja hän asetti sen aina etusijalle.

2.3 Maatilan emäntä

Perheen ja kodin hoitamisen lisäksi Anni Sipilän aika kului maatilan emännöinnissä. Pappiloiden tilojen tuotto oli keskiajalta lähtien ollut olennainen osa pappien ja reformaation jälkeen myös heidän perheidensä toimeentuloa. Maalaispappiloiden viranhaltijoilla oli kuitenkin jo vuodesta 1892 ollut oikeus antaa viljelysmaansa vuokralle, sillä maanviljelyn katsottiin vievän turhan paljon aikaa papiston seurakunnallisten tehtävien hoitamiselta.²⁶⁵

Viljelystä ei ollut pakko luopua, ja Hille Sipilä päätti viljellä maitaan itse sekä Nilsiässä että Kälviällä. Terhi Turkan mukaan maanviljelys oli hänen isälleen ”henki ja elämä”²⁶⁶, Airi Sipilä taas kutsui isäänsä ”maanviljelijähulluksi”.²⁶⁷ Käytännössä tiloja viljeltiin palkkatyövoimalla, sillä Hille Sipilän aika kului suurimmaksi osaksi seurakuntatyössä.²⁶⁸ Miehensä maanviljelysinnostosta johtuen kaupungissa kasvaneesta Anni Sipilästä tuli maatilan emäntä. Jorma Sipilän mukaan Sipilän perhe eli etenkin Nilsiä vuosinaan ”lähes täydessä luontaistaloudessa”.²⁶⁹ Pitkälti omavaraisen maatilan emännöinti teetti Anni Sipilälle paljon työtä. Tutkija Anne Ollilan mukaan juuri naiset kantoivat omavaraistalouksissa suurimman vastuun, sillä kodin hoitaminen ruoanvalmistuksineen, säilöntöineen ja vaatteiden valmistuksineen kuului heidän tehtäviinsä.²⁷⁰

Anni Sipilä kertoi kirjeissään usein yksityiskohtia maatilan arjesta. Vuodet rytmittyivät kylvöjen, heinänteon ja sadonkorjuun mukaan, ja emäntä seurasi viljelysten onnistumista sekä raportoi niistä kirjeissään.²⁷¹ Raskaisiin peltotöihin pappilan emäntä ei kirjeiden perusteella osallistunut, vaan niitä tekemässä olivat

---

²⁶⁵ Knuuttila & Koskimies 2007, 24–25, 40; Åvist 2009, 20–21.

²⁶⁶ Turka 1995, 2.

²⁶⁷ Airi Sipilän haastattelu.

²⁶⁸ Sipilä 1978, 57.

²⁶⁹ Sipilä 1978, 57.

²⁷⁰ Ollila 1998, 227.

²⁷¹ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22.9.1927; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 16.8.1925; Anni Sipilä Eemeli Sipilälle 13.6.1932.

palkkatyöläiset sekä Hille Sipilä, silloin kuin muilta töiltään ehti.²⁷² Kesällä 1931 Anni Sipilä kirjoitti sisarelleen Inkeri Siiralalle:

Me toivomme saavamme leivän ensi talveksi omasta pellostä, sillä meillä on oikein kaunis, lupaava ruis. Puutarha lupaa myös yhtätoista.²⁷³

Omavaraisuuteen pyrittiin, mutta kirjeen perusteella vaikuttaa todennäköiseltä, ettei siihen useinkaan päästy. Hyvänä vuonna rukiin toivottiin riittävän pappilan seuraavan talven leipätarpeisiin, varmuutta siitä ei ollut.

Leipäviljan lisäksi tärkeä osa pappilan viljelyksiä oli kirjeessä mainittu ”lupaava” puutarha, jossa viljeltiin runsaasti erilaisia vihanneksia, marjoja ja hedelmiä. Päävastuu kasvimaiden hoidosta oli yleisestikin pappiloiden emännillä, Nilsin ja Kälviän pappiloissa siis Anni Sipilällä.²⁷⁴ Kälviän pappilan puutarhassa kasvatettiin Anni Sipilän kirjeiden mukaan monia kasviksia, kuten lanttua, porkkanaa, erilaisia kaaleja, punajuuria, herneitä, retiisejä, kurkkua, salaattia sekä tomaattia, jonka viljely ja syöminen alkoi yleistyä suomalaisella maaseudulla vasta 1920–1930 –luvuilla.²⁷⁵ Anni Sipilän kirjeistä käy ilmi, että pappilan pihalla kasvatettiin myös mansikoita sekä viinimarjoja.²⁷⁶ Mansikoiden kasvatusta pappiloissa oli yleistynyt jo 1800-luvun loppupuolella, ja arvostetulle marjalle varattiin puutarhasta paljon tilaa.²⁷⁷ Myös Kälviän pappilassa mansikkaa vaikuttaa viljellyn paljon, sillä Anni Sipilä mainitsi kirjeessään Eva Sireliukselle pappilan monta mansikkamaata.²⁷⁸ Hyötypuutarhat olivat pappiloiden omavaraistaloudessa erittäin tärkeässä osassa, ja niiden ansioista suomalaisissa pappiloissa syötiin usein huomattavasti enemmän kasviksia kuin muissa maalaistaloissa.²⁷⁹

Puutarhan ja kasvimaan hoitaminen oli Anni Sipilän kirjeiden mukaan lähes ympärivuotista: talvisissa ja keväisissä kirjeissään hän kertoi siementen kylvämisestä ja taimien kasvattamisesta muun muassa pappilan vintillä.²⁸⁰ Eräässä kirjeessään Anni Sipilä kertoi, että oli ”koulutellut satamäärin taimia”.²⁸¹ Kesällä

²⁷² Esim. ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 10.11.1931; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 13.8.1928; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 26.8.1931.

²⁷³ KK Coll. 327 Anni Sipilä Inkeri Siiralalle 19.7.1931.

²⁷⁴ Heikkilä 2009, 36.

²⁷⁵ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 4.10.1929; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 3.5.1931; 1.6.1933; 12.5.1934; Knuuttila & Koskimies 2007, 174.

²⁷⁶ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 5.7.1929; Anni Sipilä Martti Siiralalle 10.7.1934; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 12.8.1930.

²⁷⁷ Knuuttila & Koskimies 2007, 120.

²⁷⁸ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 1.6.1933.

²⁷⁹ Knuuttila & Koskimies 2007, 113, 118.

²⁸⁰ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 25.4.1928; 25.1.1929; 27.4.1929; kiertokirje 21.3.1935; KK Coll. 327 Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927.

²⁸¹ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 25.4.1928.

puutarhatyötä oli paljon, ja Anni Sipilä kirjoitti sukulaisilleen usein puutarhan kitkemisestä.²⁸²

Kesää sitä muka leikitään, vaan ei tää kesältä maistu muuten kuin että rikkaruohon kitkemistä, sitä kesän karvasta särvintä, oisi lujasti. On ne nuo puutarhakasvit sentään koettaneet edistyä ja kaunis olisi alku. Lähes 600 kaalintainta on sangen vankalla alulla. Herneet ovat jo kepitettävät, rediisiä ja sallaatia on syöty, kurkut ovat lupaavia. Niin, lupaavia vain, jos lämmintä tulee.²⁸³

Kälviän pappilan hyötypuutarhan voi olettaa olleen suuri, kun pelkästään kaalia oli kasvamassa 600 kappaletta. Kitkemistä isossa puutarhassa riitti, ja tähän työhön osallistuivat kirjeiden mukaan myös pappilan lapset.²⁸⁴ Perheiden osallistuminen puutarhanhoitoon oli suomalaisessa pappilakulttuurissa yleinen tapa. Kasvimaan kunnossapito oli tärkeää etenkin hyvän sadon varmistamiseksi, mutta puutarhan tuli olla siisti ja hyvin hoidettu myös siksi, että pappila oli seurakunnan edustustila ja toimi esimerkkinä seudun muille tiloille. Tämän takia pappilan emännän apuna toimivat myös muu perhe sekä palvelusväki.²⁸⁵

Oman puutarhan antimien lisäksi ruokatarpeita hankittiin myös lähiseudun luonnosta. Pappiloiden emäntien, kuten muidenkin omavaraistalouksissa elävien perheenäitien tehtäviin kuului myös marjastaminen ja sienestäminen, ja Anni Sipilä lapsineen harrasti kumpaakin ahkerasti.²⁸⁶

Sadonkorjuuaikana maalaispappilan emännän aikaa vei puutarhan ja metsän antimien säilöminen. Elokuussa 1930 hän kirjoitti Eva Sireliukselle:

On puoli-yö. Koko talo nukkuu. Lopetin juuri herne ja mehu lääryyn talvea varten. On niin suloinen hiljaisuus ja on mukava hiukan kirjailla. Tiedän, ettei uni tule mulle nyt ja kirjoitan unta odotellessani. --- Me olemme Terhin kanssa tehneet sylttejä ja mehuja oikein hartiain takaa. Terhi on poiminut uuteraan mesikoita ja vattuja ja sitte on viinimarjatulva puutarhassa aivan suuremmoinen. Olen niitä jaellut kenelle olen voinut, kun en itse enää halua. Tänään panimme 4 l herneitä rex purkkeihin.²⁸⁷

Anni Sipilä teki töitä pitkälle yöhön saadakseen sadon talteen talven varalle.

Vuonna 1930 puutarhan marjasato oli ollut niin hyvä, että pappilasta riitti

jaettavaa muillekin. Tällainen käytäntö oli vastavuoroista; vuoden 1927

syyskuussa Anni Sipilä kirjoitti pojalleen ”rexanneensa” neljä purkkia

tohtorinnalta saamiaan omenia, ja antaneensa tälle puolet saamastaan suuresta

²⁸² Esim. ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 10.7.1934; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 16.8.1925; 13.7.1928; 28.7.1929.

²⁸³ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 27.6.1931.

²⁸⁴ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 5.7.1929; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 28.7.1929.

²⁸⁵ Knuuttila & Koskimies 2007, 114, 144.

²⁸⁶ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 13.8.1928; 27.7.1930; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 12.8.1930; 28.7.1933; Knuuttila 2006, 40.

²⁸⁷ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 12.8.1930.

kurpitsasta.²⁸⁸ Rexaamisella Anni Sipilä tarkoitti kasvien ja hedelmien säilömistä umpioimalla Iittalan Lasitehtaan 1920–30-luvuilla valmistamiin Rex-merkkisiin lasitölkkeihin.²⁸⁹

Tärkeä lisä pappilan ruokavalioon oli kala. Kalastaminen kuului perinteisesti pappilan isäntien harrastuksiin²⁹⁰, niin myös Hille Sipilän. Lastensa muistin mukaan hän kalasti paljon. Kalaa myös ostettiin tarpeen vaatiessa. Anni Sipilä kirjoitti vanhemmilleen vuoden 1925 helmikuussa Nilsistä:

Meillä on rysiä järvessä ja saimme lauantaina ylen makean matikkakeiton, niin että söin itseni aivan tainnoksiin. Hille toi muikkuja ja hailia Kuopiosta ja kun on pakkanen, voipi niitä säilyttää. Ei nyt ole ruuan vaihtelun puutetta. Kanatkin jo munii. Eilen oli vieraita Juantehtaalta ja he toivat ihania krumin omenia.²⁹¹

Huonosti säilyvää kalaa voitiin pakkastalvina ostaa suurempiakin määriä. Kala, kananmunat ja omenat toivat kaivattua vaihtelua perheen ravintoon. Jos kalaonnea ei ollut, ruoka ei omavaraistaloudessa ollut varsinkaan talvisin kovin monipuolista, sillä syksyisin säilötty elintarvikkeet eivät suurperheessä riittäneet koko talvikaudeksi. Airi Sipilä muisteli perheen syöneen tällaisina aikoina paljon ”kolikkovelliä”, eli maidossa keitettyä perunaa.²⁹²

Maitotuotteet, liha ja kananmunat Nilsin ja Kälviän pappiloissa saatiin omista eläimistä. Jorma Sipilän mukaan Nilsin pappilassa oli lemmiä parhaimmillaan parikymmentä, hevosia neljä ja lisäksi pikkukarjaa, eli lampaita, sikoja ja kanoja.²⁹³ Hille Sipilän vuonna 1932 tehdyn perukirjan mukaan Kälviän pappilassa oli kaksi hevosta, viisi lehmää, yksi hieho, kahdeksan lammasta ja kuusi vuonaa, 13 kanaa ja yksi porsas²⁹⁴, eli huomattavasti pienempi määrä kuin Nilsin aikoina. Kälviän pappilassa kasvatettiin Anni Sipilän kirjeiden mukaan joinakin vuosina myös kaneja sekä ankoja perheen ruoaksi.²⁹⁵ Lisäksi Hille Sipilä metsästi pienriistaa.²⁹⁶ Silti ruoka saattoi talvella ja alkukeväästä olla vähissä. Maaliskuussa 1929 Anni Sipilä kirjoitti pojalleen heillä olevan pulaa sekä maidosta, kananmunista että rasvasta.²⁹⁷ Rasvaa pappilaan saatiin omista sioista, joita teurastettiin tarvittaessa ympäri vuoden. Lihan säilöminen kuului pappilan

---

²⁸⁸ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22./23.9.1927

²⁸⁹ Finna-arkiston Helsingin Kaupunginmuseon sivusto.

²⁹⁰ Heikkilä 2009, 34.

²⁹¹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 2.2.1925.

²⁹² Airi Sipilän haastattelu.

²⁹³ Sipilä 1978, 57–58.

²⁹⁴ Hille Sipilä perukirja 1932.

²⁹⁵ ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 17.12.1930; Anni Sipilän kiertokirje 18.7.1932; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 19.2.1933.

²⁹⁶ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 7.10.1927; 31.10.1927.

²⁹⁷ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 3.3.1929.

emännän tehtäviin. Huhtikuussa 1928 Anni Sipilä kirjoitti pojalleen kirjeen keskellä yötä, sillä pappilassa oli seuraavana päivänä suunnitelmissa sian teurastus. Pappilan emäntää huoletti tuleva säilömistehtävä niin, ettei hän saanut unta huolimatta pitkän työpäivän jälkeisestä väsymyksestä, vaan kävi vielä keskellä yötä muun muassa tarkistamassa joessa turpoamassa olevaa sianlihatiinua.²⁹⁸ Vastuu ruoan säilymisestä, saati riittämisestä suurelle perheelle ja pappilan vieraille oli painava.

Pappilan karjaa hyödynnettiin elintarvikkeiden lisäksi myös vaatteiden valmistukseen. Jorma Sipilän mukaan perheen kengät valmistettiin pappilan oman karjan vuodista, ja villa tarvittaviin sukkiin ynnä muihin vaatteisiin saatiin niin ikään omista lampaista.²⁹⁹ Eläinten merkitys lähes omavaraistaloudessa elävässä pappilassa oli siis suuri.

Kotieläinten hoito oli tutkija Markku Heikkilän mukaan maalaispappiloissa ensisijaisesti pappilan emännän tehtävä.³⁰⁰ Anni Sipilän kirjeistä käy ilmi, että joitakin lyhyitä kausia lukuun ottamatta pappilassa oli karjakko, joten pappilan lehmien hoito ei ollut yksin emännän harteilla.³⁰¹ Pienkarjan, kuten kanojen hoito sen sijaan vaikuttaa olleen Anni Sipilän vastuualuetta, sillä hän mainitsi niistä huolehtimisen kirjeissään usein.³⁰² Pappilan emännän huumorintaju kesti myös pienet vastoinkäymiset karjan- ja puutarhanhoidossa:

Eilen panin kanan hautomaan tupaan. Tänään se lähti ruualle ja keksi taimilootani ja havaitsi ne mainioksi kylpypaikaksi. Se rypi kahdessa lootassa ennen kuin ehdittiin apuun. Minä yritin saada sen syliini, vaan se lensi päin akkunaan ja särki yhden ruudun. Sain sitä pyrstöstä kiini ja kiikutin sen ulos josta se rääkättäen paapersi navettaan. Lupasin etten tuo enää kanaa tupaan puutarhurikseni, istuutin taimet uudelleen ja munat söimme suurella mielihyvällä lohdutuksena harmille. En edes itkenyt taimiani. Arvelin vain, että kauneus katoaa vaan tuhmuus pysyy. Mitäs panin sen kanan tupaan hautomaan, jossa taimeni ovat. Navetta on liian kylmä ja oisi hyvä saada aikaisia poikasia, vaan ei se nyt passaudu meille, kun ei ole missä haudottaa. On tässä monenlaisia pikku harmia. --- No, ne on niitä vastuksia.³⁰³

Suuren perheen, tilan, puutarhan, eläinten sekä talouden hoidosta vastaaminen teetti Nilsin ja Kälviän pappiloiden emännällä paljon työtä. Anni Sipilä ei kuitenkaan tarvinnut hoitaa talouttaan yksin, muutamia poikkeusaikoja lukuun ottamatta. Enimmillään Nilsin pappilassa oli sisäkkö, karjakko ja keittäjä,

²⁹⁸ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 25.4.1928.

²⁹⁹ Sipilä 1978, 52–53.

³⁰⁰ Heikkilä 2009, 34, 42.

³⁰¹ Esim. ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 13.2.1921; Anni Sipilän kiertokirje 18.7.1932; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 6.4.1925; 11.2.1928; 27.7.1930.

³⁰² Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 28.10.1927, 25.4.1928; Anni Sipilän kiertokirje 18.7.1932; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 6.4.1925; Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 11.2.1927; Anni Sipilä Inkeri Siiralalle 19.7.1931; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 12.6.1934.

³⁰³ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 25.4.1928.

kaksi renkiä ja renkipoika, jonkin aikaa myös palkattu tilanhoitaja. Lisäksi pappilan torpparit kävivät ennen vuotta 1922 tekemässä taksvärkkitoita pappilan pelloilla.³⁰⁴ Pappilassa kävi säännöllisesti myös ompelija, joka saattoi viipyä kolmesta neljään viikkoa tehden pappilan ompelutöitä, kuten vaatteiden ja liinavaatteiden valmistusta, sekä vaativampia korjaustöitä.³⁰⁵ Vuoden 1927 syyskuussa Anni Sipilä kirjoitti Kälviältä pojalleen:

Ida paikkaa säkkiä tuvassa, Sylvi keittää kahvia. Maija tekee pienleipäaikinaa. Tuo Eemel ja Se Eemel ovat Uuvellapaikalla päärynnostossa. Maanantaina on puinti ja sieltä saadaan kone ja miesapu. Huomenna on Nissin koululla Keskipohjanmaan opettajain kokous ja Maija leipoo sinne hapanleivän meidän taikinasta. Samalla hän tekee ittellensä pieniä leipiä. Eihän se kolmas leipä mahtunut siihen loojaan. Siksi jäi Helteen neidin leipä pois. Etkös itte muista.³⁰⁶

Ida, Maija ja Sylvi olivat pappilan apulaisia, Tuo Eemel ja Se Eemel, joskus myös Konttis Eemeli ja Väänäs Eemel tai Eemeli Väänänen, pappilan silloiset rengit.³⁰⁷ Heistä kaikista on mainintoja myös myöhemmissä kirjeissä. Kirjeiden perusteella vaikuttaa siltä, että Kälviän pappilassa on ollut säännöllisesti kaksi tai kolme naispuolista apulaista, renkien määrä on sen sijaan vaihdellut.

Palvelusväkeä tarvittiin, sillä maalaispappilassa oli päivittäin paljon työtä, eikä niissä 1920–30 -luvuilla vielä ollut nykyajan mukavuuksia. Niinpä pelkästään ruoanlaittoon sekä tiskaamiseen kului pappiloissa huomattavasti aikaa. Vesijohtoa ei ollut, joten ruoan valmistamiseen sekä tiskaamiseen tarvittava vesi kannettiin sekä sisään että ulos. Liesi ja uuni sekä talvisin koko talo lämmitettiin puilla. Tämä vei paljon aikaa, sillä puut oli kannettava sisään ja tulta vahdittava, pesät tyhjennettävä ja tuhka kannettava ulos. Pyykin peseminen oli suuri urakka, varsinkin talvisin, jolloin vesi haettiin avannosta, jossa puhdas pyykki keittämisen jälkeen vielä huuhdeltiin.³⁰⁸ Kälviän pappilassa pyykin pesuun ja jatkokäsittelyyn kulua useampia päiviä, sillä pyykkiä kertyi kerralla monta korillista.³⁰⁹ Näiden töiden lisäksi arkisiin puuhiin kuului kodin pitäminen moitteettoman siistinä, sillä pappilaan saattoi milloin tahansa tulla vieraita. Anni Sipilä kirjoitti kirjeissään usein Nilsin ja Kälviän pappiloiden erilaisista siivousurakoista.³¹⁰ Maatilan ruokataloudesta huolehtimisen ja siisteyden ylläpitämisen lisäksi oli huolehdittava

³⁰⁴ Sipilä 1978, 57–58.

³⁰⁵ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 7./8.10.1927; 7.2.1928; 20.10.1928; 2.11.1928.

³⁰⁶ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22./23.9.1927

³⁰⁷ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22./23.9.1927; 28.10.1927; 29.2.1928.

³⁰⁸ Rantala 1997, 101; Jokipii 2007, 22; Simojoki 2014, 67.

³⁰⁹ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 28.4.1928.

³¹⁰ Esim. ASk Anni ja Jorma Sipilä Toivo Sireliukselle 20.6.1928; Anni Sipilä Martti Siiralalle 17.12.1930; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 2.2.1925, 12.12.1925; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 23.12.1934.

myös puutarhasta ja karjasta. Ilman apulaisia pappilan emännän työtaakka olisi ollut suhteettoman suuri.

Raskaimmat taloustyöt kuuluivat useimmiten palvelusväelle, tosin töiden jakaminen palvelijoiden ja isäntäväen kesken vaihteli tapauskohtaisesti.³¹¹ Anni Sipilän kirjeistä voi päätellä pappilan perheen, erityisesti emännän ja talon tyttärien, osallistuneen talon töihin myös itse, kuten yleisestikin oli tapana.³¹² Palvelusväen työtä täytyi joka tapauksessa valvoa ja ohjata, ja tämä kuului taloudesta päävastuussa olevan emännän tehtäviin.³¹³ Asiat eivät aina sujuneet täysin vaivattomasti:

Minä olen hiukan neuloskellut lapasia lapsille ensi talveksi ja ohjaillut kokemattomia palvelijoitani. Sitä kun täytyy olla vieressä pullojenpesussa ja maidon sekoituksessa, yksinpä lapsen maidon lämmityksessäkin, kun on ihan kokemattomat tytöt. Ei niillä ole aavistustakaan lapsen hoidosta meikäläiseen malliin. On aivan hämmästyttävää nähdä miten siisteys ja järjestys on heille vieraat käsitteet. Ne saa aakkosista lähtien opettaa. Sisäkköni on sangen halukas oppimaan ja harras töissään, mutta karjakko on aivan jupipää. Hän lähteekin pois 1.5., sillä hän ei ole luvattukaan kodistaan kuin talvikuukausiksi. Jos menee aikani paljon pojan kanssa, niin kyllä se menee tyttöjen töitä vahtiessakin. ---³¹⁴

Anni Sipilä, joka oli juuri synnyttänyt nuorimmaisensa, sai avun sijaan lisätyötä joutuessaan opettamaan palvelusväkeään talon tavoille. Hän ei kuitenkaan ollut tämän ongelmansa kanssa yksin: palvelijoita oli tutkija Anne Ollilan mukaan erityisesti maaseudulla helpohko löytää, mutta heidän opettamisensa ”herrasväen” tavoille vaati aikaa. Lisäksi palvelijat saattoivat vaihtua verrattain usein.³¹⁵

Joulukuun lopussa vuonna 1926 Anni Sipilä valitti jälleen vanhemmilleen kahdesta palvelijastaan, kutsuen heitä muun muassa ”pentupalvelijasakiksi”.³¹⁶ Saatuaan hieman myöhemmin uuden piian näiden kahden tilalle Anni Sipilä sanoi tämän suoriutuvan töistä yksin puolta paremmin kuin edeltäjänsä yhdessä. Samalla pappilan emännän mielipaha palvelusväen asioista oli puolittunut.³¹⁷ Muutamaa vuotta myöhemmin Anni Sipilällä oli jälleen ongelmia erään piikansa kanssa, mutta tällä kertaa kyseessä ei ollut palvelijan kyvyttömyys suoriutua annetuista tehtävistä. Emännän oli vaikeaa kestää piikansa käytöstä: Anni Sipilä kirjoitti kyseisen piian panevan ”kristillisen kärsivällisyyden koetukselle”³¹⁸ ja tämän käytöksen olevan ”pirullista”. Anni Sipilä ei omien sanojensa mukaan

³¹¹ Ollila 1998, 23; Heikkilä 2009, 36.

³¹² Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 20.10.1927; 20.2.1928; 25.4.1928; Anni Sipilän kiertokirje 21.3.1935; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 8.3.1925.

³¹³ Ollila 1998, 23; Knuuttila 2006, 59; Heikkilä 2009, 36.

³¹⁴ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 6.4.1925.

³¹⁵ Ollila 1998, 55.

³¹⁶ KK Coll. 327 Anni Sipilä Sirelius-Siiraloille 29.12.1926.

³¹⁷ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 11.2.1927.

³¹⁸ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 24.11.1928.

voinut itse erottaa huonokäytöksistä piikaansa, sillä Hille Sipilä oli erottamista vastaan. Anni Sipilä ei halunnut vastustaa miehensä toivetta, vaan toivoi hankalan piian ”lähtevän käskemättä”.³¹⁹ Palvelusväen työnantajana ja ohjaajana toimiminen ei ollut Anni Sipilälle helppo tehtävä.

Tarvittavaa palvelusväkeä ei aina ollut saatavilla, tai väkeä ei kenties taloudellisista syistä ollut mahdollista pitää. Palvelusväen suhteellinen osuus Suomen työikäisestä väestöstä oli 1800-luvun lopun lukuihin verrattuna pudonnut puoleen ja oli vuonna 1920 enää kymmenen prosentti. Esimerkiksi vuonna 1920 Anni Sipilä kirjoitti kaikkien Nilsin pappilan palvelijoiden olevan ”kilometritehtaalla”.³²⁰ Tällaisina aikoina pappilan ja maatilan emännän oli hoidettava talon työt itse. Anni Sipilä kirjoitti isälleen vuonna 1927, oltuaan kuukauden ilman palvelusväkeä:

Ainaisessa kiireessä tuntuu mun aikani olevan menevä. Jumalalle kiitos, että kykenee työhön. Enhän minä mielestäni ole ikinä työtä säikähtänyt, vaan sittenkin kun aattelen kaikkea sitä mihinkä olen saanut ryhtyä ja niitä työpäiviä, joita olen tehnyt, niin luulenpa, etten sellaista osannut uneksiakkaan nuorna naimatonna. Ja olen Jumalalle kiitollinen eletystä, sillä tiedän että uskallan tarttua puuhaan, mikä eteeni tulee säikähtämättä, en tarvitse kasakkaa ensi hädässä, jos terve saan olla.³²¹

Helmikuussa 1929 Anni Sipilä kirjoitti joutuneensa jälleen selviytymään töistään ilman apulaista. Hän kirjoitti rukoilleensa Jumalaa pitämään hänet terveenä siihen saakka, että apua olisi jälleen saatavilla. Uuden piian saavuttua hän totesi huojentuneena elämän olevan jälleen ”sangen tasaista”, ja heidän selviävän kyllä, kunhan he vain saisivat pysyä terveisinä, vaikka ”isossa taloudessa” olikin aina ”työtä ja kiirettä”.³²² Tutkija Markku Heikkilän mukaan pappiloiden taloudenhoidossa oli huomattava määrä naisten, erityisesti pappilan emännän vastuulla olevaa työtä, mutta tätä pidettiin itsestäänselvyytenä, eikä sitä kyseenalaistettu.³²³ Anni Sipilän sukupolven naiset oli myös kasvatettu pitämään ahkeruutta suuressa arvossa. Ihanteena oli elämäntapa, jossa naisilla oli koko ajan jotain puuhaa, eikä joutilaana oloa pidetty sopivana.³²⁴ Koulutetun opettajattaren ja laulajattaren Anni Sipilän elämä ei ollut mennyt niin kuin hän oli nuorena kuvitellut. Hän oli kuitenkin ylpeä ja kiitollinen siitä, että pärjasi tarvittaessa suuren perheen ja työnpaljouden keskellä myös yksin.

³¹⁹ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 24.2.1929.

³²⁰ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22.2.1920.

³²¹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 11.2.1927.

³²² KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 11.2.1929; Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1929.

³²³ Heikkilä 2009, 36.

³²⁴ Ollila 1998, 74.

Pappilan peltotöissä Sipilät turvautuivat palvelusväen lisäksi myös talkooväkeen. Kälviällä talkoot olivat olennainen osa maalaisyhteisön elämää, ja esimerkiksi naapurin pelloilla tehdystä työstä saatiin palkkio vastaavilla palveluksilla.³²⁵ Erityisen usein Anni Sipilä mainitsi ”Sieviläiset”, Hille Sipilän serkun Pekka Sipilän, jota Anni kirjeissään kutsui myös Pietariksi,³²⁶ ja tämän vaimon Jenni Sipilän, jotka kävivät kirjeiden mukaan usein auttamassa muun muassa heinä- ja puintitöissä.³²⁷ Juuri heidän poikansa Eero asui Kälviän pappilassa koulukortteerissa. Syyskuun 1927 kirjeessä on maininta pappilan renkien ”Sen Eemelin” ja ”Tuon Eemelin” perunannostotöistä ”Uuvellapaikalla”, joka oli kirjeistä päätellen kälviäläinen maalaistalo. Vastapalvelukseksi talosta oli luvattu lainata puimakonetta ja työväkeä pappilaan.³²⁸ Tällainen talkookäytäntö oli 1920–1930 -luvuilla Suomen maaseutuyhteisöissä yleinen. Talkootöitä tekemällä varmistettiin esimerkiksi se, että kaikki saivat satonsa korjatuksi ajallaan.³²⁹ Anni Sipilän kirjeistä selviää, että Sievin Sipilöille tehtiin vastapalveluksia muun muassa auttamalla Jenni Sipilän syntymäpäiväjuhlien järjestelyissä.³³⁰

Airi ja Jorma Sipilä muistelivat pappiloiden maanviljelyksen olleen lähes koko ajan kannattamatonta. Heidän mukaansa Anni Sipilä anoi perheen Nilsin vuosina usein miestään lopettamaan kalliiksi ja raskaaksi käyvän maanviljelyksen. Anni Sipilä koki lastensa mukaan taloudellisesti tappiollisen maatilan emäntänä toimimisen vaikeana, ja piti itseään kykenemättömänä tähän työhön, osittain koska oli itse taustaltaan kaupunkilainen ja aivan toisenlaiseen työhön koulutettu.³³¹ Toisin kuin lastensa muistelmista, Anni Sipilän omista säilyneistä kirjeistä ei löydy valitusta maatilan arjen raskaudesta, saati aviomiehen ratkaisujen arvostelua. On kuitenkin muistettava, että kirjeet historian tutkimuksen lähteenä harvemmin luovat todellisuutta vastaavaa kuvaa kirjoittajansa elämästä kaikkine puolineen. Kirjeiden kirjoittaja saattoi sekä tiedostetusti että tiedostamattaan valikoida, mitä elämästään kertoi, riippuen myös siitä, kenelle hän kulloinkin kirjoitti. Kirjeillä saatettiin pyrkiä muodostamaan kirjeen vastaanottajalle aivan tietynlainen, usein todellisuutta edustavampi kuva

---

³²⁵ Jokiniemi-Talvisto 1993, 544.

³²⁶ ASk Anni Sipilä Elli Sipilälle 29.7.1928; Anni Sipilä Jorma Sipilälle 21.10.1928; 24.11.1928.

³²⁷ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 21.10.1928; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 13.8.1928.

³²⁸ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22./23.9.1927.

³²⁹ Koivisto 2016b, 63.

³³⁰ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22./23.9.1927.

³³¹ Airi Sipilän haastattelu; Sipilä 1978, 57–58.

kirjoittajan elämästä.³³² Nämä asiat huomioon ottaen Sipilän perheen vanhimpien lasten yhtenäisiä muistikuvia äitinsä perheen arkielämässä ilmenneestä negatiivisesta suhtautumisesta raskaaseen ja kannattamattomaan työhön ei ole syytä ohittaa, vaan huomioida ne kokonaiskuvaa täydentävinä ja uskottavina lähteinä.

Vuonna 1923 Savon Sanomissa oli ilmoitus:

Vapaaehtoisella huutokaupalla myydään Nilsin pienessä pappilassa viljelyn lopettamisen vuoksi hyviä lypsylehmiä, 4-vuotias kantakirjasonni, hevonen, maanviljelyskoneita ja –kalustoa, y.m. irtainta maanantaina t.k. 29 p:nä alkaen klo 9 a.p. Luotettaville huutajille myönnetään maksuajan pidennystä tunnusteita ja korkolisäystä vastaan. Nilsin 12. P. Lokak. 1923. Hille Sipilä, pastori.³³³

Hille Sipilä oli viimein suostunut luopumaan virkatyönsä ohessa hoitamastaan laajemmasta maanviljelyksestä, ja Nilsin kappalaisenpappilan karja myytiin.

Kälviällä maanviljelys aloitettiin kuitenkin uudelleen, ja sitä jatkettiin Hille Sipilän kuolemaan vuonna 1932 saakka. Anni Sipilä taipui siis miehensä tahtoon, ja ryhtyi emännöimään maatilaa muutaman vuoden tauon jälkeen. Jos perheen lasten muistikuvat hänen negatiivisesta suhtautumisestaan pitävät paikkansa, ratkaisu ei ollut hänelle helppo. Vastausta siihen, miksi Anni Sipilä ei halunnut vastustaa miehensä tahtoa, voidaan hakea muun muassa hänen sukupolvensa asenneilmapiiristä. 1800-luvun loppupuolen säätyläisperheiden tyttäristä pyrittiin kasvattamaan nöyriä naisia, joiden tuli asettaa miehensä ja perheensä toiveet aina etusijalle. Hyvän vaimon piti alistua miehensä, perheen kiistattoman johtajan, tahtoon, uhraten samalla omat mahdolliset toiveensa ja halunsa. Naisen tehtävä, oikeastaan suoranainen velvollisuus, oli palvella miestänsä sen sijaan että tavoittelisi omaa parastaan.³³⁴ Tätä taustaa vasten on helppoa ymmärtää, miksi Anni Sipilä jälleen suostui toteuttamaan omalta osaltaan miehensä intohimoa eli maanviljelystä.

Anni Sipilän ei enää viimeisinä Kälviän vuosinaan täytynyt toimia muiden töidensä ohella myös maatilalla emäntänä vastoin omaa haluaan. Vain muutama kuukausi leskeksi jäämisensä jälkeen, heinäkuussa 1932, hän kirjoitti sukulaisilleen kiertokirjeen, jossa hän kertoi vuokranneensa pappilan maat seurakunnan suntuille, ja myyvänsä pappilan karjan syksymmällä huutokaupalla, jättäen itselleen ainoastaan kanat ja kanit. Anni Sipilä kertoi olevansa ratkaisuun tyytyväinen. Ensimmäistä kertaa hän kertoi kirjeessään omia ajatuksiaan

---

³³² Lahtinen et al 2011, 21–22.

³³³ Savon Sanomat 16.10.1923.

³³⁴ Ollila 1998, 19; Antikainen 2003, 42; Vares 2005, 18, 19, 135.

maanviljelyksestä, kertoen säästyvänsä viljelyksestä luopumisen myötä monelta ”arkiselta mielipahalta ja huolelta”. Hän kuvasi pappilan maiden viljelemistä ”kiviriipaksi”, jonka hoito oli ”yhtä mahdotonta kuin kirkon nuoleminen”.³³⁵ Hyötypuutarhaakin Anni Sipilä pienensi Kälviän pappilassa asumiensa armovuosien aikana huomattavasti.³³⁶ Anni Sipilän julkisen suhtautumistavan muutos vahvistaa osaltaan sen, ettei hän miehensä eläessä halunnut asettua tämän tahtoa vastaan.

Anni Sipilä teki suuren osan elämäntyöstään maatalon emäntänä Nilsissä ja Kälviällä, koska maanviljelys oli hänen miehensä intohimo, ja miehen tahto oli vaimon omia toiveita tärkeämpää. Tässä työssään hän hoiti pappilan lähes omavaraista ruokataloutta, kasvatti ja säilöi perheelleen ruokaa, huolehti karjasta sekä valvoi vaihtuvan palveluskunnan töitä huolimatta siitä, ettei tuntenut mitään näistä tehtävistä itselleen ominaisena.

2.4 Raha- ja terveysongelmat

Anni Sipilän työhön pappilan kotitalouden johtajana kuului pappilan talouden kuluista vastaaminen. Tapa lienee ollut yleinen, sillä esimerkiksi Mauno Jokipii kertoi *Pappilan lapset* –kirjassa äitinsä, papin rouvan, päättäneen perheen talousasioista.³³⁷ Tehtävä ei ollut helppo varojen ollessa jatkuvasti vähissä.

Elämä Nilsin ja Kälviän maalaispappiloissa ei tuonut Sipilöille aineellista vaurautta. Tämä oli muuallakin Suomessa yleistä; ainoastaan osa korkeammissa viroissa olevista papeista pystyi kerryttämään omaisuutta keskimääräistä enemmän.³³⁸ Anni ja Hille Sipilän tapauksessa taloutta kiristi tappiota tuova maanviljely. Airi Sipilän mukaan Hille Sipilä uskoi sitkeästi voivansa viljellä pappilan maita menestyksekkäästi itse, kuten hänen isänsä, Kaavin rovasti Johan Gustaf Sipilä (1842–1919) oli tehnyt. Hille Sipilä ei ymmärtänyt, ettei hänen tilannettaan voinut verrata Kaavin rovastilaan, jossa Johan Gustaf Sipilän aikuiset, naimattomat tyttäret kantoivat vastuun sekä talouden että karjan hoidosta ilman erillistä palkkaa. Rovasti J. G. Sipilällä oli myös varaa palkata itselleen apulaisia, jotka hoitivat suuren osan seurakunnallisista tehtävistä, jolloin rovastille jäi aikaa hoitaa viljelyksiään. Hille Sipilä joutui seurakuntatöidensä vuoksi palkkaamaan tilanhoitoon työntekijöitä, joiden palkat veivät suuren osan mahdollisesta tuotosta. Katovuosina tilan tuotto ei riittänyt edes kattamaan palkkakuluja, ja niitä varten

³³⁵ ASk Anni Sipilän kiertokirje 18.7.1932.

³³⁶ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 1.6.1933.

³³⁷ Jokipii 2007, 13–14.

³³⁸ Heikkilä 2009, 35–36.

oli otettava lainaa. Sipilöiden omat lapset olivat vielä pieniä, eikä heitä vuoksi voinut käyttää tilan töissä apuna myöskään siksi, että he kävivät koulua. Maanviljely osoittautui sekä raskaaksi että tappiolliseksi, ja Hille Sipilä velkaantui.³³⁹

Hille Sipilän ollessa Nilsin kappalaisena hänen palkkansa vaihteli. Suuri osa papin palkasta maksettiin seurakuntalaisten toimittamina maataloustuotteina, lähinnä viljana ja voina, joiden myynnistä saatiin rahaa. Tuotteet toimitettiin kahdesti vuodessa: Nilsin pappilassa ”viljasaatavien kanto” oli tammikuussa ja ”voisaatavien kanto” elokuussa. Viljaa ja voita tuotiin sen mukaan, miten suuresta peltoalasta tai karjasta oli kyse. Saatavat perittiin etukäteen laaditun kantoluettelon perusteella. Papiston palkka-asetusten mukaan toimitettava voimäärä oli yksi naula eli 425 grammaa voita lehmää kohti vuodessa, mutta tarkka grammamäärä vaihteli paikkakunnittain.³⁴⁰ Käytännössä Sipilän perheellä oli Jorma Sipilän muistin mukaan Nilsin vuosina käteistä rahaa vain kahdesti vuodessa, kun saatavat oli myyty.³⁴¹

Laki evankelisluterilaisten seurakuntien papiston ja kanttori-urkurien palkkauksesta vahvistettiin vuonna 1922. Laki tarkoitti käytännössä sitä, että seurakuntien viranhaltijat siirtyivät vähitellen luontaisuuksista kiinteään rahapalkkaan.³⁴² Kälviällä rahapalkkaukseen siirryttiin tammikuussa 1928³⁴³, joten myös siellä Sipilän perhe eli muutaman vuoden luontaisuuksien ja niistä saatujen tulojen varassa. Esimerkiksi voi oli 1920-luvun viimeisinä vuosina arvotavaraa: Suomen pankin rahamuseon internetsivuilta löytyvän taulukon mukaan puoli kiloa voita maksoi keskimäärin 15 mk eli noin 4,7 €, huomattavasti enemmän kuin työmiehen tuntipalkka (noin 9 mk eli 2,85 €) samalla ajanjaksolla.³⁴⁴ Saatujen tuotteiden laadusta tai määrästä ei kuitenkaan ollut takeita, sillä seurakuntalaisten suhtautuminen papille maksettaviin saataviin ei aina ollut positiivista. Muun muassa lehmäluku, johon voisaatavat perustettiin, saatettiin ilmoittaa virheellisesti, ja tuodut tuotteet saattoivat olla heikkolaatuisia.³⁴⁵ Tällöin niistä saatavan myyntituoton eli käytännössä papin

---

³³⁹ Airi Sipilän haastattelu.

³⁴⁰ Sipilä 1978, 58; Siljander 1980, 22, 43.

³⁴¹ Sipilä 1978, 58.

³⁴² Murtorinne 1995, 204; Åvist 2009, 21.

³⁴³ Siljander 1980, liite 1, 7.

³⁴⁴ Suomen pankin rahamuseon internetsivut 2020.

³⁴⁵ Siljander 1980, 50, 52.

rahallisten tulojen määrää ei voinut ennakoida. Vuoden 1927 syksyllä Anni Sipilä kirjoitti pojalleen:

”Minä kaksi päivää pesin voita. Toivat niin kehuvoita kannussa osan, että täytyi uudestaan pestä ja suolata. Noin 55 kg saimme, emmekä myy nyt, kun on vain 2 lehmää lypsämässä ja siis voi on ostossa. Muutaman palan saa panna saippuaksi kiehumään, se ei ole edes voita. Kyllä ilkeävät tuoda moskaa.³⁴⁶”

Kun toimeentulo perustui suurelta osin seurakuntalaisilta saatuihin tuotteisiin, niiden huonolaatuisuus merkitsi sekä rahallista sekä ajallista menetystä. Anni Sipilä joutui tekemään paljon työtä saadakseen ala-arvoisista tuotteista edes jotenkin käyttökelpoisia. Tuodusta voista olisi voinut saada hyvin rahaa, jos se olisi ollut laadukasta, ja jos sitä olisi riittänyt myytäväksi asti.

Perheen menoista suurimpia oli lasten koulutus. Nilsin-vuosien aikana Jorma ja Airi Sipilä kävivät oppikoulua Kuopiossa. Maalaispaikkakunnilla oppikouluja ei ollut, joten useimpien maalaispappiloiden lapset lähetettiin koulukaupunkeihin, joissa he asuivat lukuvuosien ajan täysihoidossa. Asuinpaikan hankkiminen sukulaisten luota oli yleistä, sikäli kun se oli mahdollista.³⁴⁷ Vuoteen 1924 saakka Jorma ja Airi Sipilä saivat täysihoidon Anni Sipilän Kuopiossa asuneiden vanhempien ja sisaren luona, mutta heidän muutettuaan Helsinkiin lapsille oli etsittävä uusi, kalliimpi vuokrakortteeri. Terhi-tytär hyväksyttiin Kuopioon oppikouluun vuonna 1925, mutta hän aloitti oppikoulun vasta vuotta myöhemmin Kokkolassa, sillä perheen varat eivät riittäneet kolmen lapsen koulu- ja kortteerikustannuksiin.³⁴⁸

Sipilät tahtoivat kouluttaa lapsensa, ja seurasivat siinä vanhaa perinnettä. Pappiloiden lasten tuli toimia esimerkkinä myös sivistyneisyydessä, ja kirkkoherrojen ja heidän puolisoitensa tuli sen vuoksi panostaa omien lastensa kouluttamiseen.³⁴⁹ Aivan yksimielisiä Anni ja Hille Sipilä eivät tästä kuitenkaan aina olleet. Airi Sipilän mukaan Hille Sipilä ehdotti 1920-luvun alkupuolella lasten ottamista väliaikaisesti pois koulusta tekemään maatilantoita, jolloin maatilantoitajien tuloista ei tarvitsisi maksaa ulkopuoliselle työvoimalle. Tähän Anni Sipilä ei ollut suostunut, vaan oli Airi Sipilän sanojen mukaan ”noussut kerta kaikkiaan takajaloilleen”.³⁵⁰ Rahatilanteen kiristyessä hän kuitenkin muutti

³⁴⁶ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 20.10.1927.

³⁴⁷ Ollila 1998, 36–37; Heikkilä 2009, 36.

³⁴⁸ Turkka 1995, 3.

³⁴⁹ Heikkilä 2009, 34.

³⁵⁰ Airi Sipilän haastattelu.

asennetaan: Airi Sipilän oli määrä lopettaa opiskelunsa keskikoulun jälkeen vuonna 1927³⁵¹ ja Pirkko Aallon keväällä 1936.³⁵²

Ei ollut sattumaa, että koulun keskeyttämistä ehdotettiin juuri tytöille. Anni ja Hille Sipilä olivat itse kasvaneet yhteiskunnassa, jossa tutkija Anne Ollilan mukaan oli tärkeintä kouluttaa säätyläisperheiden pojat. Tyttöjen koulutus riippui perheen varallisuudesta, eikä siihen koettu olevan tarvetta panostaa samalla tavoin.³⁵³ Poikia koulutettiin oman uran luomista varten, tyttöjen koulutuksen tavoitteena oli ennemminkin siitä yhteiskunnalle koituva hyöty.³⁵⁴ Airi ja Pirkko Sipilän koulutuksesta ei lopulta kuitenkaan tarvinnut luopua, sillä varakkaammat sukulaiset tarjoutuivat maksamaan lahjakkaiden nuorten naisten opinnot.³⁵⁵ Sukulaisten väliintuloon lieenee vaikuttanut aikakauden yleinen ilmapiiri: maailmansotien välisenä aikana koulutuksen ja sivistyksen arvostus oli entuudestaan kasvanut, ja niiden uskottiin olevan keino saavuttaa parempi elämä.³⁵⁶ Anni Sipilän oma lapsuudenkoti oli ollut hyvin koulutusmyönteinen, ja hän piti myös omien lastensa kouluttamista tärkeänä asiana. Hän panosti lastensa auttamiseen ja tukemiseen heidän opinnoissaan, ja oli valmis luopumaan heidän kouluttamisestaan vasta pakon edessä.

Vuoden 1924 talvella Anni Sipilä työskenteli muutaman kuukauden kansakoulunopettajana perheen rahatilannetta kohentaakseen.³⁵⁷ Vaikka naisten työssäkäynti oli 1920-luvulla lisääntynyt huomattavasti, sitä ei kuitenkaan pidetty etenäkään naimisissa oleville naisille sopivana. Yhteiskunnassa töiden yhä selvärajaisempi jakautuminen miesten julkisiin ja naisten kodin piirissä tehtäviin töihin katsottiin itse asiassa korostavan naisten tasa-arvoista asemaa miesten rinnalla perheen ja yhteiskunnan tukipilareina. Perheellisen naisen ansiotyössä käynti oli sallittua vain, jos muuta mahdollisuutta ei ollut, eikä se missään tapauksessa saanut vaarantaa hänen todellista ja tärkeintä tehtäväänsä. Naisten oikea, aitoon kutsumukseen perustuva työ oli olla vaimo, äiti ja kotitalouden johtaja, ja se oli ainoa hyväksytty tapa osallistua perheen toimeentulon hankkimiseen.³⁵⁸ Anni Sipilä oli toiminut kansakoulunopettajana miehensä rinnalla jo Juantehtaan vuosina, joten Sipilän perheelle äidin työssäkäynti ei ollut

---

³⁵¹ Airi Sipilän haastattelu; ASk Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927.

³⁵² KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 26.12.1935.

³⁵³ Ollila 1998, 36–37.

³⁵⁴ Ollila 1998, 39.

³⁵⁵ Airi Sipilän haastattelu.

³⁵⁶ Koivisto 2016b, 68.

³⁵⁷ Airi Sipilän haastattelu; Sipilä 1978, 68.

³⁵⁸ Sulkunen 1989, 81–82, 93, 115.

uusi asia. Yleisen perheenäitien työssäkäyntiä koskevan asenneilmapiirin muututtua sisällissodan jälkeen kielteisemmäksi on kuitenkin oletettavaa, ettei Nilsin kappalaisen rouvan ollut enää yhtä soveliasta käydä ansiotyössä kodin ulkopuolella. Perheen taloudellisen tilanteen on siis täytynyt kyseisenä vuonna olla todella huono.

Kälviälle muuttaminen pienensi lasten koulutuskuluja huomattavasti, sillä Kokkola, lasten koulukaupunki, sijaitsi vain lyhyen junamatkan päässä.³⁵⁹ Täten täysihoidtoa ei enää tarvittu, vaan Sipilän perheen oppikoululaiset kävivät koulupäivinä syömässä muutaman eri perheen luona. Nämä ruokakulut maksettiin ainakin osittain pappilasta saadulla maidolla, jonka lapset veivät päivittäin mukanaan ruokapaikkaansa. Myöhemmin tästäkin kulusta jouduttiin tinkimään, ja Sipilän lapset söivät koulussa kotoa tuotuja eväitä.³⁶⁰

Lasten koulutusmenojen pienenemisestä huolimatta Kälviän ajan kirjeistä välittyvä kuva jatkuvasti tiukoilla olevasta taloudesta. Huonoon rahatilanteeseen oli monia syitä. Maanviljelyksestä koituneet tappiot olivat ajaneet Sipilät ottamaan velkaa jo Nilsin vuosina.³⁶¹ Helmikuussa 1927 Anni Sipilä kirjoitti isälleen Toivo Sireliukselle Kälviälle muuton sekä erityisesti maanviljelyksen uudelleen käynnistämisen kaikkine välttämättömine hankintoineen tulleen hyvin kalliiksi.³⁶² Rahaongelmia aiheutti myös se, että Hille Sipilä oli taannut sukulaistensa lainoja, joista osa oli päätynyt hänen maksettavakseen.³⁶³ Anni Sipilä lähetti karkauspäivänä 1928 kirjeessään Jorma Sipilän kautta terveisiä Elli-sisarensa pojalle Jukalle, joka oli pyytänyt Hille Sipilää takaamaan lainaansa:

Jukka pyysi isää takuuseen 10000mk:lle. Isä auttaa mielellään, vaan kun hänellä itsellään on 100 000 velat niskoillaan ja iso perhe, niin hän ei kykene suuria takuita maksamaan ja siksi hän pyytää Jukkaa hankkimaan neljä takajaa, ettei tulisi niin iso maksu itselleen jos niin sattuisi, että Jukka sairastuisi tai muu vahinko tulisi ja asia jäisi takausmiesten hartioille.³⁶⁴

Suomen pankin rahamuseon rahanarvolaskurilla voi laskea kyseisten summien arvon euroissa vuonna 2020. Hille Sipilän sadantuhannen markan velka olisi nykypäivänä 30920€.³⁶⁵ Hugo Godenhjelman kokoaman matrikkelin mukaan Kälviän kirkkoherran rahapalkka oli kyseisinä aikoina vuodessa 54000 mk, eli nykyrahassa 16680 €.³⁶⁶ Sipilän perheellä oli siis vuonna 1928 velkaa lähes

³⁵⁹ Airi Sipilän haastattelu; KK Coll.327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 12.12.1925.

³⁶⁰ Terhi Turka 1995, 4.

³⁶¹ Sipilä 1978, 58.

³⁶² KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 11.2.1927.

³⁶³ Sipilä 1978, 105.

³⁶⁴ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 29.2.1928.

³⁶⁵ Suomen pankin rahamuseon internetsivut 2020.

³⁶⁶ Godenhjelm 1935, 61.

kahden Hille Sipilän vuosipalkan verran. Tästä huolimatta Hille Sipilä oli jälleen valmis auttamaan sukulaistaan, kunhan tämä hankkisi muitakin takaajia lainalleen.

Anni Sipilän tehtävä oli saada vähät rahat riittämään sekä pappilassa asuvalle perheelle sekä opiskelevien lastensa kuluihin. 4.12.1928 hän kirjoitti Jorma Sipilälle:

Joo, joo, kyllä olen haalinut Sulle kokoon 500 mk. Riittäneekö se? Isällä on niin piukalla ahväärinöörit, että aivan on mies ollut alaspainunut. Meni tänä aamuna friskaamaan mieltään jänis mettälle. Mun on hyvä nyt suolaset selvittää, kun ei isä sensuroi tätä. --- Kyllä me saamme joulun ilman suuria rahamenoja. On ollut niin painostavaa, kun isä on ollut niin ylen masentunut. Olemme jättäneet iltapäiväkahvin pois joulukuun alusta. Se ei minulle kyllä ole kieltämys, sillä en ole sitä usein juonut, vaan isälle se lie joskus vaivaksi. --- Timo seisoo yhä tallissa. Minun yksityinen mielipiteeni on, että isän on raskasta myydä se ja siksi hän ei todella tee mitään saadakseen sen myydyksi, vaikka hän sanoo, ettei kannata pitää kolmea hevosta. --- Minä en enää uskalla hiivahtaa tästä asiasta. Isä saa kyllä tehdä tahtonsa kuten on ennenkin tehnyt. Mieskin on lapsen kaltainen, kun on kyseessä hevosmiehellä rakkaan hevosen myynti. Ei siinä järki sano. Niin ota nyt varteen äidin varotukset säästäväisyydestä. Nyt on tosi kireä aika. Koetetaan tyytyväisin mielin elää olojen mukaan. Silloin on tuntokin keveämpi. Oisi raskasta lisätä isälle kuormaa kuorman päälle. Koetetaan yhdessä tyytyväisellä mielellä ja hyvällä tahdolla kohentaa isän painunutta mieltä. --- Elä hiisku isän masentuneesta mielestä mitään, kun kirjat. Kyllä asiat selviää. Meillä on vaan niin isot velkain korot, että ne vetää ja sitte vetää tämä talouden pito ja viljelys, joka ei kannata, vaikka sitä kuinka reistaisi. Mutta koetetaan ahertaa ja säästää ja olla vaatimattomia. On silloin ainakin mieli itsellään hyvä, että on voitavansa parhaansa mukaan tehnyt.³⁶⁷

Sipilän perheen taloustilanne oli kirjeestä päätellen syksyllä 1928 erittäin huono. Velkojen korot olivat suuret, ja maatilan pito kannattamatonta. Hille Sipilä, joka poikansa mukaan oli intohimoinen hevosmies,³⁶⁸ ei halunnut myydä kolmatta, talolle tarpeetonta hevostaan, vaikka perheen rahat olivat todella vähissä. Anni Sipilälle oli kuitenkin kaikkein tärkeintä antaa miehensä tehdä oman tahtonsa mukaan. Hänen tehtävänsä oli hyvän, nöyrän vaimon tapaan palvella miestään, ja säästää entistä enemmän muun muassa luopumalla perheen iltapäiväkahveista. Uhrautumalla itse hän asetti miehelleen esimerkin, jonka toivoi tuottavan halutun lopputuloksen. Tutkija Vesa Vareksen mukaan tällainen hienovarainen ylemmyyden osoittaminen näennäisellä alistumisella oli suomalais-kansalliseen sivistyneistöön kuuluville naisille hyvin tyypillistä käytöstä. Mies tuli muuttaa moraalisemmaksi esimerkin avulla, ei komentamalla.³⁶⁹ Pojalleen Anni Sipilä kuitenkin tahtoi kertoa tilanteesta rehellisesti, vaikka Hille Sipilä ei kaikesta päätellen halunnut antaa edes aikuisten lastensa tietää koko totuutta.

Keväällä 1929 tilanne ei ollut helpottunut. Anni Sipilä kirjoitti pojalleen olleensa ”kuin sairas siitä tuskasta”, joita yritys saada rahat riittämään perheen

³⁶⁷ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 4.12.1928.

³⁶⁸ Sipilä 1978, 72.

³⁶⁹ Vares 2005, 134, 271.

välttämättömiin menoihin, kuten ruokaan ja vaatteisiin hänelle aiheutti.³⁷⁰ Anni Sipilä pyrki säästämään parhaansa mukaan, korostaen useammassa kirjeessään käyttävänsä rahaa ainoastaan välttämättömiin tarpeisiin. Ruoan suhteen Sipilät olivat pitkälti omavaraisia. Perheen lasten ja Anni Sipilän itsensä vaatteet valmistettiin useimmiten kotikutoisesta kankaasta tai korjaamalla sukulaisilta saatuja vanhoja vaatteita. Aina vaatteita ei ollut mahdollista hankkia, vaikka se olisi ollut välttämätöntä; keväällä 1929 Airi-tytär kantoi aina ulkona liikkueensa esimerkiksi koulukirjojaan vatsansa päällä peittääkseen päällystakkinsa surkean kunnon.³⁷¹ Uusia vaatekappaleita hankittiin harvoin, välillä rahalla ostamisen sijaan muun muassa vaihtokaupalla villaa tai kaninnahkoja vastaan.³⁷²

Kaikista eniten Anni Sipilä säästi kuitenkin omista menoistaan, jopa terveytensä kustannuksella. Heinäkuussa 1928 hän kirjoitti sisarelleen Ellille olevansa jatkuvasti väsynyt ja huonovointinen, ja aikoneensa mennä Oulun diakonissalaitokselle hoitoon tämän vaivan vuoksi. Koska sairaalahoito olisi tullut kalliiksi, Anni Sipilä yritti levätä kotona, vaikka työhön kykenemättömyys saikin hänet tuntemaan itsensä tarpeettomaksi.³⁷³ Muutamaa viikkoa myöhemmin Anni Sipilä kirjoitti vanhemmilleen kiittäen ”sangen terveellisestä sapiskasta” ja tehneensä ”täyden parannuksen siinä raadannassa ja riehunnassa”.³⁷⁴ Anni Sipilän vastaanottamia kirjeitä ei valitettavasti ole säilynyt, mutta oletettavaa on, ettei aiotusta lepäämisestä ollut tullut mitään, ja huolestuneet vanhemmat olivat vaatineet häntä hillitsemään työtahtiaan.

Huoli oli aiheellinen. Talven 1928–1929 aikana Anni Sipilän vointi ei parantunut. Hän kirjoitti pojalleen nukkuvansa huonosti, ja eräässä kirjeessään valitti kirjeen ”suttuisuuden” johtuvan heikosta voinnista, jonka vuoksi hän ei enää jaksanut pitää kynää kunnolla kädessään. Työn tekemisestä Anni Sipilä ei kuitenkaan halunnut luopua, sillä hänen mukaansa työ auttoi häntä jaksamaan paremmin.³⁷⁵ Anni Sipilä joutui loppukevästä 1929 Helsinkiin Diakonissalaitoksen sairaalaan, jossa häntä hoidettiin pahan anemian ja alipainon vuoksi. Anni Sipilän suhtautumisesta sairastumiseensa kertoo paljon se, että hän

---

³⁷⁰ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 27.4.1929.

³⁷¹ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 24.2.1929; Anni Sipilän kiertokirje 19.4.1935; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 27.9.1928.

³⁷² KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 28.12.1930; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 26.12.1935.

³⁷³ ASk Anni Sipilä Elli Sipilälle 29.7.1928.

³⁷⁴ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 13.8.1928.

³⁷⁵ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 21.2.1929, 27.4.1929.

allekirjoitti sairaalasta kotiin lähettämänsä kirjeen sanalla ”Laiskuri”.³⁷⁶ Päästyään jälleen kotiin Anni Sipilä raportoi läheisilleen voinnistaan seikkaperäisesti, ja mainitsi useassa kirjeessään pitävänsä kiinni lupauksestaan levätä, vaikka pitikin sitä laiskuutena ja poti siksi huonoa omatuntoa.³⁷⁷ Sairaala-aikansa kustannuksista hän oli myös pahoillaan, kirjoittaen veljelleen heinäkuussa 1929, ettei voisi matkustaa maalle lepäämään, ”kun olen niin vimmatusti rahaa itteni kohdalle tärvännyt”.³⁷⁸ Anni Sipilä oli kasvanut ajattelemaan joutilaisuuden olevan väärin, ja koki sairauden tuoman pakollisen levon olevan laiskottelua. Hän kantoi syyllisyyttä myös terveytensä kannalta välttämättömän sairaalajakson kustannuksista, jotka rasittivat perheen muutenkin kireää taloutta.

Samassa heinäkuun 1928 kirjeessä sisarelleen Anni Sipilä kirjoitti peruuttaneensa säästösyistä myös syksylle suunnitellun hammaslääkärin.³⁷⁹ Tammikuussa 1929 hän kirjoitti Eva Sireliukselle:

Niin, ne minun uudet hampaani ovat vielä tuuman takana. Ihmisen tulee asettaa suu säkkiä myöten ja minä tiedän, että ne vaatisivat isältä velanteon ja sitä ei minun omatuntoni salli. Eiväthän ne ole välttämättömät. On hyvä olla, kun tekee omantunnon mukaan.³⁸⁰

Hampaiden ajoissa hoitamatta jättäminen johti lopulta siihen, että Anni Sipilä loppukesästä 1929 joutui kovan hammassäryn vuoksi poistattamaan kaikki etuhampaansa, ja oli hampaaton ainakin vielä tammikuussa 1930.³⁸¹

Anni Sipilän omatunto vaati häntä ennemmin luopumaan itselleen välttämättömästä terveydenhoidosta kuin rasittamaan miestänsä ja perheen taloutta velan ottamisella. Hänen, kuten muidenkin tuon ajan naisten velvollisuus oli uhrata itsensä suuremman päämäärän, eli käytännössä useimmiten aviomiehen ja lasten vuoksi. Heidän kutsumuksensa naisena oli asettaa perheen etu aina omansa edelle, ja tämä nöyrä uhrautuminen antoi heidän olemassaololleen oikeutuksen.³⁸²

Hille Sipilän yllättävän kuoleman jälkeen keväällä 1932 kävi ilmi, että perheen rahatilanne oli vielä huomattavasti luultua huonompi. Jorma Sipilän tehtävänä oli selvittää kuolinpesän tilaa, ja tällöin hänelle selvisi velkaa olleen

³⁷⁶ Airi Sipilän haastattelu; ASk Anni Sipilän tarkemmin päiväämätön kirje Jorma Sipilälle kesältä 1929.

³⁷⁷ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 5.7.1929; Anni Sipilä Martti Siiralalle 13.7.1929; KK Coll.

³⁷⁸ Anni Sipilä Eva Sireliukselle 28.7.1929, Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 10.8.1929.

³⁷⁹ ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 13.7.1929.

³⁸⁰ ASk Anni Sipilä Elli Sipilälle 29.7.1928.

³⁸¹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 5.1.1929.

³⁸² KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 10.8.1929, 26.10.1929, 11.12.1929; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 8.1.1930.

³⁸³ Antikainen 2003, 39–40, 42; Vares 2005, 18–19.

niin paljon, ettei Hille Sipilän henkivakuutus riittäisi kattamaan niistä edes puolia. Osa veloista johtui siitä, että Hille Sipilä oli taannut veljensä Eino Sipilän lainoja, joita tämä ei ollut pystynyt maksamaan.³⁸³ Anni Sipilä kirjoitti kesäkuussa 1932 sukulaisilleen, ettei Hille ollut kertonut hänelle totuutta velkojen suuruudesta. Hän oletti tämän johtuneen siitä, että Hille Sipilä oli halunnut varjella häntä mielipahalta, eikä Anni Sipilä omien sanojensa mukaan edes olisi ymmärtänyt tällaisia asioita. Leskeksi jäämisensä jälkeen Anni Sipilä kertoi Jorma Sipilän hoitavan raha-asioita, ja hänen itsensä pitävän tarkkaa tiliä talouden menoista.³⁸⁴ Perheen työnjako säilyi siis samana kuin ennenkin miehen kuolemaa: vanhimpana poikana Jorma Sipilä joutui vastuuseen tuloista, kun taas Anni Sipilä siitä, mihin rahat kulutettiin.

Hille Sipilän perunkirjoitus järjestettiin Kälviän pappilassa 13.6.1932. Perukirjasta käy ilmi kuolinpesällä olleen varallisuutta, käytännössä irtaimistoa ja karjaa, noin 90 000:n markan eli nykyrahassa 33 200 euron edestä. Velkoja sekä muita kuluja kuolinpesällä oli niin paljon, että kuolinpesälle jäi maksettavaa yli 130 000 markkaa, eli noin 49 000 euroa.³⁸⁵ Jorma Sipilä ja Kälviän nimismies Martti Turkka, Sipilöiden Terhi-tyttären kihlattu, neuvoivat Anni Sipilää tekemään kuolinpesälle vararikkoanomuksen. Anni Sipilä kieltäytyi ehdottomasti, sillä hänen mukaansa se olisi häpäissyt hänen miehensä muiston.³⁸⁶ Anni Sipilälle oli tärkeintä miehensä kunnian vaaliminen myös tämän kuoleman jälkeen, huolimatta siitä, että katastrofaalinen tilanne oli tulosta Hille Sipilän huonoista ratkaisuksista.

Kuolinpesän velat jäivät Anni Sipilän ja hänen lastensa maksettaviksi. Hille Sipilän velkakirjat siirrettiin virallisesti Anni Sipilän nimiin.³⁸⁷ Syksyllä 1932 pidetty huutokauppa, jossa myytiin pappilan karja ja maatalousvälineet, tuotti pahan pula-ajan vuoksi vain vähän. Osa veloista maksettiin Hille Sipilän henkivakuutusrahoilla, mutta suurimman osan maksoivat vuosien kuluessa Anni ja Jorma Sipilä.³⁸⁸ Velkaa oli kolme vuotta myöhemmin jäljellä vielä 45000 markkaa, noin 17000 euroa.³⁸⁹ Anni Sipilä ei leskeydyttyään jäänyt täysin vaille tuloja, sillä hän oli oikeutettu edesmenneen miehensä palkkaan armovuosien ajan

---

³⁸³ Sipilä 1978, 104.

³⁸⁴ ASk Anni Sipilä Eemeli Sipilälle 12.6.1932; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 2.6.1932.

³⁸⁵ Hille Sipilän perukirja 13.6.1932; Suomen pankin rahamuseon internetsivut 2020.

³⁸⁶ Sipilä 1978, 105.

³⁸⁷ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 29.7.1932.

³⁸⁸ Sipilä 1978, 105.

³⁸⁹ ASk Anni Sipilän päiväämätön kiertokirje helmikuulta 1935.

eli vappuun 1936 saakka. Tästä summasta Anni Sipilän tosin täytyi maksaa armovuoden saarnaajien palkat.³⁹⁰ Anni Sipilä harkitsi välillä myös ansiotyöhön menoa lisätuloja saadakseen, mutta ei koskaan toteuttanut suunnitelmaansa.³⁹¹ Vuonna 1933 hän kuvasi Eva Sireliukselle perheen rahatilannetta humoristiseen tapaansa:

Tulee tässä Eino Sipilän tarina, että aina saa olla kylmä rinki pympän ympärillä noitten raha-asiain takia. Ja sitte kuitenkin ukko Vessekranin tunnustus, että on se aina haju housuissa pysynyt.³⁹²

Rahat olivat todella tiukalla, mutta velkoja oli siitä huolimatta saatu maksettua, ja konkurssi vältetty.

Leskeksi jäämisensä jälkeen Anni Sipilän kirjeistä välittyy kuva äärimmäisestä väsymyksestä, kenties masennuksesta. Muun muassa tammikuussa 1933 hän kirjoitti Eva Sireliukselle ettei hänellä enää ollut elämänhalua,³⁹³ ja huhtikuussa 1934 pojalleen Jormalle olevansa ”niin turta niin tylsä” ja elämän kulun olevan hänelle täysin yhdentekevää.³⁹⁴ Langolleen Eemeli Sipilälle hän kirjoitti:

Jumala näki näin parhaaksi. Tahtoo vain tuo yksinäisyyden tunne painaa ja kaipaus voittaa mielen. Pelkään oikein tekeväni väärin lapsikultasiani kohtaan antaessani vallan tunteilleni. Minunhan tulee muistaa heitä, elää heille, antaa heille mitä mulla on annettavaa. Sehän on mun elämäni tehtävä.³⁹⁵

Äitiänsä vielä tarvitsevat lapset olivat Anni Sipilälle ainoa syy jaksaa eteenpäin. Yllättävä leskeytyminen vain 49-vuotiaana, äärimmäisen vaikea taloustilanne sekä epävarmuus tulevaisuudesta johtivat Anni Sipilän aivan ymmärrettävästi lamaantuneeseen ja masentuneeseen mielentilaan. Hänellä oli kuitenkin vielä kutsumuksensa ja velvollisuutensa äitinä, ja sen vuoksi hänen täytyi jaksaa jatkaa elämäänsä.

Talous- ja terveyshuolet varjostivat Anni Sipilän ja hänen perheensä elämää. Hän oli vastuussa kotitalouden johtamisesta, ja aivan erityisesti sen kulurakenteesta. Hille Sipilä teki eläessään ratkaisuja, joiden vuoksi perheen taloustilanne oli käytännössä jatkuvasti heikko, ja tilanne huononi entisestään hänen kuolemansa jälkeen. Anni Sipilälle oli kuitenkin tärkeintä pitää yllä miehensä kunniaa. Hänet oli kasvatettu ihanteen mukaan, jossa naisen oli aina uhrauduttava toisten edestä, niinpä hän rahojen ollessa jatkuvasti vähissä pyrki

---

³⁹⁰ Sipilä 1978, 105; Åvist 2009, 10.

³⁹¹ ASk Anni Sipilän päiväamäätön kiertokirje helmikuulta 1935; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 13.7.1933.

³⁹² KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 13.7.1933.

³⁹³ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 5.1.1933.

³⁹⁴ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 15.4.1934.

³⁹⁵ ASk Anni Sipilä Eemeli Sipilälle 12.6.1932.

tinkimään eniten omista tarpeistaan, jopa terveytensä uhalla. Toimiessaan näin hän koki toteuttavansa kutsumustaan vaimona ja äitinä.

3. Toimijana seurakunnassa

3.1 Pappilan emäntä

Papin rouva Anni Sipilän tehtäviin kuului pappilan, seurakunnan edustustilan, emännöinti monine erilaisine tehtävineen. Olennainen osa työstä oli pappilan vieraiden kestitsemistä, ja vieraita pappilassa kävi Jorma Sipilän mukaan paljon.³⁹⁶ Heinäkuun lopussa vuonna 1928 Anni Sipilä kirjoitti sisarelleen Ellille, että pappilassa oli ollut vieraita koko kesän ajan aivan jatkuvasti, eikä pappilan perhe ollut ollut kotona keskenään lähes ollenkaan.³⁹⁷ Saman vuoden lokakuussa Anni Sipilä kertoi kahvittaneensa kirjeen kirjoituspäivänä 11 ohikulkumatkalla pappilaan piipahtanutta kaukaisempaa tuttavaa.³⁹⁸ Myös heinäkuussa 1930 pappilassa oli vilkasta:

Tänään näin agronoomi Suoma Kyykosken kirkossa. Hän on meijeriharjottelijain tarkastuksella. Lupasi tulla illalla meille. Lähetti terveisiä siskoille. On hauska vierailu siis tiedossa. Onpa meillä vieraita ollutkin. Edit Roine ajoi autolla miehineen ja poikineen ohi tiistaina ja oli yötä. Pyysi sanomaan isälle terveisiä. Samoin Tilda Lauha, jonka tapasin Lapualla. Kirkkoherra Metsovaara perheineen Kalajoelta kävi tiistaina autollaan ensi vierailulla. Pastori Korpijaakko perheineen kulki ohi ja olivat yötä. Ylioppilaskodin isäntä oli pari päivää ylioppilas Rinteen kanssa, jolla on oma auto. Pastori Sinnemäki oli heidän mukanaan. Pentti kehasikin, että alti on meillä vieraita ja autoilla ne ajaa.³⁹⁹

Vieraiden määrällä ei ollut ylärajaa, vaan suurten joukkojen majoittamisessa otettiin käyttöön kaikki mahdolliset tilat. Kun Nilsissä vuonna 1920 järjestettiin herättäjäjuhlat, Anni Sipilä siivosi ja varusti muiden tilojen lisäksi pappilan aitan, navetan yliset sekä riihen vieraita varten. Suurelle joukolle herättäjäjuhluvieraita tarjottiin tietenkin myös ruokaa.⁴⁰⁰ Tutkija Maarit Knuuttilan mukaan monet pappilat toimivat paikkakuntiansa ”epävirallisina majataloina”, joiden taso saattoi usein olla korkeammalla kuin esimerkiksi paikallisten kestikievereiden. Vieraanvaraisuus oli erottamaton osa pappilakulttuuria, joten kävijöiden mahdollisimman hyvä palveleminen kuului asiaan. Käytännössä vieraanvaraisuus oli pappilan naisväen vastuulla.⁴⁰¹ Myös Karttulan Syväniemen pappilassa 1930-luvulla lapsuutensa asunut Juhani Simojoki kuvasi kotiaan ”pitäjän edustushuoneistoksi” ja ”ensimmäisen luokan hotelliksi”, jossa pidettiin itsestään

---

³⁹⁶ Sipilä 1978, 58.

³⁹⁷ ASk Anni Sipilä Elli Sipilälle 29.7.1928.

³⁹⁸ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 21.10.1928.

³⁹⁹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 27.7.1930.

⁴⁰⁰ Sipilä 1978, 55.

⁴⁰¹ Knuuttila 2006, 41, 51.

selvänä, ettei vierailun mahdollista sopivuutta kysely etukäteen. Kaikki tulijat otettiin vastaan, ja vieraille tarjottiin syötävää ja tarvittaessa myös majapaikka.⁴⁰² Pappilat eivät olleet ensisijaisesti papin perheiden koteja, vaan Maarit Knuuttilan sanoin puolijulkisia tiloja, joihin kuka tahansa saattoi tulla ja mennä mielensä mukaan.⁴⁰³

Seurakunnat käyttivät pappiloitaan moniin erilaisiin tarkoituksiin. Nilsissä seurakuntalaiset kokoontuivat sunnuntaisin Jorma Sipilän sanojen mukaan ”runsain joukoin” pappilaan kirkkokahveille ennen sunnuntai-illan seuroihin lähtöään.⁴⁰⁴ Maalaisseurakunnissa ei kirkon ja pappilan lisäksi muita edustustiloja välttämättä edes ollut, joten seurakuntien vastaanottojen ja muiden tilaisuuksien järjestäminen pappilassa kuului asiaan.⁴⁰⁵

Pappilan asukkaat järjestivät vastaanottoja seurakuntalaisilleen myös itse. Kälviällä Anni Sipilällä piti juhlavastaanoton sekä vappuna sekä omana nimipäivänään joulukuussa. Vappujuhlien valmistelut alkoivat jo huhtikuussa hyvissä ajoin. Huhtikuun loppupuolella 1928 Anni Sipilä kertoi saaneensa valmiiksi jo neljät pikkuleivät sekä siman vappua varten, samoin kuin vuotta myöhemmin samaan aikaan. Vieraita Kälviän pappilan vappukutsuilla kävi hänen mukaansa tosin vain vähän, eli noin 50. Vappujuhlaperinnettä Anni Sipilä piti yllä koko Kälviällä asumisensa ajan, myös miehensä kuoleman jälkeen.⁴⁰⁶ Tapa kutsua seurakuntalaiset juhlimaan juuri vappua sekä pappilan perheen nimi- tai syntymäpäiviä oli suomalaisissa maalaispappiloissa Maarit Knuuttilan ja Tiina Koskimiehen mukaan yleinen.⁴⁰⁷

Pappilan tiloissa järjestettiin sekä Nilsissä että Kälviällä muitakin paikkakunnan suurempia tilaisuuksia, kuten erilaisia käytännöllisiä kursseja sekä muun muassa suojeluskunnan leirejä, jolloin pappilassa saattoi olla täysihoidossa yli kymmenen vierasta kerrallaan.⁴⁰⁸ Erilaiset juhlat, kokoukset, vastaanotot ja muut tilaisuudet kuuluivat suomalaiseen pappilakulttuuriin. Niiden käytännön

---

⁴⁰² Simojoki 2014, 69.

⁴⁰³ Knuuttila 2006, 40.

⁴⁰⁴ Sipilä 1978, 58.

⁴⁰⁵ Knuuttila 2006, 40.

⁴⁰⁶ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 25.4.1928, 27.4.1929, Anni Sipilän kiertokirje 19.4.1935; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 28.4.1929, 11.12.1929.

⁴⁰⁷ Knuuttila & Koskimies 2007, 141.

⁴⁰⁸ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 21.10.1928, 24.2.1929; Anni Sipilä Martti Siiralalle 6.11.1932; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 20.6.1928, 13.7.1928.

järjestelyistä vastasivat pappiloiden emännät ja heidän apulaisensa, samalla kun he pyörittivät pappilan perusarkea.⁴⁰⁹

Helmikuussa 1921 Anni Sipilä kirjoitti veljelleen Martti Siiralalle:

Juuri viikon on kirje lojunut loppua odotellen, sillä kesken pyhä-iltapäivän hiljaisuuden tulikin lääninkarjako kurssija pitämään meille ja kun olin Katrin kanssa kahden kotona, sain ruveta hänelle ruokaa valmistamaan. Siihen jäi kirjoitus. Meillä on ollut nyt 20 karjakkoa navetassa. Kurssit kestävät 10 pv. Kyllä on naisten vilinä pihalla. Perikamarissa makaa eräs ystävä sairaana. Tohtori toimitti raappauksen eilen ja sisar hoitaa häntä. --- Noin 20 henkeä on ollut ruualla useana päivänä. On vieraitakin sattunut paljon näinä aikoina. Toisinaan oikein huikasee. Lauantaipäivät ovat vallan markkinat, kun ukot on Hillen kimpussa lanketteineen. Iso on keittopata ja iso kahvipannu meillä. En koskaan uneksint tällaiseen virkaan osuvani. Hyvä on, kun on mitä pataan panna ja ei ole tähän saakka tikuilla tarvinnut jatkaa.⁴¹⁰

Vaikuttaa siltä, ettei Anni Sipilällä ollut ollut tietoa lääninkarjakon saapumisesta juuri kyseisenä päivänä. Vieraita tuli ja meni, ja heitä palveltiin, vaikka pappilassa olisikin ollut samaan aikaan kahdenkymmenen hengen karjakkokurssit, joiden ruokailujärjestelyistä oli vastuussa pappilan emäntä Anni Sipilä. Hän majoitti pappilaan ”matkustavaisia” myös päivää ennen kuopuksensa syntymää.⁴¹¹ Papin rouvan oli oltava valmiina ottamaan vieraat vastaan oikeastaan milloin tahansa.

Maarit Knuuttila pohti *Pappilan hätävara* –kirjassaan papin rouvien suhtautumista arkeensa, jonka hänen tulkintansa mukaan on täytynyt tuntua ainakin välillä rasittavalta kaikkine velvollisuuksineen. Toisaalta papin kanssa naimisiin menossa olevilla naisilla oli Knuuttilan mukaan jo etukäteen saattanut olla selvillä, mitä tuleva rooli papin rouvana vaatisi.⁴¹² Anni Sipilä ei joidenkin kirjeidensä⁴¹³ perusteella ollut täysin osannut aavistaa, saati varustautua siihen, miten paljon ja mitä kaikkea työ pappilan emäntänä sisältäisi. Hän ei kuitenkaan varsinaisesti valittanut osaansa.

Tammikuussa 1930 Anni Sipilä kertoi vanhemmilleen, mitä hänen töihinsä kuului esimerkiksi silloin, kun Kälviän seurakunta järjesti pappilassa useamman päivän kestävät pyhäkoulukurssit:

Olin tänään hierojan kynsissä ja tosi tarpeen se oli ja hyvää teki, sillä kyllä on ollut tiukat päivät näin vuoden aluksi. Meillä oli pyhäkoulukurssit 2-7 päivinä. Niitten valmistusten ja johdon huoli oli minulla. Aivan ihmettelen, että olin näin virkeä kaiken lopuksi. Ensin keräyslistoilla hankittiin varoja ja hyvin niitä saatiin. Rippikoulutuvassa pidettiin kurssit ja tuvassa syötiin. Meillä keitettiin sekä tuvassa. Oli yli 30 osanottajaa ja kuuntelijoita lisäksi. Kerran päivässä annettiin kahvit ja sitte päivällinen. Joka päivä olin yliemäntänä ja huolehdin, että aineita oli mistä laittaa ruokaa ja että kaikki tuli aikanaan ja että jokainen sai osansa. Toisinaan tuppasi aivan tikahtumaan, kun yksi nyki hihasta, toinen hameesta,

⁴⁰⁹ Knuuttila 2006, 51..

⁴¹⁰ ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 13.2.1921.

⁴¹¹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 8.3.1925, Anni Sipilä Toivo Sireliukselle 11.2.1927.

⁴¹² Knuuttila 2006, 43.

⁴¹³ ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 13.2.1921.

telefooniin käskettiin j.n.e. Ensimmäisenä päivänä laitoin ruuan ja olin emäntänä. Meni se kaikki ilman suurta häpiötä, vaan viimeisenä päivänä maitohinkkiin satanut puoliksi vettä, saavi kun oli ulkona ja kansi hiukan raollaan. Sille me emännät makeasti nauroimme vain. Meidän ruoka-astiat oli kaikki pyykissä ja puodista lainattiin suurin osa. Eilen illalla jo kaikki korjattiin ja puhdistettiin. Oli siinä pesemistä ja kuuraamista, vaan olihan meitä tekijöitäkin. Ilomielin jokainen lupasi apuaan, jota vain pyysin. Hyvä on puuhata sellaisten kanssa. Muuten kurssit onnistuivat aikamoisen hyvin. Ihmiset olivat hyvin kiitollisia hyvästellessään erotessa. Minä olin kolmena iltana seuroissa mukana. Kursseilla en tietysti ehtinyt kuulemaan ollenkaan. Terhi oli kurssilla. --- Meillä ei ole puhtaana tämän kurssirytkän päälle ainoatakaan lakanaa. Ensi viikolla saan pesijän, mutta missä saanen ison pesun kuivaksi, se on eri asia.⁴¹⁴

Työtä useamman kymmenen kurssilaisen täysihoidossa riitti, vaikka Anni Sipilä saikin pappilaan useamman ihmisen avuksi. Pitkien ja rankkojen kurssipäivien jälkeen pappilan emännän huoleksi jäi vielä huomattava pyykki vuoden kylmimpään aikaan, jolloin sitä ei voinut kuivattaa ulkona.

Pappilat olivat seurakuntien juhlatiloja sekä epävirallisia majataloja, joten niiden edustavuudesta sekä sisällä että puutarhoissa oli tärkeää huolehtia. Pappiloiden salien ja puutarhojen viihtyvyyden parantaminen erilaisilla viherkasveilla ja kukilla oli papin rouvien vastuulla. Anni Sipilä kirjoitti sukulaisilleen usein puutarhasuunnitelmistaan sekä puutarhakukkiensa ja huonekasviensa hoitamisesta.⁴¹⁵

Eilen tilasimme pari ruusua ja valkeata sireeniä sekä monivuotista kukkaa lisää puutarhaan. Entiset nostavat jo päätään mustasta mullasta. Niin se vain elämä herää luonnossa ja kutsuu työhön. Salissa on nyt harvinaisen paljon kukkia. Isän syntymäpäiväkukista osa vielä kukkii ja ½ tus pelargoniaa ja kaktusta helottaa koreana. Yhdessä kaktuksessa on yli 100 kukkaa. Iso aika menee mulla joka päivä kukkien parissa.⁴¹⁶

Suuren koristepuutarhan sekä salin viherkasvien hoito vei Anni Sipilän aikaa, mutta hän nautti kukoistavista kukistaan. Niiden hoitaminen on ilmeisesti ollut Anni Sipilälle myös mieleinen harrastus, sillä hän kirjoitti jo nuorena morsiamena sulhaselleen haluavansa aivan ehdottomasti tulevaan yhteiseen kotiin rakastamiaan kukkia, joita halusi oppia hoitamaan yhä paremmin.⁴¹⁷

Puutarhojen ja huonekasvien pitäminen kunnossa oli edustustyön kannalta tärkeää, sillä pappiloiden puutarhat toimivat vuodenajasta riippuen juhlatiloina siinä missä salitkin. Varsinkin tärkeimpien juhlien, kuten esimerkiksi piispantarkastusten edellä papin rouvilla oli suuri työ saattaa edustuspuutarhansa moitteettoman siisteiksi. Salien viherkasvit taas kuuluivat olennaisena osana pappiloiden säädynmukaiseen sisustukseen, nostaen tilan viihtyvyyttä sekä

⁴¹⁴ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 8.1.1930.

⁴¹⁵ Esim. ASk Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927; Anni Sipilä Jorma Sipilälle 24.11.1928; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 6.4.1925, 10.8.1929; Anni Sipilä Eva Sireliukselle 12.6.1934.

⁴¹⁶ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 3.5.1931.

⁴¹⁷ KK Coll. 327 Anni Siirala Hille Sipilälle 6.4.1907.

ulkonäöllään että tuoksullaan. Kauniit kukkapenkit ja kukoistavat viherkasvit olivat tärkeitä myös siksi, että pappila ja siinä asuva papin perhe toimivat myös esimerkkeinä muille. Niinpä papin perheessä tai pappilan ulkoisissa puitteissa ei saanut olla moittimisen varaa.⁴¹⁸ Myös Anni Sipilä tunsu tämän vastuunsa, ja kirjoitti muun muassa elokuussa 1925 kitkeneensä kukkapenkkejään ahkerasti, ettei hänen tarvitsisi hävetä esitellessään Nilsin kappalaisenpappilan puutarhaa pian saapuville tärkeille vieraille.⁴¹⁹ Rikkaruohot pappilan kukkien seassa olisivat antaneet tarkkailijoille kuvan papin rouvasta, joka ei ollut tehtäviensä tasalla.

Keväällä 1935 Anni Sipilä kirjoitti sukulaisilleen, kuinka ”soma” oli ajatella edessä olevan viimeisen kesän pappilan emäntänä. Hän kielsi kuitenkin olevansa haikea, vaikka olikin jättämässä taakseen 28 vuotta kestäneen elämänuran, sillä ”aika on ihekullakin ihmiselämän vaiheella”.⁴²⁰ Kesäkuussa 1935 hän kirjoitti jälleen samasta aiheesta:

Minä panin 8 uutta monivuotista kukkaa puutarhaan että on nyt täysi rivi ylhäältä alas mun muistoani monivuotisia kukkia Kälviän pappilassa. Ja seitsemän valkeata sireenipensasta jää myöskin. Enpä ole siis toimetonna nauttinut 10 v. puutarhani antimia. Marjapensaitakin on toistakymmentä uutta hyvää hedelmää kantavaa. On tuo niin soma aatella, että viimeistä kesää tässäkin ollaan, vaan onpahan sitä jo monta kertaa saanut jättää rakkaan puutarhansa toisille. Jos tuonne Jorman ja Annin asunnon yläkertaan muutto tulee, niin siellä on puutarhamaata myöskin. Se näkee ken kevääseen elää.⁴²¹

Näkyvin osa Anni Sipilän pitkästä työurasta olivat hänen huolella hoitamansa puutarhat, jotka hän jätti muistoksi seuraaville pappilan emännille. Hän oli kuitenkin joutunut elämänsä aikana muuttamaan niin monta kertaa miehensä työn takia, ettei ajatus tästä kaikista pitkäaikaisimmasta kodista luopumisesta ollut aivan musertava. Lisäksi hän elätteli toivoa siitä, että saisi tulevassakin kodissaan jatkaa rakasta puutarhanhoitoharrastustaan.

Pappilan emäntänä Anni Sipilä joutui tottumaan siihen, ettei hänen kotinsa ollut varsinaisesti hänen. Papin rouva Anni Sipilän oli osoitettava vieraanvaraisuutta kestittämällä ja majoittamalla vieraita kodissaan ympäri vuoden lähes milloin tahansa. Vieraita saattoi olla kerralla kymmeniä, ja emännöinnin ohella Anni Sipilän oli hoidettava myös muista pappilan arkeen kuuluvista töistä. Näitä asioita hän ei kuitenkaan koskaan kyseenalaistanut, vaikka ei ennen naimisiinmenoaan ollutkaan osannut aavistaa työmäärän valtavuutta. Rakkaimpana edustustehtävänään hän piti pappilan viherkasvien ja

⁴¹⁸ Knuuttila 2006, 43; Knuuttila & Koskimies 2007, 36, 100, 141, 144, 156; Knapas 2009b, 79.

⁴¹⁹ Kk Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 16.8.1925.

⁴²⁰ ASk Anni Sipilän kiertokirje 19.4.1935.

⁴²¹ ASk Anni Sipilän kiertokirje 4.6.1935.

koristepuutarhan hoitoa. Se oli myös ainoa pappilan emännän tehtävistä, josta pappilaan jäi näkyvä jälki seuraavia asukkaita varten.

3.2 Seurakunnan työntekijä

Anni Sipilällä oli pappilan emännöinnin lisäksi myös muita seurakunnallisia tehtäviä, joista suuri osa liittyi seurakunnan diakoniatyöhön.

Anni Sipilän kirjeissä eniten esiin noussut työmuoto oli sekä Nilsissä että Kälviällä ompeluseurat sekä myyjäiset, joita järjestettiin pappilan lisäksi vuorotellen eri kyläläisten luona. Vaikka paikka vaihtelikin, päävastuun ompeluseuratoiminnasta kantoi papin rouva Anni Sipilä.⁴²² Ompeluseuratoiminta kuului perinteisesti papin rouvien velvollisuuksiin, vaikka toiminta 1900-luvun alkupuolelta lähtien siirtyikin myös muiden paikkakunnan rouvien vastuulle.⁴²³ Ompeluseurat olivat osa seurakunnissa tehtävää vapaaehtoista sosiaalityötä, niillä joko kerättiin varoja tietyille hyväntekeväisyyskohteille tai seurakuntien diakoniatyöntekijän palkkaan. Tällaisella vapaaehtoistyöllä oli tärkeä merkitys seurakuntien diakoniatyön onnistumisessa. Diakoniatyö oli tullut osaksi seurakuntatyötä jo 1890-luvulla. Kuitenkin vasta vuonna 1918 voimaan tuli asetus, joka velvoitti kirkkoherrat edistämään seurakuntien diakoniatyötä ja huolehtimaan diakoniatyöntekijän palkkaamisesta.⁴²⁴

Kälviän seurakuntaan oli palkattu ensimmäinen diakonissa jo vuonna 1910, ja hänen palkkansa koostui lähes kokonaan seurakunnan diakonaattikassaan erilaisilla vapaaehtoistyön muodoilla kuten juuri ompeluseuroilla, myyjäisillä sekä kolehdeilla kerätyistä varoista. Vuonna 1926 Kälviän seurakunnalla ei taloussyistä ollut diakonissaa lainkaan.⁴²⁵ Anni Sipilä kutsuikin vuoden 1927 alussa, asuttuaan Kälviällä vajaan vuoden, seurakunnan diakonaattiompeluseuraa ”hiljaiseksi, kituvaksi pienokaiseksi”.⁴²⁶ Seurakuntaan saatiin kuitenkin palkattua diakonissa jo vuonna 1927.⁴²⁷ Myöhemmissä kirjeissään Anni Sipilä ei enää valittanut ompeluseuratoiminnan vaikeuksista kuin aivan satunnaisesti, vaan kertoi ennemminkin sekä ompeluseurojen että diakonaattimyyjäisten onnistuneista

---

⁴²² Esim. ASk Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927, Anni Sipilä Jorma Sipilälle 31.10.1927, 25.1.1929; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 2.12.1925, Anni Sipilä Eva Sireliukselle 19.2.1933.

⁴²³ Knuuttila 2006, 59.

⁴²⁴ Markkola 2002, 71, 158.

⁴²⁵ Kukkamo 1993, 433.

⁴²⁶ ASk Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927.

⁴²⁷ Kukkamo 1993, 433.

tuotoista.⁴²⁸ Anni Sipilä oli siis mitä ilmeisimmin onnistunut työssään innostamaan kyläläisiä mukaan ompeluseuroihin sekä muuhun vapaaehtoistyöhön vähäosaisempien hyväksi.

Anni Sipilä auttoi seurakuntansa vähäosaisia myös muilla tavoilla, kuten viemällä avustuksia ihmisten koteihin, lahjoittamalla köyhille perheille neulomiaan vaatekappaleita sekä lajittelemalla ja jakamalla seurakunnan jouluavustuspaketteja.⁴²⁹ Tässäkin Anni Sipilä liittyi pitkään ketjuun papinrouvia, joiden työhön kuului olennaisensa osana käydä avustuskäynneillä seurakuntiansa köyhien ja muiden apua tarvitsevien luona.⁴³⁰

Anni Sipilä toimi Kälviän seurakunnassa välillä myös pyhäkoulun opettajana.⁴³¹ Hän oli opettanut pyhäkoulussa jo ennen naimisiin menoaan, ja kutsui sitä kirjeissään sulhaselleen lempityökseen.⁴³² Nuori Anni Siirala oli saattanut ajautua pyhäkoulun opettajaksi NNKY-jäsenyytensä kautta, sillä se oli monille yhdistykseen kuuluville yhteinen harrastus. NNKY:n yhtenä perustarkoituksena oli kansan moraalin nostaminen muun muassa ohjaamalla heitä pyhäkoulujen avulla noudattamaan kristillisiä elämäntapoja jo lapsesta asti.⁴³³ Pyhäkoulu oli diakoniatyön ohella olennainen osa myös papin rouvien työtä vielä 1900-luvun alkupuolella, varsinkin koska he usein olivat pappien, kanttorin ja suntion lisäksi ainoita käytettävissä olevia seurakunnan työntekijöitä.⁴³⁴ Anni Sipilä oli koulutettu opettaja, jolle pyhäkoulutyö oli tuttua. Tämän työalan voi olettaa tuottaneen hänelle iloa myös hänen naimisissa ollessaan, kuten nuorenaakin.

Yksi Anni Sipilän tekemän seurakuntatyön muodoista oli hänelle itselleen ylitse muiden. Jorma Sipilän mukaan Anni Sipilä toimi seurakunnassa ”yksinlaulajana, kuorosolistina sekä kuoron johtajana auliisti pyydettyä ja pyytämättäkin.”⁴³⁵ On luonnollista, että aikanaan ammattilaulajan urasta haaveilleelle Anni Sipilälle mahdollisuudet käyttää laulun lahjaansa olivat tervetulleita ja mieluisia.

---

⁴²⁸ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 28.10.1927, 15.4.1934; Anni Sipilä Siiri Siiralalle 26.11.1929.

⁴²⁹ ASk Anni Sipilä Martti Siiralalle 10.11.1931; KK Coll. 327 Anni Sipilä Sirelius-Siiralaille 29.12.1926, Anni Sipilä Eva Sireliukselle 23.12.1934,

⁴³⁰ Knuuttila 2006, 40.

⁴³¹ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 13.11.1927; KK Coll. 327 Anni Sipilä Inkeri Siiralalle 13.7.1931.

⁴³² KK Coll. 327 Anni Siirala Hille Sipilälle 26.5.1906, 2.6.1906, 9.6.1906, 26.6.1906.

⁴³³ Markkola 2002, 47.

⁴³⁴ Knuuttila 2006, 40, 59–60.

⁴³⁵ Sipilä 1978, 18.

Anni Sipilä esitti yksinlaulua kirjeidensä perusteella enimmäkseen erilaisissa juhla- tai varainkeruutilaisuuksissa.⁴³⁶ Seurakuntatyön kannalta merkittävämpää oli kuitenkin Anni Sipilän työ Kälviän kirkkokuoron johtajana. Hän kokosi ja harjoitutti kuoroa erityisesti suuria kirkkopyhiä, kuten adventtia, helluntaita ja joulua varten. Kuoro esiintyi Anni Sipilän johdolla myös tärkeissä seurakunnallisissa juhlissa, kuten esimerkiksi diakoniatyön varainkeruutapahtumissa.⁴³⁷ Kirkkokuorotoiminta rikastutti Suomen evankelisluterilaisen kirkon jumalanpalveluselämää 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Kirkkokuorossa laulaminen oli suosittua vapaa-ajantoimintaa seurakuntalaisille: 1920-luvun lopulla seurakuntien piirissä toimi yli 350 moniäänistä ja yli 60 yksiäänistä kirkkokuoroa, jotka esiintyivät jumalanpalveluksissa etenkin kirkollisten juhlapäivien yhteydessä. Seurakunnallinen kuorotoiminta vahvistui entisestään 1930-luvulla.⁴³⁸

Kuoronjohtotyö oli useimmiten kausittaista, mutta esimerkiksi joulukuussa 1930 Anni Sipilä kertoi toimineensa seurakunnan lukkarina eli kanttorina jo puoli vuotta muiden töidensä ohella.⁴³⁹ Toukokuussa 1931 työ jatkui yhä, ja Anni Sipilä kirjoitti Eva Sireliukselle:

Minä harjotin taas kirkonmenojen jälkeen 2 t. laulukuoroa helluntaita varten. Meillä on 4 laulua uutta harjotettavana. On se raskasta hommaa, vaan on sitte niin hirmun lysti, kun alkaa onnistua ja kuuluu kauniilta.⁴⁴⁰

Pojalleen Anni Sipilä oli kirjoittanut jo muutamaa vuotta aiemmin kuoroharjoitusten olevan hänelle ensisijaisesti virkistysiltoja.⁴⁴¹ Työ vei aikaa, mutta tuotti Anni Sipilälle iloa ja onnistumisen elämyksiä.

Papin rouva ja pappilan emäntä Anni Sipilä toimi myös seurakunnan työntekijänä sekä diakoniatyössä, pyhäkoulun opettajana että seurakunnan kanttorina. Diakoniatyö oli aikaa vievää, sillä se sisälsi vähäosaisten konkreettisen auttamisen lisäksi runsaasti tehtäviä ompeluseurojen, myyjäisten ynnä muiden varainkeruumuotojen organisoinnissa. Tässä työssä Anni Sipilä koki onnistumisia, sillä hänen aikanaan Kälviän seurakunnan jo hieman lamaantunut vapaaehtoistyö onnistuttiin elvyttämään. Pyhäkoulutyötä Anni Sipilällä ei kirjeiden perusteella ollut paljoa, ja se tuotti hänelle iloa. Anni Sipilälle itselleen tärkein, ja häntä

⁴³⁶ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 7.10.1927; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 12.2.1932; Anni Sipilä sisarilleen 9.5.1932.

⁴³⁷ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 20.10.1927, 4.12.1928; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 3.5.1931,

⁴³⁸ Murtorinne 1995, 207.

⁴³⁹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 28.12.1930.

⁴⁴⁰ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 3.5.1931.

⁴⁴¹ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 7.2.1928.

ennemminkin virkistänyt seurakunnallinen tehtävä oli kuitenkin musiikkityö, jota hän hoiti Kälviällä enemmän ja vähemmän säännöllisesti useamman vuoden ajan.

4. Pappilan aatemaailma

4.1 Isänmaan asialla

Anni ja Hille Sipilä olivat yhteiskunnallisista asioista kiinnostuneita suomalaisia nationalistejä. Uskonnollisuus ja oikeistolainen isänmaallisuus muodostivat heidän kotinsa aatteellisen perustan. Sipilät osallistuivat politiikkaan myös kodin ulkopuolella, Anni Sipilä tosin näkyvämmän vasta leskeksi jäämisensä jälkeen.

Pappilan perheen aatemaailma näkyi Anni Sipilän kirjeissä. Varsinkin 1920–1930-lukujen taitteessa kirjoitetuista kirjeistä voi havaita kolme hänelle tärkeää aatetta, jotka olivat raittius, kielikysymys eli aitosuomalaisuus sekä oikeistolais-isänmaallinen, kommunisminvastainen poliittinen aktivismi.⁴⁴² Raittiustyö oli tärkeää sekä Anni että Hille Sipilälle. Hille Sipilä kiersi Kälviällä ja sen lähiseuduilla puhumassa raittiusseurojen tilaisuuksissa. Anni Sipilä oli usein hänen mukanaan ja osallistui työhön muun muassa esittämällä raittiusjuhlissa yksinlaulua.⁴⁴³ Kälviän kunnanvaltuuston virallisen kannan mukaan vuodesta 1917 voimassa ollut kieltolaki oli auttanut vähentämään alkoholinkulutusta alueella, mutta tämä ei pitänyt paikkaansa. Juopumusrikokset olivat Kälviän seudulla 1920–1930 -lukujen taitteessa kasvussa, ja asiasta käytiin paljon keskustelua. Salakuljettajat toimittivat alkoholia sisämaahan mereltä Kälviän läheisyydestä, ja paikkakunnalle asettui trokareita, jotka houkuttelivat pitäjän nuorisoa seuraansa.⁴⁴⁴ Raittiusvalistustyölle oli Kälviällä Anni Sipilän mielestä huomattava tarve, sillä laittoman pirtun liiallinen käyttö aiheutti kiusallisia tilanteita jopa suojeluskunnan tapahtumissa. Vuoden 1929 alussa Anni Sipilä kertoi paikkakunnalla tapahtuneesta välikohtauksesta pojalleen:

Ruotsalon opettaja Leppälä käväsi eilen ja minua oikein tojella lämmitti hänen innostunut puheensa suojeluskunnan raitistuttamisesta. Täällä on tapahtunut taas kantaaleja sen pirtun käytön kanssa. Meidän soittajapojista oli 1 Vartioliinassa antaneet ylen torveensa kesken soiton lavalla. --- Koko soittokunta oli kai kurinpitolautakunnan eessä ja saivat muiskut. Oisi antanut Alastalolle 2. Hänhän on johtaja, on sitä myös pirtun juonnissa. Siinä onkin raittiilla suojeluskuntalaisella suuri työ-ala. Leppälä kyllä on innokas asiassa. Voi, kun hän saisi monta kannattajaa.⁴⁴⁵

Anni Sipilän suhtautuminen raittiusaatteeseen oli tiukka vielä kieltolain kumoamisen vuonna 1932 jälkeenkin. Hän kirjoitti sukulaisilleen lokakuussa

⁴⁴² Anni Sipilän kirjeet 1919–1936.

⁴⁴³ ASk Hille Sipilä Jorma Sipilälle 31.10. 1927, 4.12.1928, 24.11.1928.

⁴⁴⁴ Roiko-Jokela 1993, 488; Stolt 1993, 336–337; Salmi 2016, 44–45.

⁴⁴⁵ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 24.2.1929.

1933 pitävänsä masentavana, ettei ehdoton linja suhteessa alkoholinkäyttöön ollut voittanut. Anni Sipilän mielestä ainakin naisten olisi tullut pitäytyä tiukalla kannalla.⁴⁴⁶ Kälviällä yleinen mielipide oli samalla kannalla hänen kanssaan, sillä yli puolet paikkakunnan väestöstä, naisista 67,3 prosenttia, oli äänestänyt kieltolain jatkamisen puolesta.⁴⁴⁷ Valtakunnallisesti kieltolain kumoamisen puolesta äänesti yli 70% kansasta.⁴⁴⁸ Anni Sipilälle raittiusliike oli tuttu jo nuoruudesta, sillä se saavutti voimakasta kannatusta erityisesti sivistyneistönaisten piirissä jo 1800-luvun lopulla.⁴⁴⁹

Myös kysymys suomen kielen asemasta oli tärkeä jo nuorelle Anni Sireliukselle. Hän oli liikkeellepanevana voimana sisarustensa päätöksessä suomalaistaa nimensä, ja jatkoi nimenmuutoskampanjan puolesta puhumista tuttavapiirissään myös kyseisen ajankohdan jälkeen kummallakin kotipaikkakunnallaan Viipurissa ja Kiteellä.⁴⁵⁰ Kansallisen nimenmuutoskampanjan tuloksena 24 800 perhekuntaa julkisti muuttaneensa nimensä suomalaiseksi Snellmanin 100-vuotissyntymäpäivänä 12.5.1906. Vuonna 1907 muutoksen tehneitä oli jo yli 100 000.⁴⁵¹ Snellmanin syntymäpäivä oli symbolisesti tärkeä, sillä juuri Snellmanin ajatus oli ollut luoda maahan uusi sivistyneistö, jonka äidinkieli olisi suomi, kuten kansan enemmistönkin. Ruotsin kieli tuli vähitellen syrjäyttää sivistyneistön valtakielen asemasta.⁴⁵² Tämän ajatuksen vuoksi myös Anni Sireliuksen vanhemmat valitsivat kotikielekseen suomen, ja kasvattivat lapsensa Snellmanin aatteiden mukaan.

Anni Sipilän kirjeistä käy ilmi, että Sipilän perheessä suomen kielen ja suomalaisuuden ihannoitiin kärjistyi voimakkaaksi ruotsinkielisyyden ja ruotsinkielisten vastustamiseksi erityisesti 1920-luvun loppupuolelta alkaen. Anni Sipilä kirjoitti perheensä käyttävän ruotsinkielisistä tarkoituksellisen halveksuvasti nimitystä ”hurri”.⁴⁵³ Hän iloitsi opiskelijapoikansa ”suomalaisuutta hehkuvasta” kirjeestä ja kannusti tätä ajamaan oikeaa, suomalaista asiaa.⁴⁵⁴ Vuonna 1934 Kälviän seurakunnan uusi armovuoden saarnaaja, ruotsinkielisestä kodista lähtöisin ollut Anders Hernberg sai pian huomata, ettei hänen ollut

---

⁴⁴⁶ ASk Anni Sipilän kiertokirje 22.10.1933.

⁴⁴⁷ Stolt 1993, 338.

⁴⁴⁸ Salmi 2016, 47.

⁴⁴⁹ Salmi 2016, 32.

⁴⁵⁰ KK Coll. 327 Anni Sirelius Hille Sipilälle 5.5.1906; Anni Siirala Hille Sipilälle 2.6.1906.

⁴⁵¹ Jussila 1989, 157.

⁴⁵² Virtanen 2001, 105-106.

⁴⁵³ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 3.3.1929, päiväämätön kirje vuodelta 1929; KK Coll. 327 Anni Sipilä Sirelius-Siiraloille 13.7.1928;

⁴⁵⁴ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 24.11.1928.

sopivaa käyttää äidinkieltään pappilassa asuessaan. Anni Sipilä kirjoitti pojalleen, että tämä ”vain miehen kuva” ja ”ruotsalaisen kodin kasvatti” tulisi aina jäämään perheelle vieraaksi. Samassa kirjeessä Anni Sipilä kiitti Jumalaa siitä, että hän sai perheineen olla suomalainen kehdestä hautaan saakka. Erityisen vihainen Anni Sipilä oli pastori Hernbergin kirjoitettua seurakunnan viralliseen kirjeeseen osoitteen ruotsiksi, ja vaati tätä korjaamaan asian välittömästi, sillä Kälviän seurakunta oli Anni Sipilän mukaan puhtaan suomenkielinen.⁴⁵⁵ Anni Sipilä myös kieltäytyi vielä kesäkuussa 1934 sinuttelemaasta pappilassa asuvaa Hernbergiä ja kutsui tätä vain pastoriksi, sillä hän ei halunnut lausua tämän ruotsinkielistä nimeä Anders.⁴⁵⁶ Anni Sipilän ja hänen perheensä negatiivinen asenne ruotsinkielisyyttä kohtaan heijasti 1920-luvun yhteiskunnallista tilannetta. Kielikiistoja oli käyty jo vuosikymmeniä, mutta itsenäistymisen jälkeen eri kieliryhmien välit kiristivät entisestään. Aitosuomalainen kerho perustettiin vuonna 1922, ja se kasvoi nopeasti maanlaajuiseksi järjestöksi. Monet yhteiskunnalliset johtotehtävät esimerkiksi armeija- ja diplomaattikunnissa sekä suuryrityksissä olivat ruotsinkielisten hallussa, ja muun muassa tähän mielestään suureen epäkohtaan aitosuomalaiset tahtoivat puuttua. Aivan erityisesti aitosuomalaiset vaativat Helsingin yliopiston muuttamista täysin suomenkieliseksi.⁴⁵⁷

Anni ja Hille Sipilän arvomaailman taustalla oli asenneympäristö, jossa he kumpikin fennomaanisen sivistyneistöperheen lapsina kasvoivat. Snellmanilaisen fennomanian tavoitteena oli yhtenäinen, suomalainen kansa, jolla olisi yhteinen, oma kieli. He uskoivat, että tarjoamalla suomalaiselle kansalle koulutusta sen omalla kielellä syntyisi aidosti suomenkielinen sivistyneistö, joka nousisi ruotsinkielisen yläluokan rinnalle ja ohi. Joidenkin kansanosien kokema puute ja hätä oli kiistaton tosiasia, mutta yhteiskunnan ei nähty olevan syyllinen heidän epäonneensa. Rahvas saattoi fennomaanien mukaan syyttää tilanteestaan ainoastaan omaa tietämättömyyttään, vastuuntunnon puutettaan sekä haluttomuuttaan auttaa itse itseään. Tärkeämpänä kuin sosiaalisen epätasa-arvon muuttaminen poliittisilla päätöksillä nähtiin kansan moraalin nostaminen koulutuksen avulla. Käytännön keinoja tämän tavoitteen saavuttamiseen olivat muun muassa kansanvalistus, nuorisoseuratoiminnan tukeminen sekä raittiusliike. Fennomaanien vahva usko oli, että kansan sivistyessä, muuttuessa moraalisemmaksi ja omaksuessa fennomaanien ylevät periaatteet, aikaa myöten

⁴⁵⁵ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 10.5.1934; Sipilä 1978, 105.

⁴⁵⁶ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 12.6.1934.

⁴⁵⁷ Virtanen 2001, 136–138; Seppo 2013, 39; Koivisto 2016c, 120–122.

myös sosiaaliset epäkohdat korjaantuisivat lähes itsestään kansan tajutessa itse oman parhaansa.⁴⁵⁸

Yhteiskunnallinen aktiivisuus oli tärkeä osa Anni Sireliuksen ja Hille Sipilän elämää jo ennen heidän avioitumistaan. Heidän kokemuksensa Venäjän vallan, erityisesti sortovuosien ajalta vaikuttivat olennaisesti heidän myöhempiin mielipiteisiinsä. Näkyvään puoluepolitiikkaan nuori Anni Sirelius ei lähteiden perusteella osallistunut, ilmeisesti koska sellaista ei pidetty naisille sopivana. Naisen tuli olla poliittisesti valveutunut, mutta hänen varsinaisen toimintansa tuli tapahtua pääasiallisesti kodin piirissä ja sen lisäksi mahdollisessa hyväntekeväisyydessä ja sivistystoiminnassa. Naisten velvollisuus oli kehittää itseään ja omaa moraaliaan jatkuvasti sekä opettaa vähemmän sivistyneitä ihmisiä ensisijaisesti esimerkillään.⁴⁵⁹ Myös avioliittonsa aikana Anni Sipilä pysytteli itse taka-alalla, mutta tuki miestään tämän aktivismissa parhaansa mukaan.

Hille Sipilä oli poliittisesti aktiivinen jo nuorena. Vuoden 1905 marraskuun suurlakon aikaan Hille Sipilä oli Helsinkiin muodostetussa kaartissa järjestyksenvalvojana. Tämä kansalliskaarti hajosi hyvin pian lakon alkamisen jälkeen kahteen erilliseen aseelliseen ryhmään poliittisten erimielisyyksien vuoksi. Hille Sipilän mukaan ero johtui työläistaustaisten kaartilaisten vallankumoussosialistisista asenteista, joita hän ei hyväksynyt. Hille Sipilä kannatti itse perustuslaillisten vaatimuksia paluusta sortokautta edeltäneeseen tilaan.⁴⁶⁰ Tilanne Helsingissä kärjistyi lopulta marraskuun 1905 alussa yhteenottoon, joka oli lähellä muuttua aseelliseksi. Ylioppilaskaartin riveissä olleelle Hille Sipilälle kiihtyneiden työläisten asenne oli käsittämätön. Hän kutsui paikalla olleita punakaartilaisia ”terroriseeraaviksi hulikaaneiksi”. Hille Sipilä ei itse periaatteellisista syistä kantanut asetta, toisin kuin monet kaartitoverinsa, mutta puolusti aseensa esiin vetäneitä tovereitaan, joilla ei työläisten uhon edessä Sipilän mukaan ollut vaihtoehtoa. Aseita ei kuitenkaan käytetty, ja jännittynyt tilanne laukesi lopulta punakaartin peräännyttyä.⁴⁶¹

Yhteen yhtenäiseen, samat ylevät tavoitteet jakavaan kansaan uskoneet yläluokkaiset fennomaanit hyväksyivät ainoastaan suomalaiskansallisen radikalismien ja ruotsinkielisen johtavan luokan vastustamisen. 1900-luvun alun työväenliikkeen vaatimukset sosiaalisista parannuksista, saati

---

⁴⁵⁸ Siltala 1999, 195; Vares 2005, 40–41.

⁴⁵⁹ Vares 2005, 25, 86–87, 273.

⁴⁶⁰ ASk Hille Sipilä Martti Sireliukselle 9.11.1905; Klinge 1997, 416–417; Antikainen 2003, 131.

⁴⁶¹ ASk Hille Sipilä Martti Sireliukselle 9.11.1905; Klinge 1997, 421.

eduskuntaudistuksen jälkeinen omaan yhteiskuntaluokkaan perustuva äänestyskäyttäytyminen järkyttivät heitä, sillä ne rikkoivat illuusion yhtenäisestä, jalosta kansasta.⁴⁶² 1900-luvun ensimmäiset vuosikymmenet jättivät Hille Sipilään lähtemättömän jäljen. Jorma Sipilän mukaan hän ei kokemustensa vuoksi hyväksynyt punaista väriä sen edustamien arvojen vuoksi edes ennen vuoden 1918 sisällissotaa.⁴⁶³

Juuri sisällissotaa voidaan pitää kenties painavimpana syynä Sipilöiden 1920–1930-lukujen oikeistolais-nationalistiseen maailmankuvaan. Punaisten nousu kapinaan kansakunnan yhteisen edun ajamisen sijaan oli snellmanilaisen ihanteen mukaiseen yhtenäiseen kansaan sitkeästi uskoneille Sipilöille sekä heidän aatetovereilleen käsittämätön asia.⁴⁶⁴ Huhtikuussa 1918 Hille Sipilä sanoi siunatessaan kaatuneen valkoisen sotilaan, että käynnissä oleva, ensisijaisesti Suomen vapautta puolustava sota oli muodostunut myös ”siksi seulomiseksi, mikä on erottava sen lian ja kuonan, mikä on kansamme olemusta turmellut”.⁴⁶⁵ Kokemukset sisällissodasta Kymenlaakson rintamalta, jossa Hille Sipilä palveli välskärinä ja sotilaspastorina järkyttivät häntä entistä enemmän. Hille Sipilän lähes ensimmäisiä töitä sota-alueella oli siunata punaisten murhaamat kirkkoherrat Uuno Renvall, Gustaf Taube ja pastori Adolf Manninen. Jorma Sipilän mukaan Hille Sipilä ei enää sodan jälkeen kyennyt osoittamaan lähes minkäänlaista myötätuntoa saati ymmärrystä sodan hävinnyttä osapuolta kohtaan.⁴⁶⁶ Hän katsoi punaisten tarvelleen kansan aatteillaan, ja näki kovatkin otteet tärkeinä, jotta jalo suomalainen kansa puhdistuisi.⁴⁶⁷ Tällainen rangaistusmenteliteetti oli sisällissodan aikana ja sen jälkeen yleinen. Monet sisällissodan voittaneista valkoisista katsoivat kapinoineen kansanosan syyllistyneen petokseen, josta heitä tuli rankaista ankarasti. Kansa täytyi sen oman, kaikille yhteisen hyvän vuoksi puhdistaa pilalle menneistä aineksista. Kansaa täytyi voittajien mukaan myös valvoa, ettei sisällissodan tragedia toistuisi, joten sotaa varten perustettujen suojeluskuntien täytyi jatkaa sodan päättymisestä huolimatta.⁴⁶⁸

---

⁴⁶² Virtanen 2001, 123; Silvennoinen et al. 2016, 43.

⁴⁶³ Sipilä 1978, 41.

⁴⁶⁴ Hille Sipilän nimimerkillä ”Kenttäpappi” kirjoittama kolumni, Keski-Pohjanmaan Vartio 4/1.4.1928; Silvennoinen et al. 2016, 58.

⁴⁶⁵ Savon Sanomat 39/13.4.1918.

⁴⁶⁶ Sipilä 1978, 46.

⁴⁶⁷ Savon Sanomat 39/13.4.1918; Keski-Pohjanmaan Vartio 4/1.4.1928;

⁴⁶⁸ Murtorinne 1995, 120; Silvennoinen et al. 2016, 58–60, 99–100.

Suojeluskuntatoiminta tuli suuri osa Sipilän perheen elämää. Nilsiässä Hille Sipilä toimi suojeluskunnan esikunnassa⁴⁶⁹, ja Kälviällä hänet nimitettiin koko Keski-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin kenttäpapiksi.⁴⁷⁰ Kälviäläinen Maria Nissi muisteli vuonna 1970 tehdyssä haastattelussa Hille Sipilän olleen niin innokas suojeluskuntalainen, että hän joskus käytti suojeluskuntapukua myös seuroissa, eli hengellisissä tilaisuuksissa.⁴⁷¹ Hille Sipilä kirjoitti vuonna 1928 Keski-Pohjanmaan suojeluskuntien Vartio-lehteen olleensa aiemmin kristillisen vakaumuksensa vuoksi pasifisti. Juantehtaan punakaartin uhattua häntä ja hänen perhettään sisällissodan aikana hän kuitenkin ymmärsi ”kristityn velvollisuuden” tarttua aseisiin puolustaakseen kotiaan ja isänmaataan.⁴⁷²

Anni Sipilälle miehen suojeluskuntaharrastus tarkoitti kirjeiden perusteella enimmäkseen suojeluskuntien tilaisuuksissa esiintymistä sekä hiihtokilpailuissa tai leiripäivillä emännöintiä. Vuonna 1919 suojeluskunnan rinnalle perustetun Lotta Svärd –naisjärjestön Kälviän osaston toimintaan Anni Sipilä ei itse osallistunut erityisen aktiivisesti ennen 1930-luvun alkua, koska ei omien sanojensa mukaan jaksanut enempää velvollisuuksia seurakunnallisten töidensä lisäksi.⁴⁷³ Hän ei muutenkaan kirjoittanut lottien toiminnasta erityisen innostuneeseen sävyyn, vaan koki järjestön toiminnan kilpailevan muun muassa seurakunnan diakoniaompeluseuran kanssa, jälkimmäisen jäädessä häviölle osallistujamäärissä. Vuonna 1932 hän kirjoitti ”joutuneensa” Kälviän Lotta Svärd –paikallisosaston johtokuntaan.⁴⁷⁴

Suojeluskuntalaiset järjestivät myös juhlia, joiden tavoitteena oli nostattaa ja ylläpitää isänmaallista henkeä sekä puheiden että musiikkiesitysten avulla.⁴⁷⁵ Anni Sipilä ei omien sanojensa mukaan viihtynyt näissä juhlissa, vaikka niissä silloin tällöin esiintyikin. Eräässä kirjeessään hän kertoi heränneensä juhlien jälkeen aamuvuידeltä ikäviin sisällissodan ajan muistoihin, joita illalla kuullut puheet olivat nostaneet hänen mieleensä.⁴⁷⁶ Sodasta puhuminen herätti Anni Sipilässä innostuneen hengen sijaan vaan ahdistavia muistoja. Yhtenä syynä

---

⁴⁶⁹ Savo 47/26.2.1920.

⁴⁷⁰ Keski-Pohjanmaan Vartio 1.4.1931.

⁴⁷¹ Iso-Hirvelä 1970, 81.

⁴⁷² Keski-Pohjanmaan Vartio 1.4.1928.

⁴⁷³ ASk Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927; Anni Sipilä Martti Siiralalle 10.11.1931; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 17.3.1930; Roiko-Jokela 1993, 502; Silvennoinen et al. 2016, 99.

⁴⁷⁴ ASk Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 12.2.1932.

⁴⁷⁵ Koivisto 2016b, 56–57.

⁴⁷⁶ ASk Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927, Anni Sipilä Jorma Sipilälle 20.2.1928, 4.12.1928; KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 17.3.1930.

juhliissa viihtymättömyyteen saattoivat myös olla aiemmin mainitut kieltolain rikkomiset, joita Anni Sipilä ei voinut hyväksyä. Suojeluskuntatoiminta vaikuttaa olleen nimenomaan Hille Sipilälle tärkeää, ja Anni Sipilä osallistui siihen mielestään tukeakseen.

Kesällä 1930 Anni Sipilä kirjoitti vanhemmilleen:

Meidän miehet kävivät Oulussa. Paljon pölyä vaatteissaan ja hiukan masentuneen mielen veli Pehkosen käyttäytymisen johdosta toivat tullessaan. Paraikaa on isä Lapualla. Tulee kai illalla tai yöllä. Miten kestää hermot tätä menoa ja jännitystä.⁴⁷⁷

Hille Sipilä oli ollut mukana Lapuan liikkeen järjestämällä usean tuhannen miehen matkalla tapaamassa Oulun läänin maaherra E.Y. Pehkosta sekä Pohjolan Sanomien ja kommunistisen Pohjan Voima –lehden päätoimittajia. Matkan tarkoituksena oli ollut painostaa maaherraa lakkauttamaan kommunististen lehtien julkaiseminen, mutta tavoitteessa ei onnistuttu. Lapuan liikkeen voimannäyttönä tuhansien miesten muodostama retkikunta silti toimi.⁴⁷⁸ Anni Sipilän hermostus miehensä Lapuan matkasta liittyi Lapuan liikkeen kirjeen kirjoittamisajankohtana käynnissä olevaan valtakunnalliseen kokoukseen. Kokouksessa oli määrä päättää liikkeen seuraavista kommunisminvastaisista toimista.⁴⁷⁹

Hille Sipilä oli mukana Lapuan liikkeen matkalla, sillä hänet oli maaliskuussa 1930 suuressa kokouksessa valittu juuri perustetun Suomen Lukon, Lapuan liikkeen virallisen järjestön 32-henkiseen valtuuskuntaan.⁴⁸⁰ Kyseinen kokous oli osa monien kansalaiskokousten sarjaa, joita kommunisminvastainen, myöhemmin Lapuan liikkeenä tunnettu kansanliike oli järjestänyt eri puolilla Suomea loppuvuodesta 1929 lähtien. Alkusysäyksen näille kokouksille antoi marraskuussa 1929 Lapualla tapahtunut välikohtaus, jossa paikallinen väkijoukko syöksyi kommunistinuorten kokouksessa työväentalolla lavalle ja repi esiintyjien päältä näiden punaiset paidat.⁴⁸¹ Hille Sipilä oli ollut liikkeellepanevana voimana Kälviällä joulukuussa 1929 järjestetyssä kansalaiskokouksessa, ja toiminut sen puheenjohtajana.⁴⁸²

Edellinen Lapualla pidetty suuri kansalaiskokous joulukuussa 1929 oli kerännyt lähes 3 000 osallistujaa. Siellä ei kuitenkaan vielä onnistuttu saamaan aikaan selkeää, yhteistä toimintalinjaa kommunismin kitkemiseksi suomalaisesta yhteiskunnasta. Maaliskuun 1930 kokouksen osallistujamäärä oli rajatumpi, ja sen

⁴⁷⁷ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 21.6.1930.

⁴⁷⁸ Siltala 1985, 88–90.

⁴⁷⁹ Siltala 1985, 98.

⁴⁸⁰ Keski-Pohjanmaan Vartio 1.4.1931; Siltala 1985 63, 66.

⁴⁸¹ Virtanen 2001, 150; Koivisto 2016c, 109; Silvennoinen et al. 2016, 157.

⁴⁸² Järvinen 1993, 366.

tärkeimpänä tavoitteena oli perustaa tehokkaampi organisaatio kommunisminvastaiseen työhön. Juuri siellä syntyi Suomen Lukko.⁴⁸³

Lapuan liikkeen synnyn taustalla oli jo sisällissodassa syntynyt tai oikeammin entisestään voimistunut kansan kahtiajako. Juha Siltalan mukaan liike oli itse asiassa eräänlainen jatko sisällissodalle, sillä Lapuan liikkeen avulla sodan voittaneet valkoiset tahtoivat puhdistaa isänmaan kommunistisista aineksista lopullisesti. Vain tällä tavoin kansa voisi jälleen yhdistyä. Monien oikeistolaisaktivistien ihanteena oli sääty-yhteiskunnan aikainen hallintatapa, jossa työväellä ei ollut sananvaltaa.⁴⁸⁴ Snellmanilainen ihanne yhdestä, yhtenäisestä kansasta oli vielä mahdollinen, jos kansakunnan sisäinen vihollinen eli kommunismi saataisiin vihdoinkin kitketyksi juurineen pois.⁴⁸⁵ 1920-luvun lopulla oikeistolaiset alkoivat arvostella koko poliittista järjestelmää yhä voimakkaammin, koska he eivät nähneet mahdollisena luoda sen avulla tavoittelemaansa lujaa, isänmaallisen eliitin johtamaa kansallisvaltiota.⁴⁸⁶

1920-luvulla Suomen tiuhaan vaihtuneiden hallitusten linjana oli ollut enimmäkseen ääri-ilmiöiden välttäminen, jotta kansakunta pääsisi toipumaan sisällissodasta ja yhdistymään jälleen. Erityisesti punavankien armahtaminen ja sosialidemokraattien hyväksyminen takaisin politiikkaan katkeroittivat kansallismielistä oikeistoa, josta suuri osa oli valkoisia veteraaneja. He olivat uskoneet ennemmin kovien rangaistusten ja varoittavan esimerkin voimaan, ja pelkäsivät vapautettujen punaisten, yhteiskunnallisen epäyhtenäisyyden sekä alati voimistuvan Neuvosto-Venäjän kasvavaa uhkaa. Heikot, eripuraiset ja lyhytikäiset hallitukset eivät oikeiston silmissä onnistuneet yhtenäistämään kansaa.⁴⁸⁷ Koko vuosikymmentä leimasivat poliittisen kentän kummankin laidan lähes hurmahenkinen aatteellisuus sekä voimakas polarisaatio ja viholliskuvien rakentaminen.⁴⁸⁸

Anni Sipilän elämään Hille Sipilän valinta Suomen Lukon asiamieheksi vaikutti eniten miehen lisääntyneinä poissaoloina tämän matkustaessa Anni Sipilän omien sanojen mukaan nyt myös ”isänmaan asioissa” yhä useammin. Lisäksi perheen varoja kului Hille Sipilän kokousmatkoihin, eikä Anni Sipilä sen

---

⁴⁸³ Siltala 1985, 63, 66; Meinander 2012, 73–74; Koivisto 2016c, 109; Silvennoinen et al. 2016, 160, 162.

⁴⁸⁴ Siltala 1985, 32, 41.

⁴⁸⁵ Silvennoinen et al. 2016, 71.

⁴⁸⁶ Siltala 1985, 39.

⁴⁸⁷ Siltala 1985, 36; Silvennoinen et al. 2016, 97–98; Silvennoinen et al. 2016, 112.

⁴⁸⁸ Koivisto 2016a, 13; Koivisto 2016c, 106.

vuoksi päässyt käymään vanhempiensa luona rakkaassa lapsuudenkodissaan Kiteen Siiralassa kesällä 1930. Anni Sipilä ei kuitenkaan arvostellut miestänsä tästä, vaan piti omaa uhrautumistaan miehensä ja tärkeän aatteen vuoksi itsestäänselvyytenä.⁴⁸⁹

19.2.1931 muun muassa Keskipohjanmaa-lehdessä oli Hille Sipilän ja K.R. Kareksen kirjoitus, jossa he ilmoittivat eroavansa Lapuan liikkeen Aktivisti-lehden toimituskunnasta vastalauseena lehden helmikuun alun numerossa olleisiin, laittomuuksiin kehottaviin kirjoituksiin.⁴⁹⁰ Kyseisessä lehdessä oli ollut muun muassa kirjoituksia, jotka voitiin tulkita yllytykseksi murhata tasavallan entinen presidentti K.J. Ståhlberg. Kirjoituksista noussut kohu johti lopulta koko Aktivisti-lehden lakkauttamiseen.⁴⁹¹

Suomen Lukon valtuuskuntaan oli tarkoituksella valittu Hille Sipilän kaltaisia, luotettavaksi tiedettyjä valkoista Suomea puolustavia suojeluskunta-aktiiveja yli puoluerajojen.⁴⁹² Järjestön ohjelmajulistuksen mukaan yksi sen tarkoituksista oli muokata yleistä mielipidettä suosiolliseksi sille, että maan- ja valtionpetokseen rinnastettava kommunismi kiellettäisiin myös lailla. Suomen Lukko valtuuskunnan enemmistö tähtäsi kommunismin hävittämiseen Suomesta mahdollisimman rauhanomaisien keinojen, kuten muun muassa propagandan, tunnettujen kommunistien tarkkailun sekä heidän työnsaantimahdollisuuksiensa heikentämisen avulla.⁴⁹³ Liikkeen radikaalimpaa toimintaa kannattaneiden keskuudessa luottamus hallitukseen ja lainsäädäntöelimiin väheni, ja vallalle nousi ajatus jonka mukaan ”isänmaallinen kapina on parempi kuin isänmaaton laillisuus”.⁴⁹⁴ Erityisesti Keski-Pohjanmaalla Suomen Lukon toimijat korostivat laillisen toiminnan tärkeyttä. Radikaali siipi, heidän joukossaan Lapuan liikkeen johtaja Vihtori Kosola, irroittautuivat Suomen Lukosta, ja kansanliike jakautui.⁴⁹⁵ Hille Sipilä ei hyväksynyt laittomuuksiin ryhtymistä. Hän oli ollut tiukka laillisuusmies jo nuorena Venäjän sortokausien aikana. Hän oli sisällissodan aikana ja sen jälkeen muuttanut mielipiteensä aseiden käytöstä, mutta lain noudattamisen tärkeydestä hän ei tinkinyt.

---

⁴⁸⁹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 27.7.1930.

⁴⁹⁰ Keskipohjanmaa 21/19.2.1931.

⁴⁹¹ Siltala 185, 231.

⁴⁹² Siltala 1985, 98; Silvennoinen et al. 2016, 157.

⁴⁹³ Siltala 1985, 66.

⁴⁹⁴ Meinander 2012, 73–74.

⁴⁹⁵ Siltala 1985, 89, 98, 338–339; Silvennoinen et al. 2016, 165.

Anni Sipilän säilyneissä kirjeissä ei syksyn 1930 ja Hille Sipilän kuoleman toukokuussa 1932 välillä ole lainkaan mainintoja miehen poliittisista toimista. Tästä ei kuitenkaan voi vetää sitä johtopäätöstä, että Sipilöiden poliittinen aktivismi olisi täysin loppunut. Anni Sipilän kirjeistöstä ei ole säilynyt kuin osa, ja hävinneissä kirjeissä näitä mainintoja on hyvin saattanut olla. Saattaa silti olla mahdollista, että Hille Sipilä vähensi osallisuuttaan Lapuan liikkeen toimintaan petyttyään sen radikaalin siiven toimintaan, ja siksi aihe oli vähemmän esillä myös Anni Sipilän kirjeissä läheisimmilleen.

Avioliittonsa aikana Anni Sipilä jakoi miehensä arvomaailman ja tuki tämän yhteiskunnallista toimintaa, mutta pysytteli itse sivummalla, eikä tuonut henkilökohtaisia mielipiteitään erityisen vahvasti esiin ainakaan kirjeissään. Anni Sipilän lähes ainoa henkilökohtainen kannanotto oli kesäkuussa 1930 Toivo ja Eva Sireliukselle kirjoitussa kirjeessä, jossa Anni Sipilä mainitsi suhtautuvansa hieman epäilevästi liikkeen mahdollisuuksiin yhdistää riitaista kansaa.⁴⁹⁶ Hille Sipilän kuoleman jälkeen kirjeistä on havaittavissa huomattava ero: Anni Sipilä alkoi ottaa kirjeissään itse kantaa aikansa yhteiskunnallisiin tapahtumiin.

Olen ”Ajan Sanan” mukaan seurannut Mäntsälän miesten kuulustelua, että saisin mahdollisimman isänmaallisen kuvan tuosta ikävästä jutusta. Kunpa selviäisi ilma myrkkykaasuista isänmaan asioissa. Nyt se on aivan saastutettu. Yksi hyvä veto on tehty, kun se Pruuno Jalanteri on siirretty syrjään ärsyttämästä. Mitähän se Aino rouva nyt sanoo. Ajan Sana se paljastaa eri juttuja näinä päivinä.⁴⁹⁷

Keväällä 1932 joukko Lapuan liikkeen miehiä olivat pyrkineet Mäntsälän kapinassa kaatamaan Suomen hallituksen, uhaten valtiovaltaa sisällissodalla, ellei liikkeen vaatimuksiin suostuttaisi. Kapinan kukistuttua Lapuan liike kiellettiin, mutta sen johtomiehet perustivat liikkeen rauniolle uuden jo samana vuonna. Uuden liikkeen nimeksi tuli Isänmaallinen Kansanliike eli IKL.⁴⁹⁸ Ajan Sana, myöhemmin Ajan Suunta, oli IKL:n virallinen lehti.⁴⁹⁹ Bruno Jalander, Uudenmaan läänin maaherra, oli ollut laista tiukasti kiinni pitävänä virkamiehenä lapualaisten mustalla listalla, joka kaiken lisäksi oli ensimmäisenä ehdottanut Aktivisti-lehden lakkauttamista.⁵⁰⁰ Leskeksi jäänyt Anni Sipilä ei enää kuullut liikkeen asioista sen sisäpiirissä olleelta mieheltään, joten hän tukeutui liikkeen julkaisemaan sanomalehteen. Anni Sipilän oma mielipide selviää jo kiinnittämällä huomiota siihen, että hänen mielestään vain Ajan Sana osasi antaa tilanteesta

⁴⁹⁶ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 27.7.1930.

⁴⁹⁷ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 29.7.1932.

⁴⁹⁸ Koivisto 2016c, 109; Silvennoinen et al. 2016, 236.

⁴⁹⁹ Silvennoinen et al. 2016, 260.

⁵⁰⁰ Siltala 1985, 169, 491.

”isänmaallisen” kuvan. Hänen asenteestaan kertoo paljon myös Bruno Jalanderin nimen kirjoittaminen tarkoituksellisen halveksuvaan sävyyn, samoin kuin iloitseminen Jalanderin syrjäyttämisestä.

Anni Sipilä ilmaisi poliittisen kantansa vielä selkeämmin marraskuussa 1932, kun hän kirjoitti veljelleen:

Tässä on nyt rehellinen totuus – Mäntsälän jutusta ja minä oon sisimmässäni Lapualainen vaan en Eerolainen.⁵⁰¹

Eerolaisella Anni Sipilä tarkoitti Kosti-Paavo Eerolaista, joka oli yksi Lapuan liikkeen aktiivisimmista radikaalin, laittomuuksiin kehottaneen ja niihin myös syyllistyneen linjan miehistä.⁵⁰² Anni Sipilä oli marraskuussa 1932 myös valinnut oman linjansa: hän oli isänmaallinen nationalisti, joka miehensä tapaan kannatti kovia, mutta vain laillisia keinoja epäisänmaallisuuden kitkemiseksi Suomesta.

Anni Sipilästä lapsineen tuli innokkaita Isänmaallisen Kansanliikkeen kannattajia. Toukokuussa 1933 Anni Sipilä kirjoitti äidilleen ja Aino-sisarelleen:

Martti on muuten tilannut sen uuden puseron itselleen. Kälviälle on tilattu 10 puseroa. --- Airi kyselee millaiset kesälakit pikku likoille meinaan. No tietysti huokeat, se on ensimmäinen ehto. Pyöreitä kudottuja lettuja saa 12 mk kpl. Sinimustia tekisi tyttöjen mieli. --- Sitte 21 pñä pidetään morsianlapsen syntymäpäiviä räpäpäiksi ja 23 pñä on I.K.L:n perhe-ilta, tutustumis ja asioitten tutuksi tekemis-ilta.⁵⁰³

Martti Turkka, Terhi Sipilän kihlattu, oli tilannut itselleen IKL:n ulkoisen tunnuksen: mustan paidan, jonka kanssa käytettiin sinistä solmiota⁵⁰⁴, ja Sipilän tyttäret puolestaan toivoivat saavansa nuo puolueen värit uusiin lakkeihinsa. Anni Sipilän poliittinen kanta näkyi myös siinä, että pappilassa järjestettiin IKL:n tilaisuus, jonka tarkoituksena oli saada muitakin kälviäläisiä kuin nuo kymmenen jo puseronsa tilannutta mukaan toimintaan.

Kälviällä järjestettiin Anni Sipilän kirjeistä päätellen seuraavien vuosien aikana useita Isänmaallisen Kansanliikkeen tilaisuuksia, monet niistä jälleen pappilassa.⁵⁰⁵ IKL:n puolesta tehty työ kantoi hedelmää: kun IKL:n valtakunnallinen kannatus oli hieman alle kymmenen prosenttia, Kälviällä puoluetta kannatti parhaimmillaan yli 17% paikallisesta väestöstä.⁵⁰⁶ Pappilan koko perhe oli vahvasti mukana puolueen toiminnassa: syksyllä 1933 kaikki Anni Sipilän lapset pukeutuivat mustiin puseroihin ja sinisiin solmioihin.⁵⁰⁷ Lapsista

⁵⁰¹ Ask Anni Sipilä Martti Siiralalle 6.11.1932.

⁵⁰² Siltala 1985, 457.

⁵⁰³ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle ja Aino Siiralalle 11.5.1933.

⁵⁰⁴ Silvennoinen et al. 2016, 237.

⁵⁰⁵ Ask Anni Sipilän kiertokirje 22.10.1933, Anni Sipilä Jorma Sipilälle 10.5.1934; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 16.6.1933, 11.2.1936.

⁵⁰⁶ Stolt 1993, 350.

⁵⁰⁷ ASk Anni Sipilän kiertokirje 22.10.1933.

Katri Sipilä oli innokkaimmin mukana IKL:n nuorisojärjestö Sinimustissa.⁵⁰⁸

Marko Tikan, Aapo Roseliuksen ja Oula Silvennoisen mukaan Sinimustat oli käytännössä fasistinen taistelujärjestö. Liikkeen kesäleireillä nuoret urheilivat ja opettelivat ampumaan. Nuorille järjestetyissä hurmoksellisissa tilaisuuksissa kuultiin puheita, joissa toistuvina aiheina olivat sota, kunniakas uhrikuolema, kaikenlaisen hempeyden välttäminen ja yhteinen, pyhä kansallinen ja isänmaallinen aate.⁵⁰⁹

Vuoden 1934 keväällä Anni Sipilä kirjoitti olleensa kuoronsa kanssa esiintymässä kälviäläisen ystävänsä 50-vuotispäivillä. Päivänsankarille onniteltiin Horst Wesselillä, Saksan kansallissosialistisen työväenpuolueen tunnuslaululla.⁵¹⁰ Kyseistä laulua, johon oli tehty suomenkieliset sanat, laulettiin IKL:n tilaisuuksissa usein.⁵¹¹ Liikkeen aktiivit ihannoivat natsiaatetta, ja jäljittelivät natsien sekä muiden eurooppalaisten fasistijärjestöjen tapoja sekä ulkoisilla tunnuksilla että esimerkiksi lauluilla. IKL oli tosin demokraattisilla vaaleilla eduskuntaan noussut puolue, mutta myös fasistinen liike, joka tähtäsi yhteiskunnallisen vallankumouksen kautta luotavaan voimakkaaseen, etnisesti yhtenäiseen suomalaiskansalliseen valtioon. Tähän päämäärään pyrittiin ainakin aluksi parlamentaarisin keinoin, sillä Lapuan liikkeen virheistä oli opittu. Lain rikkomisen sijaan oli pyrittävä muuttamaan huonot lait vastaamaan paremmin ”kansan oikeustajua”, eli liikkeen johtajien mukaan muun muassa jyrkkää kommunisminvastaisuutta ja äärinationalismia.⁵¹² Yhtenäisen, jalon kansan ideaaliin jo nuoruudestaan uskonut Anni Sipilä oli miehensä rinnalla kokenut suuren pettymyksen sisällissodan aikana ja sen jälkeen, kun kansa, varsinkaan sen työväestö, ei vastannutkaan heidän ihanteitaan. Heille kansakunnan ”epäisänmaallisen” osan rankaiseminen ja kommunismin lopullinen tuhoaminen suomalaisesta yhteiskunnasta näyttäytyi ainoana oikeana tapana saavuttaa kaivattu yhtenäisyys. Lain rikkomista he eivät kuitenkaan hyväksyneet. Isänmaallisen Kansanliikkeen suomalaiskansallinen ideologia ja lakia hyväkseen käyttävät toimintatavat tarjosivat Anni Sipilälle uutta uskoa siihen, että hänen nuoruutensa ihanteet voisivat toteutua ja suomalainen kansa yhdistyä.

Anni Sipilän omasta aktiivisuudesta ja asemasta puolueen Keski-Pohjanmaan kentällä kertoo eniten kaksi kirjeistä esiin tullutta asiaa. Ensinnäkin

---

⁵⁰⁸ ASk Anni Sipilän kiertokirje 4.6.1935.

⁵⁰⁹ Silvennoinen et al. 2016, 284, 291–293.

⁵¹⁰ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 15.4.1934.

⁵¹¹ Koivisto 2016c, 111.

⁵¹² Silvennoinen et al. 2016, 233, 241.

IKL:n näkyviin hahmoihin kuuluneet Vihtori Kosola, Antti Isotalo, Oskari Vihantola sekä Eino Tanninen olivat toukokuussa Kälviän pappilassa sekä tarkistamassa Keski-Pohjanmaan paikallisosaston arkistoja että neuvottelemassa sen tulevaisuudensuunnitelmista. Anni Sipilä oli kokouksessa mukana, ja kirjeensä mukaan osallistui itsekin kokouksessa käytyyn keskusteluun.⁵¹³ Toinen huomiota herättävä seikka on, että häntä pyydettiin puhumaan nuorille IKL:n pienessä paikallisessa tilaisuudessa Kälviällä kevättalvella 1936:

Mielelläni sanoisin heille jonkun vakavan sanan, kun vain osaisin sen oikein sanoa. Täällä on niin vähän sellaisia, jotka uskaltavat ruveta ajatuksiaan julki lausumaan noin oikein mukamas puheen muodossa, niin että minunlaiseni ”kruppakraatarikin” kelpaa puhujaksi.⁵¹⁴

Anni Sipilä suhtautui itseensä jälleen kasvatuksensa mukaisella nöyryydellä vähätellessään osaamistaan. Häntä tuskin olisi kysytty puhumaan, ellei hän olisi ollut paikallisessa toiminnassa tärkeä tekijä, jonka puheen uskottiin voivan vaikuttaa nuorisoon suotuisasti. On myös otettava huomioon esimerkiksi *Suomalaiset fasistit* –tutkimuksessa esitetty seikka, että IKL:ssä yleisen asenteen mukaan naisille sovelias toiminta kansanliikkeessä rajoittui politikoinnin sijaan enimmäkseen kahvinkeittoon ja muonittamiseen, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.⁵¹⁵ Anni Sipilä oli selvästi noussut miehensä hiljaisesta tukijasta aktiiviseksi poliittiseksi toimijaksi, vaikkakin vain paikallistasolla.

Anni ja Hille Sipilän perheen luovuttamattomia arvoja olivat aitosuomalaisuus, raittius sekä kommunisminvastaisuus. Heidän aatemaailmansa perusta oli heidän kasvuaikojensa suomalaiskansallisessa ihanteellisuudessa. Kumpikin heistä oli omaksunut snellmanilaisen fennomanian ideologian, jossa uskottiin yhteen, yhtenäiseen, jaloon suomalaiseen kansaan. Sivistyksen ja moraalisen esimerkin voimalla kansa yhdistyisi joksikin suuremmaksi kuin koskaan aiemmin. Anni ja Hille Sipilä näkivät epäilemättä köyhemmän kansanosan huonot olot, mutta he uskoivat sosiaalisten epäkohtien korjautuvan itsestään sivistyksen ja moraalin nousun myötä. Sosialistien ajatuksia lainsäädännöllisistä parannuksista he eivät hyväksyneet. Heidän ihanteensa järkkyivät jo sortovuosien ja suurlakon aikana, ja sisällissota aiheutti heille lopullisen, karvaan pettymyksen. Hille Sipilästä tuli sisällissodan myötä ensin aktiivinen suojeluskuntalainen ja sitä kautta osa oikeistoradikalistista Lapuan liikettä, joka uskoi kommunismin vastaisen kovan taistelun olevan ainoa keino

⁵¹³ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 10.5.1934.

⁵¹⁴ KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 11.2.1936.

⁵¹⁵ Silvennoinen et al. 2016, 239.

pelastaa Suomen kansa. Anni Sipilä puolestaan keskittyi tukemaan miestänsä tämän ponnisteluissa tavoitteidensa saavuttamiseksi, sillä hänet oli kasvatettu ajattelemaan julkisen politikoinnin kuuluvan miehille. Jäätyään leskeksi hän löysi lapsineen Isänmaallisesta Kansanliikkeestä itselleen henkisen kodin, ja muuttui sivullisesta tarkkailijasta aktiivisemmaksi toimijaksi.

4.2 Kodin hengen luoja

Anni Sipilän vastuulla oli kotitaloutensa käytännön asioiden lisäksi myös hyvän, moraalisesti korkean ilmapiirin luominen perheen kotiin. Äitinä Anni Sipilän velvollisuus oli kasvattaa lapsensa niiden ihanteiden mukaan, joita hän ja hänen miehensä pitivät tärkeinä.

Anni Sipilän kirjeissä hänen kasvatustehtävänsä näkyi kirjoitetun kielen sävyn muutoksena. Suurin osa kirjeiden sisällöstä oli aiemmissa luvuissa kuvattuja, arkisia tapahtumia ja kuulumisia, joita kertomalla Anni Sipilä pyrki liittämään kauempana asuvat läheisensä osaksi perheensä elämää. Kirjeissä oli myös toisen tyyppisiä viestejä, ja niissä käytetty tyyli oli täysin erilaista.

Kiitos kauniista kortista, jonka äidille lähetit. Sillälaila äitikin sinua pienenä hypitti polvellaan ja lauloi sinulle. Siinä kuvassa on Norjan kuningas Haakon ja hänen äitinsä Margareta ja se äiti laulaa lapselleen, miten lapsen on lasna hyvä ja huoleton ratsastaa äidin polvella, mutta sitte kun hän tulee suureksi ja saa ensin kannukset ja kruunun ja valtakunnan hallittavakseen, niin sitte tulee suruja ja huolia paljon. Niinhän se on sinunkin elämäsi. Lapsena kotona on huoletonta, mutta kun joutuu maailmaan, niin ei voi suruja ja huolia kiertää. Sinun ensimmäinen vaikea surusi oli se, että täytyi jättää koti ja lähteä Kuopioon kouluun. Nyt sinä olet siihen jo tottunut. Sinä sanoit, ettet enää ikävöi. Eikö tunnu nyt helpommalta elämä. Isä kirjotti sinulle syksyllä lohtuttavia kirjeitä ja neuvoi miten suruja kannetaan ja voitetaan. Isä ja äiti toivovat, että Jorma poju aina muistaisi kaikki puutteensa ja virheensä, kaikki surunsa ja huolensa kertoa Jeesukselle. Hän antaa avun aina. Ei ole niin vaikeata kohtaloa maailmassa, jossa ei Jeesus voisi auttaa. Mutta Jeesus tahtoo myös, että lapset aina koettavat tehdä oikein, olipa asia mikä tahansa. Ei koskaan saa tinkiä sen kanssa, minkä tietää oikeaksi. Tulee elämässä usein eteen tapahtumia, jolloin tuntuu raskaalta tehdä oikein. Se ei ole hauskaa, ei ole helppoa, ei ole mieluista. Muista Jorma aina, että kaikesta huolimatta on tehtävä aina oikein. --- Muista nyt Jorma syödä kiltisti ja siivosti, soittaa aikanaan harjoituksesi, käydä ahkeraan iltapäivin ulkona hiihtelemässä ja luistelemassa ja olla nöyrä tottelevainen poika kaikille kotona sekä koulussa.⁵¹⁶

Kirjeen opettavaisen, kasvattavan sävyn olisi helppoa tulkita johtuvan siitä, että sen vastaanottaja, Jorma Sipilä, oli vuoden 1920 helmikuussa vasta 11-vuotias, kaukana kotoaan asuva lapsi. Tästä ei kuitenkaan ole kyse, sillä Anni Sipilä kirjoitti pojalleen samaan tyyliin vielä tämän opiskellessa yliopistossa. Esimerkiksi Jorma Sipilän ensimmäisen opiskeluvuoden syksyllä Anni Sipilä kirjoitti hänelle jälleen kirjeen, joka sisälsi perheen kuulumisten lisäksi hurskaita äidillisiä neuvoja:

---

⁵¹⁶ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22.2.1920.

Olimme menossa isän kanssa Pikku Penttilään, kun saimme kirjeesi. Luin sen asemalla, ja kyllä nousi äidin jalka entistä keveämmin, niin oli mieli hyvä. Eihän mene sitä päivää, ettei kohoa heikko huokaus rinnasta: ”Pidä hyvä Jumala esikoiseni kätesi käätyvillä, sanasi vaikutuksen alla. Tue askeleensa, varjele lankeemasta, auta heikkoa lasta”. Arvaat miten tuntui äidistä hyvältä lukea, että olet hyvien toverien ja ystävien parissa, joilla on sama matka, yhteiset asiat ja aikovat yhdessä yrittää kaidan tien taivalta tehdä. Äiti tietää, miten paljon siellä tarjotaan nuorille kaunista, joka ihastuttaa, vaan vie eroon Jumalasta. On turvallista tietää, että siellä on ystäviä, jotka tarjoavat sellaista, mikä vie Jumalan pariin. Kun pysyt Herran kansan seurassa, olet hyvässä turvassa pahan maailman keskellä. Ukin ja Siiri tädin esirukoukset siellä Sinua kannattavat varmasti ja muistaa Sinua Martti enokin ja Inkeri täti ja heikot kädet kotona pyrkivät ristiin Sinun asioissasi. Penttilän tädit kyselivät Sinusta ja iloitsivat meidän kanssamme siitä, että olet päässyt hyvien ihmisten pariin.⁵¹⁷

Anni Sipilä siirtyi ikään kuin eri rooliin kirjoittaessaan pojalleen toiveitaan ja neuvojaan. Aiemmin samassa kirjeessä hän oli puhekieltä ja murre sanoja käyttäen kertonut pieniä yksityiskohtia pappilan säilöntäpuuhista ja kotona asuvien lastensa edesottamuksista. Itseensä viitatessaan hän käytti yksikön ensimmäistä persoonaa. Kirjeen lopusta otetussa lainauksessa Anni Sipilä siirtyi yhtäkkiä puhumaan yksikön kolmannessa persoonassa siitä, mitä ”äiti” lastansa ajatellessaan tunsi ja toivoi.

Tässä Anni Sipilän tavassa kirjoittaa lapselleen toteutuu Britt Liljewallin määrittelemä perhekirjeenvaihdon *normeja välittävä funktio*. Liljewallin mukaan tämä funktio on erityisen tärkeässä osassa lasten ja vanhempien välisessä kirjeenvaihdossa. Nimensä mukaisesti se kuvaa kirjeenvaihdon roolia osapuolten välisenä arvojen ja normien välittäjänä.⁵¹⁸ Vaikka Anni Sipilä olikin erossa esikoisestaan, hän koki tärkeäksi ohjata tämän elämää vielä pojan kasvettua aikuiseksi.

Äitien kasvatusvastuu ja sen onnistuminen ei ollut vain perheen sisäinen yksityisasia. Anni Sipilän edustaman aatemaailman naisen tuli aina katsoa laajemmalle: lapsia ei tullut kasvattaa heitä itseään, vaan ensisijaisesti yhteiskuntaa ja isänmaata varten.⁵¹⁹ Tällä tavoin Anni Sipiläkin oli kasvatettu. Hänen sukupolvensa tyttöjen odotettiin kasvavan kuuliaisiksi ja nöyriksi naisiksi, joiden tuli pitäytyä kodin piirissä ja olla valmiita uhraamaan omat tarpeensa suuremman hyvän puolesta.⁵²⁰ Myös poikien kasvatuksessa korostettiin epäitsekkyyttä, mutta heidän velvollisuutensa kohdistuivat ennen kaikkea yhteiskuntaan ja isänmaahan.⁵²¹ Erinomainen esimerkki tästä asenteesta on Anni Sipilän pojalleen vuoden 1929 tammikuussa kirjoittamansa kirje:

---

⁵¹⁷ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 22./23.9.1927.

⁵¹⁸ Keravuori 2011, 188.

⁵¹⁹ Vares 2005, 16, 25.

⁵²⁰ Ollila 1998, 24; Siltala 1999, 196, 554; Vares 2005, 134.

⁵²¹ Ollila 1998, 24–25.

Jorma rakas! Sortumatta souda, vaikk’ois vastatuulta!
 Siellä olet taas ahertamassa elämäntehtävääsi valmistuaksesi. Teitä on siellä nuorta, nousevaa polvea sadottain kehityksessä Suomi äidin palvelukseen eri elämän aloille. Voi, kun teistä toivotaan paljon, teiltä odotetaan, teille asetetaan tulevaisuuden työn suunnitelmien piirroksia, luonnoksia eteen kullekin omalla työsarallaan, teitä kutakin tarvitsee Suomi äiti. Teidän asiaanne kannetaan myös rukouksen käsivarsin sinne, missä yksilöitten ja kansojen elämänlangat yhdistyvät Johtajan käsissä.
 Rakkaalleen tahtoo parasta antaa. Jos Suomi äiti on teille rakas, tahdottehan sille antaa parastanne. Kenelle se armo on suotu, että on Jumalan rakkautta saanut kokea, miten paljon onkaan se rakkaus iijäinen ja kestävä, velvoittava ja vaativa parhaansa sen palveluksessa antamaan. Olkoon työsarka mikä tahansa, kyllä kannattaa kasvaa ja kehittyä mahdollisimman kelpoiseksi siihen voidakseen tinkimättä tuntonsa kanssa työnsä tehdä. En tahdo ylpeyteen ja kunnianhimoa kehoittaa en maineen tavoitteluun, vaan siihen, että olisi tahtoa ja halua kehittyä ja kasvaa sellaiseksi persoonallisuudeksi, jolle ei mikään puolinen elämän tehtävässä kelpaa, vaan joka pyrkii työssään parhaansa antamaan, sillä sen kukin on velkaa Jumalalle ja sille isänmaalle, jonka Jumala on antanut ja sille työlle, jota Jumalan armosta saa tehdä, olipa se mitä tahansa.
 Antakoon Jumala hyvydessään Sinullekin rakkaani sitä mieltä, että tahtoisit Hänen johtonsa alla kasvaa ja kehittyä rehelliseksi, omantunnontarkaksi, nöyräksi ihmiseksi, kansalaiseksi, virkamieheksi. Siinä tulee alati taistelu vanhan ja uuden ihmisen välillä, huonomman ja paremman minän, itsekkyyden ja epäitsekkyyden, vaan totena pysyy, ettei voittoa ilman taistelua ei suurta voittoa ilman suurta taistelua ei eheätä luonnetta ilman kieltämyksiä, ei täydellisyyttä, jos puolinaiseen tyytyy. Siksi lopetankin, millä alotin. Sortumatta souda, vaikk’ois vastatuulta!⁵²²

Papin perheen äitinä oleminen toi tähän kasvatusvastuuseen vielä oman, erityislaatuksen lisänsä. Pappilassa asuvilla perheillä ei ollut mahdollisuutta yksityisyyteen samalla tavalla kuin muilla. Heidän oletettiin toimivan yhteisönsä esimerkkeinä, joten heitä myös tarkkailtiin. Nilsissä Anni Sipilälle huomauteltiin perheen tyttären ”maailmallisesta” pukeutumisesta, joka Jorma Sipilän mukaan tosin oli täysin aiheeton moite.⁵²³ Tapa pitää silmällä erityisesti pappiloiden perheitä oli yleistä, sillä näiden perheiden odotettiin näyttävän kristillisen elämäntavan esimerkkiä muille. Tällainen asennoituminen pappien perheisiin juontaa juurensa jo reformaation ajoista, jolloin Martti Lutherin perhe nostettiin kristityn perheen esikuvaksi. Pappiloita kutsuttiin tämän takia ”lasiseinäisiksi kodeiksi”.⁵²⁴ Vastuu Nilsien ja Kälviän pappiloiden lasiseinäisen kodin moitteettomuudesta oli Anni Sipilän, pappilan kodin hengettären harteilla.

Anni Sipilä ei kirjeissään kertaakaan suoraan moittinut yhdenkään lapsensa käytöstä sopimattomaksi tai vääräksi, vaan kirjoitti heistä kauniisti ja rakastavasti. Lasten pienistä edesottamuksistakin Anni Sipilä kirjoitti ainoastaan humoristiseen sävyyn. Moittimisen sijaan hän huolehti erityisesti vanhimman poikansa Jorman puolesta, jonka luonnetta hän kuvaili sanoilla ”tunne herkkä, tahto heikko, sydän

⁵²² ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 25.1.1929.

⁵²³ Sipilä 1978, 52.

⁵²⁴ Knuuttila & Koskimies 2007, 36; Heikkilä 2009, 25, 33.

hella”⁵²⁵ kirjeessään sisarelleen. Anni Sipilä pelkäsi, ettei herkkätunteinen esikoinen pärjäisi kovassa maailmassa.

Itseen Anni Sipilä kyllä soimasi, eikä nähnyt onnistuneensa tärkeässä kasvatustehtävässään. Hän kirjoitti asiasta suoraan myös Jorma Sipilälle, joka oli juuri muuttanut Helsinkiin:

Kyllä minä joka päivä elän jonkun hetken siellä Sinun luonasi. Työn touhinassa tulet aina vähä väliä mieleen ja kuvittelen mitä milloinkin Sinusta – ja sitte tulee huokaus – Sinä hymähdät tietysti äidin huolille – mutta niitä et voi muuttaa. Ajatukset liittää muistoissa parikymmentä vuotta taapäin, jolloin Sinua pyhällä hartaudella odotin ja Sinusta Herralle puhuin. Minä tahdoin antaa Sinulle perinnöksi sen, mitä minussa parasta oli. Minä uskoin silloin voivani siirtää sen Sinulle. Olin silloin toivorikas, nuori, valoisin unelmin ja ajatuksin. Rakkaina elävät sen ajan muistot, joskin elämän todellisuus ja kokemus on näyttänyt minulle, että uskoin itsestäni aivan turhia. En ole voinut antaa Sinulle mitä tahdoin ja usein syytän itseäni siitä, että olen uskaltanut äidiksi ruveta. Vaan ”katumus on kallis kyllä, parannus parempi vielä” ja parannus on nyt myöhäistä. Miksipä siis puhuakkaan näistä. Elä ajattele koskaan äidin huonoa perintöä ja esimerkkiä, kun on vaikeat ajat, ajattele Jumalan voimaa, joka on heikoissa väkevä. Silloin tartut siihen ja pääset voitolle.⁵²⁶

Kirjeen sävyn voi ymmärtää myös kasvatustieteenä. Oma heikkoutta ja huonoutta korostamalla Anni Sipilä saattoi pyrkiä herättämään pojassaan yleviä tunteita ja synnintuntoa.

Tunne omasta epäonnistumisesta oli kuitenkin todellinen:

Kun minä katselen noita kuutta lastani, olen kuin rikollinen heidän edessään. Koko huoleton, suruton elämäni syyttää minua siitä, että olen kasvattanut lapseni maailmalle enkä Jumalalle. Minä itse saan kiitollisuudella, kunnioituksella ja rakkaudella muistaa omaa lapsuuteni kotia ja vanhempiani sekä sitä kallista perintöä, jonka he kasvatuksellaan ja elämällään ovat mulle antaneet. Minun lapseni eivät sitä voi tehdä. Toisinaan kun vetoan kodin henkeen, puhuessani lasteni kanssa, punastun, kun aattelen, etten ole voinut itse edes luoda kotiini sitä henkeä, jota oikeana ihannekodin henkenä pidän. On katkeraa huomata miten paljon voimakkaampi on se vaikutus, joka ulkomaailmalla, tovereilla y.m. on kuin oman kodin vaikutusvoima. Minusta tuntuu, ettei minun omalla kohdallani ollut niin. Se oli hyvän kodin voimakas henki, joka sen teki, ettei ulkonaiset vaikutteet minuun pystyneet.

Anni Sipilä ei kirjeessään tarkemmin eritellyt, mitä ”ulkomaailman” ja tovereiden vaikutukset hänen lapsiinsa olivat. Hänen pettymyksensä kohdistui eniten siihen, ettei hän ollut onnistunut luomaan omasta kodistaan lapsuudenkotinsa toisintoa ja oli täten epäonnistunut tärkeimmässä tehtävässään kodin hengen luojana.

Anni Sipilä tunsu epäonnistuneensa myös vaimona. Varsinkin miehensä kuoleman jälkeen hän kirjoitti useamman kerran siitä, kuinka oli ollut miehelleen taakka eikä tuki ja rukouksilleen Jumalaa ottamaan hänet pois lisäämästä miehen huolia vielä enemmän.⁵²⁷

⁵²⁵ ASk Anni Sipilä Aino Siiralalle 13.3.1927.

⁵²⁶ ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 8.10.1927.

⁵²⁷ ASk Anni Sipilä Eemeli Sipilälle 12.6.1932; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 2.6.1932

Huonouden ja riittämättömyyden tunteet olivat 1800-luvun lopun sivistyneistöperheiden tyttärille hyvin tyypillisiä, sillä heidät kasvatettiin tuntemaan niin. Varsinkin sellaisissa tapauksissa, joissa tyttölapsi ei ollut luonnostaan nöyrä ja hiljainen, hänen annettiin ymmärtää olevansa vääränlainen lapsi, joka ei kelvannut vanhemmilleen. Uppiniskaiset, itsepäiset lapset taivutettiin nöyriksi uuden kasvatustyylin mukaisesti syylistämällä.⁵²⁸ Terhi Turkan mukaan Anni Sipilä oli nuorena ollut suorastaan ”räiskyvän vilkas”.⁵²⁹ Kihlusaikansa kirjeissä nuori Anni Siirala moitti itseään liiasta vilkkaudesta sekä oikukkaasta luonteestaan, jota hän ei heikkoina hetkinään saanut pidetyksi kurissa.⁵³⁰ Hänen myöhemmästä negatiivisesta suhtautumisestaan itseensä on selkeästi havaittavissa, että hän oli todella sisäistänyt kasvatuksensa tavoitteet.

Anni Sipilä piti tärkeimpänä tehtävänä miehensä tukena olemista, lastensa moraalista kasvatusta ja kodin ilmapiirin luomista. Hän opetti ja neuvoi lapsiaan vielä näiden aikuisiällä, ja kantoi huolta erityisesti herkästä esikoispojastaan. Anni Sipilä pyrki luomaan omasta kodistaan samanlaista kuin lapsuudenkodistaan, josta hän oli luonut itselleen ihanteellisen kuvan. Lisäpainetta kasvattajan tehtävälle toi tavallista näkyvämpi rooli papin perheen äitinä, jota tarkkailtiin aseman esikuvallisuuden vuoksi. Oman nöyryyttä ja hiljaisuutta korostaneen kasvatuksensa uhrina vilkasluonteinen Anni Sipilä ei kuitenkaan koskaan kokenut voivansa täyttää itseensä kohdistuneita odotuksia.

4.3 Anni Sipilän uskonto

Anni Sipilä oli syvästi uskonnollinen kristitty. Tämä näkyi jo hänen kirjeistään, joista jokaisessa hän toi uskonsa esiin välillä pitkinäkin pohdintoina, mutta vähintäänkin erilaisilla Jumalan siunauksen toivotuksilla. Kirjeissä oli myös paljon viittauksia Raamattuun sekä virsiin ja hengellisiin lauluihin.

Anni Sipilän vakaumuksen taustalla oli ensinnäkin kotikasvatus. Lasten, erityisesti tyttöjen, kasvatus oli 1800-luvun lopun säätyläistössä uskonnollista ja perustui luterilaiseen traditioon.⁵³¹ Toivo ja Eva Sireliuksella oli tapana pitää perheelle aamuhartauksia, joihin kuului raamatunlukua ja virsien veisuuta.⁵³² Anni Sirelius oli muun muassa Teleñin, Sireliuksen sekä Argillanderien pappissukujen

---

⁵²⁸ Ollila 1998, 24–25; Siltala 1999, 196–197.

⁵²⁹ Turkka 1995, 2.

⁵³⁰ Esim. KK Coll. 327 Anni Siirala Hille Sipilälle 24.5.1906, 2.6.1906.

⁵³¹ Ollila 1998, 17.

⁵³² Palosuo 1982, 41.

jälkeläinen.⁵³³ Suomalaisten pappissukujen synnyn voi ajoittaa 1600-luvulle, jolloin papisto seurakuntaverkostojen kasvaessa levittäytyi yhä laajemmalle alueelle. Monissa suvuissa pappeus jatkui miesten katkeamattomana perinteenä 1900-luvulle saakka. Pappissukujen tyttäret menivät usein naimisiin pappien kanssa.⁵³⁴ Tämä perinne näkyy Anni Sipilän esivanhemmissa, joista 1700-luvun alun jälkeen vain hänen isänsä Toivo Sirelius ja äidinpuoleinen isoisänsä Frithiof Winter eivät olleet pappeja. Sukuperinne selittää osaltaan Sireliusten kodin vahvasti uskonnollisen tapakulttuurin.

Myös ajan kasvatustavat olivat ainakin sivistyneistön piirissä hyvin uskonnollisia. Marjo-Riitta Antikaisen mukaan uskonnonharjoitus ja uskonnollisuus määritteli vielä 1800-luvun lopulla selvästi ihmisten arkea, eikä uskontoa pidetty yksityisasiana, varsinkaan kun kirkkoon kuuluminen oli yhä pakollista.⁵³⁵

Nuoren Anni Siiralan kristillisyyds näkyi myös käytännössä. Hän kirjoitti tulevalle miehelleen tavastaan lukea Raamattua päivittäin. Lisäksi hän opetti pyhäkoulussa ja piti perheensä palveluskunnalle hartaushetkiä.⁵³⁶ Raamatun Anni Sipilä tunsikin kirjeistä päätellen hyvin, sillä hän kykeni suvereenisti yhdistämään raamatunlauseita kirjoittamaansa tekstiin.⁵³⁷

Tutkija Vesa Vares tiivistä Anne Ollilan määritelmät uskonnollisuuden eri tyypeistä seuraavasti: Ensimmäisen tyypin mukaan Jumala on vanhatestamentillinen ja vaatii ehdotonta seuraamista. Ihmisen oli jatkuvasti kaduttava syntisyyttään Jumalan edessä ja pyrittävä synneistään eroon ilman minkäänlaisia myönnytyksiä inhimillisistä syistä. Toinen tyyppi puolestaan korostaa näkemystä ihmisestä Kristuksen morsiamena. Tällä tavalla uskovien ihmisen suhde Jumalaan on sama kuin rakastettuun. Kolmas tyyppi on uskoa hyvään, suojelemaan ja huolehtimaan Isään, jonka turvissa saattoi keskittyä hengelliseen elämään. Neljäs tyyppi on puolestaan panteismi, jossa Jumala näkyy kaikkialla ja kaikessa.⁵³⁸

Anni Sipilän uskonto oli kirjeistä päätellen eräänlainen sekoitus vanhatestamentilliseen Jumalaan ja hyvän Taivaan Isään uskomista. Hän murehti kirjeissään usein omaa vajavaisuuttaan sekä erityisesti kyvyttömyyttään pitää

---

⁵³³ Palosuo 1982.

⁵³⁴ Ävist 2009, 14–15.

⁵³⁵ Antikainen 2003, 13–14.

⁵³⁶ KK Coll. 327 Anni Siirala Hille Sipilälle 1.3.1907, 10.4.1907.

⁵³⁷ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 16.2.1929; Anni Sipilän kiertokirje 19.4.1935.

⁵³⁸ Vares 2005, 98.

lapsiaan erossa ”maailmasta”, joka edusti hänelle kaikkea kevytmielistä ja syntistä.⁵³⁹ Toisaalta hänellä oli vahva vakaumus siitä, että Jumala oli hyvä, eikä mikään ihmisen elämässä tapahtunut ilman tarkoitusta.

Maailmallisuuden vieroksumisessa näkyi Anni Sipilän herännäisyys. Hän ei ollut kasvanut minkään evankelisluterilaisen kirkon herätysliikkeen vaikutuspiirissä, mutta tutustuttuaan herännäisyyteen tunsu sen omakseen. Terhi Turkan ja Airi ja Jorma Sipilän mukaan heidän perheensä tutustui ja liittyi heränneisiin Nilsin vuosinaan.⁵⁴⁰ Jorma Sipilä sanoi herännäisyyden antaneen Sipilöiden kodille ”ikään kuin uudet, henkiset kasvot”.⁵⁴¹

Erityisesti herännäisten veisuuperinne tarttui Sipilöihin: nilsiäläistä perimätietoa ja muistikuvia sisältävässä *Nilsistä nilsittyä* –kirjassa Sipilän perheestä mainitaan erityisesti heidän tapansa saapua seuroihin veisaamalla kuuluvasti jo tullessaan.⁵⁴² Airi Sipilän mukaan Hille Sipilä ”tuli jonkinlaiseen herätykseen”, ja kertoi, että ”isästä tuli körttipappi” Nilsin aikana.⁵⁴³ Kälviälle muuttaessa pappilassa pidettiin lähtöseurat.⁵⁴⁴ Herännäisten hartaudenharjoitustavat olivat tehneet Sipilän perheeseen suuren vaikutuksen.

Herännäisyydessä korostettiin ihmisen havahtumista omaan syntisyyteensä, jonka vuoksi hän ei voinut selvitä ilman Kristusta. Jatkuva kilvoittelu synnin, maailman, edessä kuului ihmisen elämään. ”Maailmaan menneet” unohtivat oman vajavaisuutensa langetessaan sen tarjoamiin, lyhytaikaista iloa suoviin houkutuksiin.⁵⁴⁵ Anni Sipilän herännäisyydelle tyypillinen, omaa huonoutta korostava asenne tulee selvästi ilmi hänen kirjeessään veljensä vaimolle:

Mutta tiedätkö, Siiri, minä saan olla niin matalalla kohdalla, että joskus en oikein uskalla edes puhua asiaani Jumalalle. Aina saan alkaa sillä että tunnustan itseni mahdottomaksi siihen armoon mitä olen saanut ja arvottomaksi anomaan sitä mitä pyydän. Minä tiedän, että elämäni on ollut erheitä ja kompastuksia, huolettomuutta ja puolinaisuutta. Sitä eheätä, tinkimätöntä, joko-tahi, jonka tiedän ja tunnustan oikeaksi kristillisyydeksi ei ole minussa ollut. Olen antanut liian paljon moitteen aihetta, syytä, elämälläni, näin olen kieltänyt Vapahtajani, Hänkö tunnustaisi minun Isänsä edessä. Siksiäpä sanonkin nöyränä: ”Anna armon käydä oikeuden edellä.” Jos minun lapseni arvostelisivat kristillisyyttä sen mukaan, mitä se heidän äidissään on aikaansaanut, niin eivätpä he todella sille suurta arvoa pystyisi panemaan, eikä se kannustaisi heitä sen voimaa itselleen pyytämään. Ja kuitenkin minä tiedän, että he tahtoisivat olla eheitä kristityitä. Siinä se Jumalan suuri rakkaus ilmeneekin minua kohtaan, että Hän rakkaudellaan tahtoo vetää lapsiani puoleensa katsomaan Häneen ja Hänen rakkauteensa Pojassaan Jeesuksessa, Vapahtajassa. Ei katsomaan heikkoon, erehtyväiseen, puolinaiseen äitiin. Ja niin uskallan minäkin rukoilla: Älä rankaise lapsia

⁵³⁹ Esim. ASk Anni Sipilä Jorma Sipilälle 20.10.1927, 16.2.1929; KK Coll. 327 Anni Sipilä Eva Sireliukselle 13.3.1931.

⁵⁴⁰ Airi Sipilän haastattelu; Sipilä 1978, 51; Terhi Turkka 1995.

⁵⁴¹ Sipilä 1978, 51.

⁵⁴² Hakokorpi-Jumppanen 1982, 81.

⁵⁴³ Airi Sipilän haastattelu.

⁵⁴⁴ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 21.4.1926.

⁵⁴⁵ Ollila 1998, 154.

äidin tähden, osoita heille laupeutesi Poikasi tähden. Ja minä saan pyytää heille varjelusta elämänsä kaikkiin vaiheihin, siunausta heidän työllensä ja apua kaikkiin ajallisiinkin tarpeihin.⁵⁴⁶

Usko hyvään, suojelemaan Jumalaan, jonka turvaan ihminen saattoi luottaa, näkyi kenties eniten Anni Sipilän suhtautumisessa elämänsä raskaisiin menetyksiin. Vuonna 1928 hän kirjoitti yhdessä miehensä kanssa sukulaiselleen, jonka lapsi oli juuri kuollut:

Kun Herra muinoin otti meiltä ensimmäisen Penttimme, tuon herttaisen päiväsäteen, kyllä olisi oma mieli toivonut häntä takaisin. ---
Suurin kiitoksen aihe oli sittenkin se, että Pentistä tuli yhdysside taivaan ja kotimme välillä. Jumala panee kuorman päällemme, mutta hän myös auttaa meitä. Murheeseen, joka Herran kädestä otetaan, on kätkeyty salattu siunaus.⁵⁴⁷

Suhtautuminen lapsen kuolemaan oli lähes fatalistinen. Jumala oli ottanut heiltä lapsen, mutta kuollut pienokainen oli tuonut Jumalan lähemmäksi surevia vanhempia, sen sijaan että he olisivat syyttäneet Jumalaa kohtaamastaan menetyksestä. Jumalan kaikissa teoissa oli Anni Sipilän mielestä jokin syvempi, ehdottomasti hyvä tarkoitus, joka ehkä selviäisi ihmiselle joskus.

Samanlainen suhtautuminen näkyi Anni Sipilän kirjeissä myös hänen miehensä kuoleman jälkeen. Langolleen Eemeli Sipilälle hän kirjoitti Jumalan vastanneen hänen rukouksiinsa, joissa hän oli pyytänyt miehelleen helpotusta tämän taakkojen alla, antamalla miehelle ”sanomattoman rauhan, onnen ja autuuden”. Tästä Anni Sipilä tahtoi kiittää Jumalaa, ei syyttää Häntä.⁵⁴⁸
Anni Sipilä jatkoi jatkaa elämäänsä, koska uskoi kaiken takana olevaan suurempaan tarkoitukseen, ja uskoi miehensä päässeen parempaan paikkaan.

Helmikuussa 1931 Anni Sipilä kirjoitti vanhemmilleen kirjeen, jossa hänen uskonkäsityksensä tuli ilmi hyvin selkeästi:

Minun on ajatukseni niin usein menneet 22-23 v taappäin näinä aikoina, kun on Jorma niin usein mielessä ja hänen valmistumisensa elämäntyöhönsä. Miten sitä silloin rukoili palavasti sen odotetun puolesta, miten sitä lupaili antaa sen Herran hoitoon, lupaili kasvattaa sen Herran pelvossa. Jokainen nuori uskoo valoisasti sinä aikana itsestään ja muista myös, se on luonnollista. Elämä antaa useimmiten vähemmän hyvää kuin mitä siltä toivoo ja ihminen harvoin pystyy täyttämään mitä on luvannut. Jumala kuitenkin aina yhtä mielellään kuulee rukoukset ja lupaukset eikä niitä väheksy, vaikka hyvin tuntee meidät. Kyllä Hän on ollut hyvä minuakin ja kotiani kohtaan, sangen hyvä ja armorikas. Hän kuuli minun heikot rukoukseni ja suuret lupaukseni, hän tiesi missä määrin voin ne täyttää, mutta hän ei niitä halveksinut. Kun nyt vuosien takaa arvostelen itseäni, vaimona, äitinä, ihmisenä j.n.e. näen selvästi, miten paljon enemmän minä lupasin kuin olen voinut täyttää, mutta Jumala ei ole silti minua halveksuen jättänyt oman onneni nojaan. Hän on pohjattomalla rakkaudellaan minua, kotiani ja lapsiani hoitanut ja kasvattanut, tiellään taluttanut, kärsinyt. En minä niin pysty Häntä kiittämään kuin tulisi ja kuin mieleni tekisi.⁵⁴⁹

⁵⁴⁶ ASk Anni Sipilä Siiri Siiralalle 21.5.1936.

⁵⁴⁷ KA AS 4 Anni ja Hille Sipilä Arvo Sipilälle 29.9.1928.

⁵⁴⁸ ASk Anni Sipilä Eemeli Sipilälle 12.6.1932.

⁵⁴⁹ KK Coll. 327 Anni Sipilä Toivo ja Eva Sireliukselle 12.2.1931.

Anni Sipilän elämässä oli ollut paljon vaikeuksia, mutta hän koki Jumalan olleen hänelle hyvä, ja kantaneen hänet läpi raskaiden aikojen. Tämä asenne Anni Sipilällä säilyi myös miehensä kuoleman jälkeen.

Anni Sipilälle uskonto oli tärkeä voimavara. Hän kasvoi kristillisessä kodissa, jossa tottui säännölliseen hartaudenharjoitukseen. Anni Sipilä luki Raamattua päivittäin jo nuorena, ja tunsikin Raamatun erittäin hyvin. Hengellisen kotinsa Anni Sipilä löysi herännäisyydestä, johon tutustui lähemmin toimiessaan Nilsin pappilan emäntänä. Hänen käsityksensä Jumalasta oli sekoitus ankaraa, vanhatestamentillista Jumalaa, jonka edessä ihminen oli huono ja syntinen, sekä hyvää, armahtavaa Taivaan Isää, joka kantoi lapsensa läpi raskaiden menetysten. Anni Sipilän Jumala oli kaikkivaltias, jonka jokaisessa teossa piili salattu viisaus.

5. Johtopäätökset

Pro gradu -tutkielmassani esittelin ja analysoin isoisoäitini, pappilanemäntä Anni Sipilän kirjeenvaihtoa vuosilta 1919–1936. Noina vuosina Anni Sipilä asui Nilsissä ja Kälviällä. Halusin kuvata suomalaista pappilakulttuuria yhden perheenäidin näkökulmasta. Tarkoitukseni oli selvittää, kuinka Anni Sipilä suhtautui asemaansa ja töihinsä pappilassa sekä minkälaisia vaatimuksia ja tavoitteita hän asetti itselleen. Lisäksi pohdin, millaisia taustoja ja syitä Anni Sipilän elämänvalinnoilla ja -vaiheilla on ollut.

Suomalaisen maalaispappilan arkea ja aatemaailmaa valottavassa tutkimuksessani oli kaksi pääkysymystä. Ensimmäinen kysymys oli tämä: Minkälaisista tehtävistä maalaispappilan emännän ja perheenäidin työ koostui? Millaisen kuvan Anni Sipilän kirjeet antavat maalaisseurakunnan papin työstä Suomessa 1920–1930-luvuilla ja mitä vaikutuksia papin työllä oli pappilan perhe-elämään?

Toinen pääkysymykseni koski Anni Sipilän ja hänen perheensä aatemaailmaa. Kuinka pappilan rouva Anni Sipilä suhtautui aikansa politiikkaan ja yhteiskunnalliseen kuohuntaan? Mistä Anni ja hänen puolisonsa, pastori Hille Sipilän poliittinen vakaumus kumpusi? Muuttuiko Anni Sipilän ajattelu poliittisesti aktiivisen aviomiehen kuoleman jälkeen? Tutkin myös, miten uskonto ja uskonnollisuus vaikuttivat hänen elämänasenteeseensa ja arvoihinsa.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseeni löysin seuraavanlaisia vastauksia. Anni Sipilän kirjeistä käy ilmi, että maalaisseurakuntien pappien työ oli moninaista ja aikaa vievää, eikä varsinaisia työaikoja ollut. Työ kappalaisena

ja kirkkoherrana sekä erilaiset luottamustehtävät veivät Anni Sipilän puolison, pastori Hille Sipilän, jopa päiväkausiksi pois kotoa. Papin perheen koti ei ollut yksityinen tila, vaan seurakuntalaiset saattoivat asioida kirkkoherran kansliassa lähes milloin tahansa. Lisäksi papin rouvan Anni Sipilän oli osoitettava vieraanvaraisuutta kestittämällä ja majoittamalla vieraita kodissaan ympäri vuoden lähes milloin tahansa. Vieraita saattoi olla kerralla kymmeniä.

Puolison jaksaminen töissään ja luottamustehtävissään huolestuttivat Anni Sipilää, ja hän auttoi ja tuki miestään parhaansa mukaan. Papin rouvana Anni Sipilä toimi seurakunnan työntekijänä sekä diakoniatyössä ja pyhäkoulun opettajana että seurakunnan kanttorina. Diakoniatyö vaati aikaa, sillä siihen sisältyi vähäosaisten auttamisen lisäksi paljon työtä ompeluseurojen, myyjäisten ja muiden varainkeruumuotojen organisoinnissa. Näissä tehtävissä Anni Sipilä koki onnistumisia, sillä hänen aikanaan Kälviän seurakunnan vapaaehtoistyö saatiin virkoamaan.

Anni Sipilälle itselleen tärkein seurakunnallinen tehtävä oli musiikkityö, jota hän hoiti Kälviällä suhteellisen säännöllisesti monen vuoden ajan. Musiikkityö myös virkisti häntä. Rakkaimpana edustustehtävänään hän piti pappilan viherkasvien ja koristepuutarhan hoitoa. Se oli myös ainoa pappilan emännän tehtävistä, josta pappilaan jäi näkyvä jälki seuraavia asukkaita varten.

Seurakunnallisten töiden ja pappilan emännöiden lisäksi päävastuu perheen arjen sujumisesta oli Hille Sipilän toistuvien poissaolojen vuoksi Anni Sipilällä. Itse asiassa Anni Sipilä teki suuren osan elämäntyöstään maatilán emäntänä. Maanviljelys oli Hille Sipilán intohimo, mutta tämä ei kuitenkaan juuri ehtinyt paneutua maatilánhoitoon. Miehen tahto oli vaimon omia toiveita tärkeämpää, joten Anni Sipilä hoiti pappilan lähes omavaraista ruokataloutta, kasvatti ja säilöi perheelleen ruokaa, huolehti karjasta sekä valvoi vaihtuvan palveluskunnan töitä, vaikkei tuntenut mitään näistä tehtävistä itselleen ominaisiksi.

Suuri osa pappilan rouva Anni Sipilán ajasta kului lapsista huolehtimiseen. Vaimouden lisäksi äitiys oli hänelle kutsumustyö. Hän oli päävastuussa lasten hoidosta heidän sairastellessaan, valvoi ja avusti heidän koulutöissään sekä huolehti heidän vaatteidensa korjaamisesta ja osin valmistamisestakin, sillä pappiloissa elettiin lähes omavaraudessa.

Ennen naimisiinmenoaan Anni Sipilä ei ollut osannut ennakoida pappilan rouvan työmäärän valtavuutta. Hän ei kuitenkaan valittanut siitä. Anni Sipilälle langennut vastuu kodin ja lasten hoitamisesta ei ollut tavatonta, vaan tuon ajan

pappisperheille tyypillistä. Anni Sipilä oli jo lapsena ja nuorena kasvatettu ajattelemaan, että avioituneiden naisten paikka ja elämäntehtävä oli kotona perheen piirissä, eikä hän kirjeidensä perusteella koskaan kyseenalaistanut tätä ajattelua.

Talous- ja terveyshuolet varjostivat Anni Sipilän ja hänen perheensä elämää vuosikymmeniä. Hän oli vastuussa kotitalouden johtamisesta, ja aivan erityisesti pappilan kuluista. Hille Sipilä teki ratkaisuja, joiden vuoksi perheen taloustilanne oli liki jatkuvasti heikko, ja tilanne huononi entisestään Hille Sipilän kuoleman jälkeen. Anni Sipilälle oli kuitenkin tärkeintä pitää yllä miehensä kunniaa. Hänet oli kasvatettu ajattelemaan, että naisen oli uhrauduttava toisten vuoksi. Siksi hän pyrki tinkimään etenkin omista tarpeistaan, jopa terveytensä uhalla. Toimiessaan näin hän koki toteuttavansa kutsumustaan vaimona ja äitinä.

Anni Sipilä jäi yllättäen leskeksi vain 49-vuotiaana. Tuolloin hän lamaantui ja masentui, sillä puolison menettäminen oli kova isku, jota äärimmäisen vaikea taloustilanne sekä epävarmuus tulevaisuudesta vain pahensivat. Hänellä oli kuitenkin vielä kutsumuksensa ja velvollisuutensa äitinä, ja sen vuoksi hänen täytyi jaksaa jatkaa elämäänsä.

Tutkimukseni toinen pääkysymys koski Anni Sipilän ja hänen perheensä aatemaailmaa. Anni Sipilä ja hänen miehensä Hille Sipilä olivat suomalaisia nationalisteja. Heidän perheensä luovuttamattomia arvoja olivat aitosuomalaisuus, raittius ja kommunisminvastaisuus.

Anni ja Hille Sipilän aatemaailman perusta oli heidän kasvuaikojensa suomalaiskansallisessa ihanteellisuudessa. Kumpikin heistä oli omaksunut snellmanilaisen fennomanian ideologian, jossa uskottiin yhteen, yhtenäiseen ja jaloon suomalaiseen kansaan. He arvelivat, että sivistyksen ja moraalisen esimerkin voimalla kansa yhdistyisi suuremmaksi kuin koskaan aiemmin. Anni ja Hille Sipilä näkivät köyhemmän kansanosan huonot olot, mutta he uskoivat sosiaalisten epäkohtien korjautuvan itsestään sivistyksen ja moraalin nousun myötä.

Sosialistien ajatuksia lainsäädännöllisistä parannuksista he eivät hyväksyneet. Heidän ihanteensa järkkäyivät jo sortovuosien ja suurlakon aikana. Lopullisesti he pettyivät sisällissodan aikaan. Silloin Hille Sipilästä tuli ensin aktiivinen suojeluskuntalainen ja sen jälkeen osa oikeistoradikalistista Lapuan liikettä.

Anni Sipilä tuki miestänsä kaikessa, joten hän toimi samoin myös politiikassa. Hän keskittyi tukemaan miestänsä tämän poliittisissa ponnisteluissa, sillä hänet oli kasvatettu ajattelemaan julkisen politikoinnin kuuluvan miehille. Vasta jäätyään leskeksi Anni Sipilä löysi lapsineen Isänmaallisesta Kansanliikkeestä itselleen henkisen kodin, ja muuttui sivullisesta tarkkailijasta aktiivisemmaksi toimijaksi.

Anni Sipilä piti tärkeimpinä töinään miehensä tukemista, lastensa moraalista kasvatusta ja kodin ilmapiirin vaalimista. Hän ohjasi lapsiaan vielä näiden aikuisiällä, ja kantoi huolta erityisesti herkästä esikoisestaan Jorma Sipilästä. Anni Sipilä pyrki luomaan omasta kodistaan samanlaista kuin lapsuudenkodistaan, josta hän oli luonut itselleen ihanteellisen kuvan. Näkyvä rooli pappilan perheenäitinä asetti hänelle lisäpaineita. Anni Sipilä piti ansioitaan kasvattajana riittämättöminä. Tähän vaikutti sekin, että hän oli saanut nöyryyttä ja hiljaisuutta korostaneen kasvatuksen, eikä vilkasluonteisena koskaan kokenut voivansa täyttää itseensä kohdistuneita odotuksia.

Anni Sipilä oli vakaumuksellinen kristitty. Hänen vakaumuksensa taustalla oli pappissukujen perintönä tullut kristillinen kasvatus, eikä hän luopunut aktiivisesta uskonnonharjoituksestaan elämänsä aikana. Usko kaiken takana olevaan salattuun merkitykseen kantoi Anni Sipilän läpi odotettua raskaammaksi muodostuneen elämän.

6. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto	KA
Arvo Sipilän arkisto	AS
Sukulaisten kirjeitä (1901–1972)	4
Kansalliskirjasto	KK
Siirala-Sipilä-Sirelius -sukuarkisto	Coll. 327
Anni Sipilän kirjeenvaihto 1915–1936	ASk
Martti Siiralalle	
Siiri Siiralalle	
Airi Sipilälle	
Eemeli Sipilälle	
Elli Sipilälle	
Jorma Sipilälle	

Katri Sipilälle

Terhi Sipilälle

Airi Sipilän haastattelu 1980-luvulta

Eva Sireliuksen muistelmat 1920-luvulta

Hille Sipilän perukirja 13.6.1932

Sipilä, Jorma

1978 Vaarin Muisteluksia. Oulun tuomiorovasti Jorma Sipilän muistelmat.

Turkka, Terhi

1995 Muorin muisteluksia.

Painetut lähteet

Godenhjelm, Hugo

1935 Suomen pappilat. Tietoja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnista. Helsinki: Otava.

Elenius, Jaakko

1996 Vakavin kasvoin, iloisin mielin. Jaakko Eleniuksen kirjoituksia herännäisyydestä. Toim. Petri Järveläinen. Jyväskylä: Herättäjä-Yhdistys.

Hakokorpi-Jumppanen, Maria

1982 Nilsiästä nilsittyä. Perimätietoa ja muistikuvia. Helsinki: SKS.

Jokipii, Mauno

2007 Pappilan elämää. –Papinlapset. Toim. Antola, Päivikki. Helsinki: Ajatus Kirjat.

Paarma, Pirjo et al.

1997 Lasiseinäinen koti. Elämää pappilassa. Papinpuolisoiden liiton julkaisu. Helsinki: Suomen papinpuolisoiden liitto.

Palosuo, Veikko Juhana

1982 Sukuunsa suopetäjä. Rovasti U.W. Telén (1807–1890) ja hänen perhekuntansa.

Simojoki, Juhani

2014 Muisteltuja kunnioittaen. Toim. Anna Simojoki. Helsinki: Books on Demand.

Ståhlberg, K.J.

1908 Kirkkolaki Suomen Suuriruhtinaanmaan evankelis-luterilaiselle kirkolle. Uusi suomenkielinen teksti ynnä muutokset 19 p:ltä lokakuuta 1908. Helsingissä: Otava.

2011 Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvitys osa 2. Pohjois-Savon liiton julkaisu A:66.

Internetlähteet

Suomen pankin rahamuseon rahanarvolaskuri.

<http://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin - FIN>

Katsottu 20.10.2020.

Arkistolaitoksen wikisivusto.

http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Opettajakorkeakoulut_ja_seminaarit

Katsottu 9.3.2017.

<http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Valtionverolautakunnat>

Katsottu 19.4.2018.

Kansalliskirjaston historiallinen sanomalehtiarkisto.

<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/search>

Katsottu 16.4.2018.

Suomen Sukututkimusseuran wiki-sivusto.

<http://www.sukuhistoria.fi/wiki/index.php/Nilsia>

Katsottu 18.4.2018.

Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1900–1902.

https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/yo_matrikkeli_1900_1902.pdf

Katsottu 18.2.2019.

KirjastoVirma, pohjoispohjalaista kulttuuriperintöä.

http://www.kirjastovirma.fi/henkilogalleria/Sipila_Eero

Katsottu 3.3.2020.

Finna-hakupalvelun Helsingin kaupunginmuseo –sivusto.

<https://hkm.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005:000000eed>

Katsottu 22.9.2020.

Kirjallisuus

Antikainen, Marjo-Riitta

2003 Säätö, sukupuoli, uskonto. Mathilda Wrede ja yhteiskunnan muutos 1883—1913. Bibliotheca Historica 83. Diss. Helsinki. Helsinki: SKS.

Helén, Ilpo

1997 Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle. Diss. Helsinki. Helsinki: Gaudeamus.

Heikkilä, Markku

2009 Protestanttinen pappilakulttuuri Suomessa. — Suomalaiset pappilat. Kulttuuri-, talous- ja rakennushistoriaa. Toim. Knapas, Marja Terttu; Heikkilä, Markku & Åvist, Timo. SKST 1238. Helsinki: SKS.

Hylkilä, Satu

2003 Körttipuku. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Hc.

Iso-Hirvelä, Liisa

1970 Helluntailiike Kälviällä 1918–1968. Suomen kirkkohistorian laudaturtutkielma. Hc.

Jokiniemi-Talvisto, Maritta

- 1993 Maalaistalon elämää. – Kälviän ja Ullavan kirja. Toim. Turunen, Harri. JYY:n kotiseutusarja 31. Kälviä ja Ullava: Kälviän kunta ja seurakunta, Ullavan kunta ja seurakunta.

Jussila, Osmo

- 1989 Suomalaisuusliike Venäjän paineessa vuosina 1890–1917. – Herää Suomi. Suomalaisuusliikkeen historia. Toim. Päiviö Tommila & Maritta Pohls. Kuopio: Kustannuskiila.

Järvinen, Jari

- 1993 Kälviä ja Ullava valtiollisissa tapahtumissa ja kriisiaikoina. – Kälviän ja Ullavan kirja. Toim. Turunen, Harri. JYY:n kotiseutusarja 31. Kälviä ja Ullava: Kälviän kunta ja seurakunta, Ullavan kunta ja seurakunta.

Keravuori, Kirsi

- 2011 Itseoppineet ihmiset kirjeenkirjoittajina. – Kirjeet ja historiantutkimus. Toim. Leskelä-Kärki, Maarit; Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi. HA 134. Helsinki: SKS.

Klinge, Matti

- 1997 Keisarin Suomi. Suom. Marketta Klinge. Espoo: Schildts Förlags Ab.

Knapas, Marja Terttu

- 2009a Pappila-arkkitehtuurista. – Suomalaiset pappilat. Kulttuuri-, talous- ja rakennushistoriaa. Toim. Knapas, Marja Terttu; Heikkilä, Markku & Ävist, Timo. SKST 1238. Helsinki: SKS.
- 2009b Pappiloiden puutarhoista. — Suomalaiset pappilat. Kulttuuri-, talous- ja rakennushistoriaa. Toim. Knapas, Marja Terttu; Heikkilä, Markku & Ävist, Timo. SKST 1238. Helsinki: SKS.

Knuuttila, Maarit

- 2006 Pappilan hätävara. Vieraanvaraisuuden taidosta. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.

Knuuttila, Maarit & Koskimies, Tiina

- 2007 Pappilan puutarhassa. Kasveja ja kulttuurihistoriaa. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.

Koivisto, Hanne

- 2016a Nuoren valtion avohaavat. – Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria. Toim. Kaartinen, Marjo, Salmi, Hannu & Tuominen, Marja. Helsinki: SKS.
- 2016b Elämää maalla ja kaupungissa. – Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria. Toim. Kaartinen, Marjo; Salmi, Hannu & Tuominen, Marja. Helsinki: SKS.
- 2016c Intohimoja isänmaasta. — Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria. Toim. Kaartinen, Marjo; Salmi, Hannu & Tuominen, Marja. Helsinki: SKS.

Kukkamo, Helena

1993 Seurakunta muuttuvassa maailmassa. – Kälviän ja Ullavan kirja. Toim. Turunen, Harri. JYY:n kotiseutusarja 31. Kälviä ja Ullava: Kälviän kunta ja seurakunta, Ullavan kunta ja seurakunta.

Lahtinen, Anu et al.

2011 Kirjeiden uusi tuleminen. – Kirjeet ja historian tutkimus. Toim. Leskelä-Kärki, Maarit; Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi. HA 134. Helsinki: SKS.

Laine, Esko M.

2013 Arjen historia. – Kristinuskon historian tutkimusalat ja metodit. Toim. Antila, Jaakko Olavi; Laine, Esko M. & Meriläinen, Juha. SKHS 226. Helsinki: SKHS.

Leskelä-Kärki, Maarit

2011 Kirjeet ja kerrotuksi tulemisen kaipuu. Kirjailija Helmi Krohnin ja säveltäjä Erkki Melartinin kirjeystävyys, 1906—1936. — Kirjeet ja historian tutkimus. Toim. Leskelä-Kärki, Maarit; Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi. HA 134. Helsinki: SKS.

Markkola, Pirjo

2002 Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920. SKST 888. Helsinki: SKS.

Meinander, Henrik

2012 Tasavallan tiellä. Suomi kansalaissodasta 2000-luvulle. 2., uudistettu laitos. Helsinki: Schildts & Söderströms.

Murtorinne, Eino

1995 Suomen kirkon historia 4. Sortovuosista nykypäiviin 1900–1990. Porvoo: WSOY.

Nieminen, Juha

1995 Nuorisossa tulevaisuus. Suomalaisen nuorisotyön historia. Helsinki: Lasten keskus.

Oinonen, Paavo

2016 Radio, gramofonikuume ja Hollolan Hollywood. — Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria. Toim. Kaartinen, Marjo, Salmi, Hannu & Tuominen, Marja. Helsinki: SKS.

Ollila, Anne

1998 Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. SKST 711. Helsinki: SKS.

Pajala, Pauliina

2007 Muisteluissa kansanmies Kälviältä. Maalaisyhteisön kertomukset Mäntyharjun Yynön (Laasasen Uuno) elämästä (1895–1972) ja merkityksestä. Folkloristiikan pro gradu –tutkielma. Hc.

Rantala, Jaana

1997 Jumalan johdatusta koko yhteinen elämä. — Lasiseinäinen koti. Elämää pappilassa. Toim. Paarma, Pirjo; Antola, Kaija; Huovinen, Eira; Luojola, Seija; Rantala, Jaana; Salmi, Hannele; Urho, Helena; Vuola, Marketta; Väntsi, Eeva-Liisa; Yli-Kuivila, Aili-Maija. Helsinki: Papinpuolisoiden liitto.

Rantatupa, Heikki

1993 Kälviän asutus ja väestö 1800-luvun puoleenväliin. — Kälviän ja Ullavan kirja. Toim. Turunen, Harri. JYY:n kotiseutusarja 31. Kälviä ja Ullava: Kälviän kunta ja seurakunta, Ullavan kunta ja seurakunta.

Roiko-Jokela, Heikki

1993 Raittiustyöstä monimuotoiseen yhdistystoimintaan. — Kälviän ja Ullavan kirja. Toim. Turunen, Harri. JYY:n kotiseutusarja 31. Kälviä ja Ullava: Kälviän kunta ja seurakunta, Ullavan kunta ja seurakunta.

Salmi, Hannu

2016 Korpikuusen kyynleet ja itsenäisyyden alkutaival. — Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria. Toim. Kaartinen, Marjo; Salmi, Hannu & Tuominen, Marja. Helsinki: SKS.

Salomäki, Hanna

2010 Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen. Porvoo: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja.

Seppo, Juha

2013 Kirkon mies ja muuttuva maailma. Martti Simojoki I. Helsinki: WSOY.

Siljander, Pekka

1980 Papinsaavat lainsäädännön, maksukäytännön ja kansanperinteen valossa 1886–1953. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu –tutkielma. Hc.

Siltala, Juha

1985 Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Diss. Helsinki. Helsinki: Otava.

Siltala, Juha

1999 Valkoisen äidin pojat. Siveellisyys ja sen varjot kansallisessa projektissa. Helsinki: Otava.

Silvennoinen, Oula & Tikka, Marko & Roselius, Aapo

2016 Suomalaiset fasistit. Mustan sarastuksen airuet. Helsinki: WSOY.

Snellman, Mikko

1993 Hengelliset liikkeet. — Kälviän ja Ullavan kirja. Toim. Turunen, Harri. JYY:n kotiseutusarja 31. Kälviä ja Ullava: Kälviän kunta ja seurakunta, Ullavan kunta ja seurakunta.

Stolt, Eeva

1993 Kunnalliselämää kuntakokouskaudella. — Kälviän ja Ullavan kirja. Toim. Turunen, Harri. JYY:n kotiseutusarja 31. Kälviä ja Ullava: Kälviän kunta ja seurakunta, Ullavan kunta ja seurakunta.

Sulkunen, Irma

1989 Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen. Helsinki: Hanki ja jää.

Turunen, Harri

1993 Kälviän ja Ullavan kirja. Toim. Turunen, Harri. JYY:n kotiseutusarja 31. Kälviä ja Ullava: Kälviän kunta ja seurakunta, Ullavan kunta ja seurakunta.

Vares, Vesa

2005 Helmi Krohn 1871–1913. Naisen velvollisuusetiikka ja yksilön ratkaisu. Helsinki: Yliopistopaino.

Vehkalahti, Kaisa

2011 Opitut tunteet, kerronnan kaavat. Kirjeet 1900-luvun alun koulukotikasvatuksessa. – Kirjeet ja historian tutkimus. Toim. Leskelä-Kärki, Maarit; Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi. HA 134. Helsinki: SKS.

Virtanen, Matti

2001 Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. SKST 831. Hämeenlinna: Karisto.

Åvist, Timo

2009 Pappiloiden sosiaalishistoriaa. – Suomalaiset pappilat. Kulttuuri-, talous- ja rakennushistoriaa. Toim. Knapas, Marja Terttu; Heikkilä, Markku & Åvist, Timo. SKST 1238. Helsinki: SKS.